

1998
2012 (ძამიჯი)

ISSN 2298-0202

**გრიგოლ რობაქიძის
სახელობის უნივერსიტეტი**

**GRIGOL ROBAKIDZE
UNIVERSITY**

**აკადემიური მაცნე
ACADEMIC DIGEST**

ღამატეზა
Special Edition

სამართალი, ბიზნესი და მართვა
LAW, BUSINESS AND MANAGEMENT

თბილისი TBILISI

2012

ბრიტოლ რობაჭიკიუს სახელობის უნივერსიტეტი

აკადემიური მაცნე

სამართალი
ბიზნესი და მართვა

დამატება

თბილისი 2012

სარედაქციო კოლეგია

მამუკა თავხელიძე - მთავარი რედაქტორი (თბილისი, საქართველო)

გიორგი ღლონტი - მთავარი რედაქტორის მოადგილე (თბილისი, საქართველო)

რუდიგერ ანდრესენი	(კილი, გერმანია)
გოგი ბატიაშვილი	(თბილისი, საქართველო)
მალხაზ ბაძაღვა	(თბილისი, საქართველო)
გურამ თევზაძე	(თბილისი, საქართველო)
უდო რაინჰოლდ იეკი	(ბოხუმი, გერმანია)
ნაკულ ვინოდ კარკარე	(პენსილვანია, აშშ)
ტრევორ კარტლეჯი	(ნოტინჰემი, დიდი ბრიტანეთი)
მურთაზ კვიციანი	(თბილისი, საქართველო)
ჰელმუტ კური	(ფრაიბურგი, გერმანია)
მანანა მოსულიშვილი	(თბილისი, საქართველო)
ტომას პაველკა	(პრალა, ჩეხეთი)
მარიკა პირველი	(შჩეჩინი, პოლონეთი)
ვეა პოდუბნიკოვა	(პრალა, ჩეხეთი)
ნინო ქემერტელიძე	(თბილისი, საქართველო)
ჰელმუტ შნაიდერი	(კასელი, გერმანია)
იან ჩაილი	(პრალა, ჩეხეთი)
დავით ძამუკაშვილი	(თბილისი, საქართველო)
ელიკო წიკლაური-ლამიხი	(ფრაიბურგი, გერმანია)
დევი ჰვედელიანი	(თბილისი, საქართველო)
ვალერიან ხრუსტალი	(თბილისი, საქართველო)
პეტრ ჰაეკი	(პრალა, ჩეხეთი)

ადმინისტრაციული რედაქტორი:

გიორგი თოდრია (თბილისი, საქართველო)

წინამდებარე ჟურნალში „აკადემიურ მაცნე“ წარმოდგენილია გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის სამართლის სკოლისა და ბიზნესისა და მართვის სკოლის სამაგისტრო პროგრამის სტუდენტთა ნაშრომები აქტუალურ საკითხებზე.

© გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის გამომცემლობა

ISSN 2298-0202

UDC (უაკ) 34 (051.2) ა-401

სარჩევი

სამართალი

სალომე ადგიშვილი

სამართალმცოდნეობის სამაგისტრო პროგრამის I დონის სტუდენტი5

თინათინ ბუგიაშვილი

სამართალმცოდნეობის სამაგისტრო პროგრამის II დონის სტუდენტი.....9

ჯემალ ბელქანია

სამართალმცოდნეობის სამაგისტრო პროგრამის II დონის სტუდენტი.....16

შალვა ბერიკაშვილი

სამართალმცოდნეობის სამაგისტრო პროგრამის I დონის სტუდენტი.....22

აჩილ კონცელიძე

სამართალმცოდნეობის სამაგისტრო პროგრამის II დონის სტუდენტი.....28

ალექსანდრე ღლონტი

სამართალმცოდნეობის სამაგისტრო პროგრამის I დონის სტუდენტი.....37

ბიზნესი და მართვა

ნატა ადგიშვილი

ბიზნესის ადმინისტრირების სამაგისტრო პროგრამის I დონის სტუდენტი.....46

ალექსანდრე აზმაიფარაშვილი

ბიზნესის ადმინისტრირების სამაგისტრო პროგრამის II დონის სტუდენტი.....51

გვანცა ბურდული

ბიზნესის ადმინისტრირების სამაგისტრო პროგრამის I დონის სტუდენტი.....57

შორენა ქურდაძე

ბიზნესის ადმინისტრირების სამაგისტრო პროგრამის I დონის სტუდენტი.....61

სოფიო ცენტერაძე

ბიზნესის ადმინისტრირების სამაგისტრო პროგრამის I დონის სტუდენტი.....66

თინათინ თინიკაშვილი

ბიზნესის ადმინისტრირების სამაგისტრო პროგრამის II დონის სტუდენტი.....69

სამართალი

სალომე ადგიშვილი

კრივლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი
სამართალმცოდნეობის სამაგისტრო პროგრამის I დონის სტუდენტი

საქართველოს სასაზღვრე უსაფრთხოების დაცვის სამსახურში არსებული პირობების შესაბამისობა ევროპის ადამიანის უფლებათა კონვენციის მისამართებთან

საქართველოს კონსტიტუციის მე-17 მუხლით, დაუშვებელია ადამიანის წამება, არაპუმანური, სასტიკი ან პატივისა და ღირსების შემლახველი მოპყრობა [1, მე-17 მუხლი]. წამება, აგრეთვე, ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა ევროპული კონვენციის დაცვის ობიექტია. კონვენციის მესამე მუხლის მიხედვით, არაერთ შემთხვევა დაექვემდებარეს წამებას, არადადამიანურ ან ღირსების შემლახველ მოპყრობას ან დასჯას.

წამების, არადადამიანური და დამამცირებელი მოპყრობის აბსოლუტური აკრძალვა ნათლად მოითხოვს დაუსჯელობასთან ბრძოლას ყველგან, სადაც ის დარღვეულია. მის გარშემო დღეის მდგომარეობით წარმოსთბილი შემთხვევები დაკავშირებულია ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო მექანიზმების მიერ ბოლო დროს მიღებული საჩივრების ვიდრე რაოდენობასთან, რომელთა თანახმადაც სახელმწიფოები ჯეროვნად ვერ ახორციელებენ არასათანადო მოპყრობის წამდენ პირისათვის სისხლისსამართლებრივი ან სხვა სახის პასუხისმგებლობის დაკისრებას.

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის ერთ-ერთი ფუნდამენტური პრინციპით, როგორც წესი, ადამიანის უფლებათა დაცვა ხდება ქვეყნის შიგნით, ხოლო თუ ქვეყნის შიგნით არ არის დაცული ადამიანის უფლებები, მაშინ იგი წყდება საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ საერთაშორისო დონეზე. ევროპული სასამართლოს ისტორიაში ბოლო დროს სარჩელთა რაოდენობამ საგრძნობლად იმატა. ეს განპირობებულია 1989 წელს საბჭოთა კავშირის დაშლით. ნათელია, რომ პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში ადამიანის უფლებები სათანადო დონეზე დაცული ნამდვილად არ არის. საქართველოში ევროსასამართლოს იურისდიქცია 1999 წლიდან ამოქმედდა, რამაც შექმნა აქტიური ბაზა საიმისოდ, რომ საქართველოს მოქალაქეებს ეწარმოებინათ საქმეები მათი დარღვეული უფლებების აღსადგენად.

საქართველოს მაგალითზე მრავალი საქმის განხილვა შეიძლება, რომელიც ეხება კონვენციის მესამე მუხლის დარღვევას ციხის პირობებში. აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ევროპულ სასამართლოს ვერდიქტის გამოტანისას

გათვალისწინებული აქვს კონვენციის როგორც პოზიტიური, ისე ნეგატიური ვალდებულებები. ნეგატიური ვალდებულების დარღვევა – სახელმწიფო ორგანოებმა არ უნდა გამოიყენონ მესამე მუხლით გათვალისწინებული არასათანადო მოპყრობის ფაქტები. პოზიტიური ვალდებულება გულისხმობს სახელმწიფოს მოვალეობას გაატაროს ცალკეული ქმედითი ღონისძიებები ადამიანის უფლებათა ეფექტიანი დაცვის მიზნით [2, 2]. საქართველოს შემთხვევაში სტრასბურგის სასამართლო პრაქტიკაში არ არსებობს მესამე მუხლის ნეგატიური ვალდებულების დარღვევის დადასტურების პრეცედენტი. თუმცა სახეზე გვაქვს არაერთი პოზიტიური ვალდებულების შეუსრულებლობა. ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართლის თანახმად, სახელმწიფოს აკისრია თითქმის აბსოლუტური ვალდებულება, პატიმრობისას უზრუნველყოს პირის ჯანდაცვა და საჭიროების შემთხვევაში მისი მკურნალობა [3, 62]. საქმე, „პოლოსიანი საქართველოს წინააღმდეგ“, ამის ერთ-ერთი ნათელი მაგალითია. საქმის მასალების მიხედვით, მსჯავრდებულის მიმართ ციხის აღმინისტრაციის მხრიდან არ განხორციელდა სათანადო სამედიცინო მკურნალობა. აღეკავატიური სამედიცინო მკურნალობის არ ან არასათანადო დონეზე არსებობა იწვევს ადამიანის ჯანმრთელობის გაუარესებას და ხშირად მის სიკვდილსაც კი. აღნიშნულ საქმეში სასამართლომ პირდაპირ განაცხადა: “მხედველობაში იქნა რა მიღებული სტრასბურგის სასამართლოს წარმოებაში არსებული დაახლოებით 40-მდე განაცხადი საქართველოს წინააღმდეგ, რომლებიც უკავშირდება საქართველოს საპატიმრო დაწესებულებებში არასათანადო სამედიცინო მკურნალობას, სასამართლომ დაადგინა, რომ სახეზეა სისტემური პრობლემა, რომელიც უკავშირდება ციხეებში არსებულ პატიმრებთან არასათანადო სამედიცინო მომსახურების აღმოჩენას” [4]. საბოლოოდ რომ ვთქვათ, სასამართლომ დაადგინა კონვენციის მესამე მუხლის დარღვევა.

ბუნებრივია, რომ პიროვნების დაპატიმრება და დაკავება ყოველთვის იწვევს ტანჯვას. ღონისძიებები, რომლებიც პიროვნებას თავისუფლებას ართმევს, შესაძლოა შეიცავდეს ასეთ ელემენტს და ეს მესამე მუხლის აბსოლუტურ არსს არ ეწინააღმდეგება. საპატიმრო დაწესებულების თანამშრომლის ქმედება იმ შემთხვევაში არღვევს არასათანადო მოპყრობის, წამებისა და ღირსების შემლახველი მოპყრობის აკრძალვას, თუ იგი ცდება ტანჯვისა და დამცირების გარდაუვალი ელემენტის ზღვარს. წამების აკრძალვა თავისი არსით აბსოლუტური უფლებაა. სტრასბურგის სასამართლოს კრიტერიუმებით, ქმედება რომ წამებად ჩაითვალოს, აუცილებელია კუმულაციურად არსებობდეს: 1. განსაკუთრებული სისასტიკე და ტანჯვა გარკვეული დროის განმავლობაში; 2. განზრახი ქმედება; 3. მიზანი – ინფორმაციის ან აღიარების მოპოვება; ან

მსხვერპლის დახჯა. ასევე აუცილებელია სისასტიკის მინიმალური ზღვარი ქმედების მესამე მუხლით კვალიფიკაციისათვის.¹

თავდაპირველად, ევროპული სასამართლო ყოყმანობდა დაედგინა, რომ ციხის პირობები სადავო საკითხი იყო კონვენციის მესამე მუხლის მიხედვით. შემდგომში ადამიანის უფლებების სტანდარტების ზრდამ და პრეცედენტული სამართლის განვითარებამ გავლენა იქონია ევროპულ სასამართლოზე. შედეგად დადგინდა, რომ პიროვნების მუდმივი მოთავსება ისეთ პირობებში, რომელიც საერთაშორისო სტანდარტებს არღვევს, შესაძლოა არღვევდეს კონვენციის მესამე მუხლის დებულებებსაც.

საქართველოს პატიმრობის კოდექსის მე-15 მუხლით გათვალისწინებული ბრალდებულის/მსჯავრდებულის საცხოვრებელი პირობები. კოდექსში შავით თეთრზე არის დაფიქსირებული პირის უფლებები – იცხოვროს ნორმალურ პირობებში, რომელიც არ შეურაცხყოფს მის ღირსებებს. საქმეში, „გორგილაძე საქართველოს წინააღმდეგ“, დარღვეულია პატიმრობის კოდექსით გათვალისწინებული უფლებები და საცხოვრებელი პირობები. განმცხადებლის მიხედვით 48 კვადრატული მეტრი ფართობის მქონე საკანში 60-70 პატიმარი იმყოფებოდა. საპირფარეშო არ იყო საკნის დანარჩენი სივრცისგან იზოლირებული, არ იყო ბუნებრივი განათება და იზოლაცია; საფხულში საკანში ტემპერატურა 35-40 გრადუსს აღწევდა; არც ერთ პატიმარს არ ჰქონდა გასეირნების უფლების გამოყენების შესაძლებლობა. ასეთი შემთხვევების დროს შეიძლება ითქვას, რომ პატიმრობის პირობებმა შეიძლება გამოიწვიოს კონვენციის მესამე მუხლის დებულებების დარღვევა. სწორედ ამიტომ, სასამართლომ დაადგინა, რომ გათვალისწინებული სიტუაციის თანახმად, ადგილი ჰქონდა მესამე მუხლის პოზიტიური ვალდებულებების დარღვევის ფაქტებს. სასამართლოს მოსაზრებით, ის ფაქტი, რომ მოსარჩელე იძულებული გახდა ეცხოვრა, დაეძინა და ტუალეტით ესარგებლა ერთსა და იმავე საკანში სხვა დანარჩენ პატიმრებთან ერთად, საკმარისი იყო გამოეწვია ტანჯვა. ეს ინტენსივობით აღემატება ტანჯვის იმ დონეს, რომელსაც ციხის პირობებში ყოფნა გულისხმობს. ასევე გამოეწვია შიშის და ტკივილის გრძნობა, რაც განსასჯელის შეურაცხყოფისა და დამცირებისათვის საკმარისია.

როგორც ევროპულმა სასამართლომ განაცხადა, პოზიტიური ვალდებულებები არ არის შედეგზე ორიენტირებული. ისინი გულისხმობენ მოცემულ სიტუაციაში

¹ სისასტიკის მინიმალური ზღვარი, როგორც ტერმინი, დიდი ხანია დამკვიდრებულია ევროსასამართლოს პრაქტიკაში. იმისათვის, რომ ქმედება კონვენციის მესამე მუხლის დარღვევად დაკვალიფიცირდეს, სახეზე უნდა იყოს არასათანადო მოპყრობის მაღალი ინტენსიობა. ყოველი ახალი შემთხვევის დროს კონკრეტული ფაქტიდან გამომდინარე ხდება შეფასება ჯდება თუ არა ქმედება კონვენციის მესამე მუხლის ფარგლებში.

სახელმწიფოს მხრიდან მაქსიმუმის გაკეთებას. სახელმწიფოებმა მუდმივად უნდა გაითვალისწინონ ის ფაქტი, რომ პოზიტიური ვალდებულებების ჩამონათვალი ამომწურავი არ არის და ადამიანის უფლებების სტანდარტების ზრდასთან ერთად სახელმწიფოების პოზიტიურ ვალდებულებათა სიაც შეიძლება გაიზარდოს [3, 87].

ამრიგად, ზემოთ აღნიშნული მსჯელობიდან გამომდინარე, იმედს ვიტოვებთ, რომ სტრასბურგის სასამართლო პრაქტიკაში იკლებს საქართველოს წინააღმდეგ წარდგენილ სარჩელთა რაოდენობა არა მხოლოდ პატიმრობის პირობების დარღვევის გათვალისწინებით, არამედ ადამიანის სხვა ფუნდამენტური უფლებების დაცვის კუთხითაც.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს კონსტიტუცია. 1995.
2. Mowbray A. 2004. The Development of Positive Obligations under the ECHR by the European Court of Human Rights.
3. ბოხაშვილი ბ. 2009. ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-2 და მე-3 მუხლებით გათვალისწინებული პოზიტიური ვალდებულებები – პრეცედენტული სამართლით დადგენილი უახლესი სტანდარტები. *ადამიანის უფლებათა დაცვის თანამედროვე გამოწვევები*. კორკელია კ. (რედ). თბილისი.
4. წამების საწინააღმდეგო ევროპული კომიტეტის მე-3 ზოგადი კომენტარი.

თინათინ ბეგიაშვილი
გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი
სამართალმცოდნეობის სამაგისტრო პროგრამის II დონის სტუდენტი

ფრენშაიზინგის ხარისხის კონტროლი

შესავალი

ფრენშაიზინგის ხელშეკრულება საქართველოსთვის, ისევე როგორც პოსტსაბჭოთა სივრცის სხვა დანარჩენი ქვეყნებისათვის, შედარებით ახალია. თუმცა, მიუხედავად მისი სპეციფიკური და ქართული ენისთვის უცხო სახელწოდებისა, რაც მის ირგვლივ გარკვეულ ბუნდოვანებას ქმნის საზოგადოების დიდ ნაწილში, სინამდვილეში ფრენშაიზინგთან შეხება გაცილებით უფრო ხშირად გვიწევს, ვიდრე ეს ერთი შეხედვით წარმოგვიდგენია. თუნდაც მაშინ, როდესაც, როგორც რიგითი მომხმარებლები, მიემართავთ ხოლმე საქართველოში მოქმედ სავაჭრო ობიექტებს უცხო საწარმოთა სასაქონლო ნიშნით დამზადებული პროდუქციის შესაძენად. ისინი ძირითადად სწორედ რომ ფრენშაიზინგული გზით გვაწვდიან აღნიშნულ საქონელს ან გვიწევენ მომსახურებას, რადგანაც ფრენშაიზინგული სისიტემა, თავის გლობალური ხასიათიდან გამომდინარე, ფართოდ გამოიყენება საცალო ვაჭრობისა და კვების ინდუსტრიაში, საქონლის წარმოება – გასაღებაში, სარესტორნო ბიზნესში, საბანკო მომსახურებასა და მომსახურების სხვა სფეროებში.

ტერმინი “Franchise”, ქართულად “ფრენშაიზინგი” ფრანგული წარმოშობისაა, რაც შეღავათს, პრივილეგიას ნიშნავს. ანალოგიური მნიშვნელობის მატარებელია ინგლისური ტერმინი “Franchising”. ისტორიულ ფესვებს ფრენშაიზინგი იღებს შუა საუკუნეებიდან, როდესაც დიდ ბრიტანეთში სამეფო კარზე ექსკოპოსებისა და ბარონებისთვის ვაჭრობის ადგილებში გადასახადების აკრეფასთან დაკავშირებით მინიჭებული პრივილეგიების სახით იყო ცნობილი. შედარებით თანამედროვე სახით ფრენშაიზინგის პირველი ელემენტები წარმოიშვა აშშ-ში მე-19 საუკუნის პირველ ნახევარში, ხოლო მისი განვითარება დაიწყო 70-იანი წლების ბოლოს. პირველად აღნიშნული სისიტემის გამოყენება “ზინგერის” კომპანიამ დაიწყო 1898 წელს. მას მოჰყვა “ჯენერალ მოტორსი”, “კოკა-კოლა”, “პეპსი” და სხვა. მისი ბუმი 1950 წლებიდან დაიწყო, რასაც ხელი შეუწყო აშშ-ში სასაქონლო ნიშნის შესახებ კანონის მიღებამ. ამ პერიოდში აღმოცენდა კვების ცნობილი კომპანიები (მაკდონალდსი). ფრენშაიზინგის საშუალებით ამოქმედნენ ასევე სასტუმროს ბიზნესში. ევროპასა და იაპონიაში ფრენშაიზინგი გაცილებით გვიან დაინერგა, მაგრამ დღესდღეობით მისი როლი

ეკონომიკურ-სავაჭრო ურთიერთობებში მეტად მზარდია. ფრენშაიზინგის ხელშეკრულება გაეროცდელდა 80-ზე მეტ ქვეყანაში და აღიარება პპოვა, როგორც სამართლებრივი რეგულირების დამოუკიდებელმა ობიექტმა, მაგრამ ცალკეული კანონმდებლობა ფრენშაიზინგის შესახებ მხოლოდ ზოგიერთ მათგანში იქნა მიღებული, დანარჩენ ქვეყნებში კი მისი რეგულირება სახელშეკრულებო სამართლით ხდება.

ფრენშაიზინგის ცნება

„ფრენშაიზინგი შეიძლება განიმარტოს, როგორც ბიზნესის წარმოებისა და ორგანიზების ისეთი ფორმა, რომლის თანახმად მეწარმეთაგან ერთ-ერთი (ფრენშაიზის მიმცემი) შეიმუშავებს რა საქმის წარმოების მოდელს, ყიდის ამ მოდელის მეშვეობით ბიზნესის წარმოების უფლებას მეორე მეწარმეზე (ფრენშაიზის მიმღებზე). უმეტეს შემთხვევაში ფრენშაიზის მიმღები მოიპოვებს უფლებას გამოიყენოს სამეწარმეო საქმიანობის ესა თუ ის მოდელი გარკვეულ ტერიტორიაზე და გარკვეული დროის განმავლობაში. ფრენშაიზინგის ხელშეკრულებით ფრენშაიზის მიმცემი სთავაზობს ფრენშაიზის მიმღებს საქონლის ან მომსახურების გაყიდვის ბიზნეს-კონცეფციას, ხოლო ფრენშაიზინგის მიმღები ყიდულობს ფრენშაიზის მიმცემის სასაქონლო ნიშნის, საფირმო სახელწოდებისა თუ სხვა განსაკუთრებულ უფლებათა გამოყენების და საქონლის თუ მომსახურების გაყიდვის უფლებას, განსაზღვრული საფასურის გადახდის პირობით“ [2, 6].

საქართველოში ფრენშაიზინგის სისტემა შესწავლემა სამოქალაქო სამართლის კურსში. მისი ცნება მოცემულია საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 607-ე მუხლში: „ფრენშაიზინგის ხელშეკრულება გრძელვადიანი ვალდებულებითი ურთიერთობაა, რომლითაც დამოუკიდებელი საწარმოები ორმხრივად კისრულობენ, საჭიროების მიხედვით, სპეციფიკურ ვალდებულებათა შესრულების გზით ხელი შეუწყონ საქონლის წარმოებას, გასაღებასა და მომსახურებათა განხორციელებას.“ „ფრენშაიზინგის ხელშეკრულების საგანს წარმოადგენს არამატერიალური ქონებრივი უფლებები – სასაქონლო (სავაჭრო) ნიშნები, სამრეწველო ნიშნები, შეფუთვა, საქონლის წარმოების, შექმნის, გასაღებისა და საქმიანობის ორგანიზაციის კონცეფცია და სხვა“ [1, 138].

ფრენშაიზინგის ხელშეკრულებით ერთი მხარე, ფრენშაიზის მიმცემი გადასცემს მეორე მხარეს – ფრენშაიზის მიმღებს სამეწარმეო საქმიანობის განხორციელების მოდელს და უზრუნველყოფს მუდმივი მხარდაჭერით მის დანერგვასა და განვითარებას გარკვეული საფასურის სანაცვლოდ, ხოლო ფრენშაიზის მიმღები ყიდის საქონელს ან ეწევა მომსახურებას ფრენშაიზის მიმცემის საფირმო სახელწოდების, სასაქონლო ნიშნისა და სხვა განსაკუთრებულ უფლებათა გამოყენებით. ფრენშაიზინგი ეხმარება

ფრენშიზინგის მიმცემს, სწრაფად გააფართოოს ბიზნესი სხვათა კაპიტალისა და ადამიანური რესურსების მოზიდვის ხარჯზე, ხოლო ფრენშიზინგის მიმღებს საშუალებას აძლევს, გახდეს დამოუკიდებელი მეწარმე სუბიექტი და განავითაროს ბიზნესი ფრენშიზის მიმცემის გამოცდილების დახმარებით. ამასთან, ფრენშიზის მიმღები იყენებს უკვე ნაცად და აპრობირებულ ბიზნეს-მოდელს, ბაზარზე ცნობად საფირმო სახელწოდებასა და სასაქონლო ნიშანს, ზოგადად დროს, რაც დასჭირდებოდა ახალი საფირმო სახელწოდებისა და მის მიერ მოზიდული რესურსებით ბიზნესის დაწყებას, რომელიც ყოველთვის არ ამართლებს.

ხარისხის კონტროლის მნიშვნელობა

ფრენშიზინგის ხელშეკრულების პერიოდში, ფრენშიზის მიმცემი კონტროლს უწევს ფრენშიზის მიმღების საქმიანობის ხარისხს, რადგან ფრენშიზის მიმცემს უნდა ჰქონდეს იმის გარანტია, რომ ნებისმიერი კომერციული საწარმო, რომელიც მის სახელს ატარებს, შეესაბამება შესაბამის სტანდარტებს. ხარისხის არსებობა ყველაზე მეტად ფრენშიზინგული ქსელისთვისაა მნიშვნელოვანი, რადგან სწორედაც რომ ფრენშიზის მიმღებნი ქმნიან ბრენდის იმიჯს. ფრენშიზის მიმცემი სწორედ მათ აძლევს ლიცენზიას უშუალო კონტაქტში იმყოფებოდნენ კლიენტებთან. სწორედ ამიტომ, ფრენშიზის მიმცემმა დახმარება უნდა გაუწიოს ფრენშიზის მიმღებს. ამ პროცესის პირველ ეტაპს პოტენციური ფრენშიზის მიმღების შერჩევა წარმოადგენს. ფრენშიზის მიმცემმა უნდა შეაფასოს, თუ რამდენად შეუფერება ფრენშიზის მიმღები ამ საქმეს. კონტრაქტის გაფორმების შემდეგ კი ფრენშიზის მიმღები გადის აუცილებელ წინასწარ სწავლებას, რათა, მუშაობის პერიოდში არ დაეცეს საქონლის ხარისხი ან მომსახურების საერთაშორისო დონე. ამის შიში უამრავი დიდი კომპანიის მფლობელს უჩნდება, რასაც შედეგად მათი ბრენდის დასუსტება მოჰყვება. შესაბამისად, ფრენშიზინგს კარგად დაგეგმვა სჭირდება ხარისხის კონტროლის მიზნით, რათა მოხდეს შესაბამისი სტანდარტების, ტრეინინგის მეთოდების, საექსპლუატაციო სახელმძღვანელოების, შიდა პოლიტიკისა და შესაბამისი პერსონალის განსაზღვრა. „სისტემა, რომელსაც არ აქვს ეფექტური ხარისხის კონტროლის სტრატეგია, კონკურენტუნარიან ბაზარზე ვერ გაიდგამს ფეხებს“ [7, 30]. შესაბამისად, ფრენშიზინგის მიმღებს ევალუება სრულიად დააკაყოფილოს ის სტანდარტები, რომელიც დაწესებულია ფრენშიზინგის გამცემის მიერ. ფრენშიზის ხელშეკრულებაში გათვალისწინებულია, რომ ფრენშიზის მიმღებმა უნდა დაიცვას ფრენშიზის მიმცემის რეკომენდაციები, რომელიც ეხება საწარმოს საქმიანობის ორგანიზებას, განსაკუთრებით კი, საექსპლუატაციო სახელმძღვანელოში დაფიქსირებული რეკომენდაციები. ფრენშიზის მიმღები

ვალდებულია დაწეროს ყველა ცვლილება, გაუმჯობესება, სრულყოფა ან სიახლე, რომელიც შეტანილია საექსპლუატაციო სახელმძღვანელოში.

ხარისხის კონტროლის სტანდარტები

„შეიქმნება, რომ ფრენშაიზის მიმცემს სრული უფლება აქვს მოითხოვოს ფრენშაიზის მიმღების საწარმოში წარმოებული პროდუქციის ხარისხის კონტროლის განხორციელება ფრენშაიზინგის სისტემის ორივე მხარის ინტერესების დასაცავად. მიუხედავად ამისა, საჭიროა დარწმუნება, რომ ასეთი მოთხოვნა არ არღვევს ეროვნულ კანონმდებლობას კონკურენციის შესახებ. მეორეს მხრივ, ეროვნული კანონი სასაქონლო ნიშნის შესახებ ხშირად მოითხოვს ლიცენზიარისაგან მისივე ლიცენზირებული სასაქონლო ნიშნების გამოყენების გაკონტროლებას უფლებების განხორციელებისა და სალიცენზიო კონტრაქტების ძალაში შენარჩუნების მიზნით“ [2, 125]. მაგალითად, აშშ-ს სპეციალური კანონი სასაქონლო ნიშნის შესახებ პირდაპირ მიუთითებს, რომ დაუშვებელია მფლობელის გარდა სხვამ გამოიყენოს მისი სასაქონლო ნიშანი, მფლობელის მხრიდან მისი საქონლისა და მომსახურების ხარისხის კონტროლის გარეშე. ამ კანონის თანახმად ეს საუაღდებულოა და წინააღმდეგ შემთხვევაში ფრენშაიზის მიმღებს არ ექნება კანონიერი უფლება გამოიყენოს ფრენშაიზის მიმცემის სასაქონლო ნიშანი, საფირმო სახელწოდება და სხვა. შესაბამისად, ფრენშაიზინგის ხელშეკრულებაში აუცილებლად უნდა იქნას გათვალისწინებული ხარისხის კონტროლის სტანდარტები.

რატომ აქვს “შაკონაღდისს” პამპურგერს ერთნაირი გემო თბილისსა თუ ნიუ-იორკში? რატომ ითვლება “მერი მეიდის” (Merry Maids) თანამშრომლების მიერ დალაგებული სახლები ერთნაირად ყველაზე მაღალი ხარისხის მომსახურებად სიეტლშიც, ატლანტაშიც და ბოსტონშიც? პასუხი სწორედ ხარისხის კონტროლის სისტემაშია, რომელსაც ადგენს ფრენშაიზის მიმცემი და ასრულებს ფრენშაიზის მიმღები. ეს სისტემა შეიძლება შედგებოდეს შემდეგი ნაწილებისგან:

- **ტრენინგები**, რომლებიც დღესდღეობით ძირითადად სამ კატეგორიად იყოფა: 1. წინასწარი მთავარი ტრენინგები, სადაც ფრენშაიზის მიმღები შეისწავლის ძირითად საოპერაციო სისტემებსა და ბიზნესის პროცედურებს. 2. შიდა ტრენინგები, როდესაც ფრენშაიზინგის მიმღები ეცნობა სხვა წარმატებულ ფრენშაიზის მიმღებთა გამოცდილებას. 3. მიმდინარე ტრენინგები, რომლებიც ფრენშაიზის მიმღებს უზარდებამთელი კარიერის განმავლობაში. ეს შეიძლება გაიმართოს წელიწადში ერთხელ, რათა ფრენშაიზის მიმღებთ გააცნონ ახალი განვითარებები, პროდუქცია და სერვისები.

- **კლიენტებთან ურთიერთობა** ერთ-ერთი უმთავრესი პირობაა, რომელიც ფრენშიაის მიმღებმა უნდა იცოდეს. პერსონალმა მაქსიმალურად კარგად უნდა ისწავლოს, თუ რაოდენ მნიშვნელოვანია კლიენტებთან კარგი ურთიერთობის დამყარება ბიზნესის განვითარებისთვის.
- **ფასების სტრატეგიები.** ფრენშიაის ხელშეკრულების უნიკალურობა იმაში გამოიხატება, რომ ფრენშიაის მიმცემს შეუძლია ფრენშიაის მიმღებს შესთავაზოს ფასების სტრატეგიები, შესთავაზოს გარკვეული ფასების სტრუქტურები და აუხსნას ფასების განსაზღვრის მიზეზები, თუმცა საბოლოო ფასებს მაინც ფრენშიაის მიმღები აწესებს.
- **უძრავი ქონების კრიტერიუმები.** ფრენშიაის მიმცემა სთავაზობს გარკვეულ იდეებს საწარმოს სათანადო ადგილმდებარეობის არჩევისას. ძირითადად, ფრენშიაის მიმღებს სთხოვენ აარჩიოს ორი ან სამი საუკეთესო ადგილი, რომლებზეც შემდეგ ფრენშიაის მიმცემა აძლევს რეკომენდაციებს. ასეთ დრო აუცილებელი ხდება ამ ადგილში მოსახლეობის დემოგრაფიული მდგომარეობის, მომხმარებელთა ასაკის და მსგავს ობიექტებში ფასების გადახედვა.
- **თანამშრომელთა დაქირავება და დათხოვა,** რომელზეც შესაბამის ინფორმაციას იღებს ფრენშიაის მიმღები სხვა წარმატებულ ფრენშიაის მიმღებთა გამოცდილებიდან. ისინი ასევე იღებენ სამართლებრივ მოთხოვნებს, რომლებიც უნდა დახცვან თანამშრომელთა დაქირავებისას.
- **კონსტრუქცია და დიზაინი.** ფრენშიაის მიმცემა ასევე გადასცემს შესაბამის შეფუთვას, დიზაინს და არქიტექტურულ ნახაზებს.
- **აღჭურვილობის სპეციფიკაციები,** რომელშიც იგულისხმება პასუხები კითხვებზე თუ რა სახის აღჭურვილობა უნდა დაიდგას მაგალითად წწარაფი კვების ობიექტში? რა არის საჭირო ბინების დასუფთავების ბიზნესისთვის? ამ შეკითხვებზე პასუხს თავად ფრენშიაის მიმცემა გასცემს.
- **ბიზნესის სამართლებრივი ასპექტები.** ფრენშიაის მიმცემს სურს ფრენშიაის მიმღებმა დაიცვას შესაბამისი წესები და კანონები, ამიტომ ის უამრავ ფულს ხარჯავს იმაში, რომ დარწმუნდეს ნამდვილად კარგად ესმის თუ არა ფრენშიაის მიმღებს ის კანონები, რომლებსაც ცხად ვეალება საქმიანობის განხორციელებისას.

ფრენშიაის მიმცემმა მთელი ძალისხმევა უნდა მოახმაროს საწარმოს სათანადო ფუნქციების ორგანიზებას. თუ ფრენშიაის მიმცემა ვარაუდობს მაქსიმალური სარგებლის მიღებას თავისი ფრენშიაისული საწარმოს საქმიანობიდან, მისი განსაკუთრებული ტერიტორიის ფარგლებში, ამ მიზნით იგი ეცდება ხელი შეუწყოს ფრენშიაის მიმღებს. იმისათვის, რომ ფრენშიაის მიმცემს მიეცეს შესაძლებლობა დარწმუნდეს, რომ მისი მოთხოვნები სრულდება, ფრენშიაისი ხელშეკრულება უზრუნველყოფს მის უფლებას, განახორციელოს საწარმოს

პერიოდული საინსპექციო შემოწმება. შესაძლოა გავაღისწინებული იყოს ფრენშიაის მიმცემის უფლებაც, ჩაატაროს ფრენშიაის საწარმოს თანამშრომელთა და კლიენტთა გამოკითხვა.

როგორც უკვე აღინიშნა, ფრენშიაის მიმცემი დიდად არის დაინტერესებული იმით, რომ ფრენშიაის მიმღების საწარმოს საბოლოო პროდუქცია პასუხობდეს მის მიერ დადგენილი ხარისხის მინიმალურ სტანდარტებს. ფრენშიაის ხელშეკრულებით ფრენშიაის მიმღებს შეიძლება მოეთხოვოს, რომ არ გაეიდოს სხვა საქონელი, გარდა იმისა, რომელმაც დაიმსახურა ფრენშიაის მიმცემის მოწონება. ფრენშიაის მიმცემი დაინტერესებულია იმით, რომ არ დაუშვას ფრენშიაის მიმღების მიერ რაიმე სახის საქონლის გაყიდვა, რომელსაც, მისი აზრით, ექნება უარყოფითი გავლენა ფრენშიაის სისტემაზე, ან გაუწევს კონკურენციას მის საკუთარ სქონელს. ასეთი შეზღუდვა შეიძლება გახდეს ეროვნულ ან რეგიონალურ კანონმდებლობასთან კონფლიქტის მიზეზი. მაგრამ, ხშირ შემთხვევაში, ეს გონივრულია, თუ მწარმოებლის მიერ საქონლის ასეთ გაყიდვას ან მომსახურების გაწევას შეუძლია გაუწიოს კონკურენცია საქონელს (მომსახურებას), რომელსაც აწარმოებს თვით ფრენშიაის მიმცემი, უარყოფითად იმოქმედოს ფრენშიაის სისტემის რეპუტაციაზე, ან დამატებითი პასუხისმგებლობა დააკისროს ფრენშიაის მიმცემს.

დასკვნა

ამრიგად, მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნულ სისტემას თან ახლავს გარკვეული მოსალოდნელი რისკ-ფაქტორები, კერძოდ, ფრენშიაის მიმღები ხშირად განიცდის გადამეტებულ კონტროლს ფრენშიაის მიმცემის მხრიდან, თავის მხრივ, ფრენშიაის მიმცემი კი წინასწარ ვერასდროს იქნება სრულიად დარწმუნებული, აღმოჩნდება თუ არა ფრენშიაის ახალი მიმღები კომპეტენტური და კეთილსინდისიერი მოცემულ სფეროში, რათა არ შეიღახოს ფრენშიაის მიმცემის საქმიანი რეპუტაცია, მას უამრავი დადებითი თვისებაც აქვს. კერძოდ, ფრენშიაის მიმღები იღებს ნაცად კომერციულ საქმიანობას მინიმალური რისკ-ფაქტორებით, უკვე აპრობირებული ბიზნეს-პროცესებით, კონცეფციებით, ტექნოლოგიებით და დანადგარებით; ბაზარზე ცნობად და ფართოდ რეკლამირებულ საფარშო სახელწოდებას და სასაქონლო ნიშანს. ხოლო ფრენშიაის მიმცემს ეძლევა ბაზარზე სწრაფად დამკვიდრებისა და სამეწარმეო საქმიანობის ეფექტურად წარმართვის მეტი შესაძლებლობა, მისი საკუთარი სასაქონლო ნიშნით პროდუქციის წარმოებისა თუ მომსახურების სწრაფად გაფართოების და მეტი პოპულარიზაციის შანსი როგორც ეროვნულ, ისე საერთაშორისო ბაზარზე; დამატებითი შემოსავლის იოლად მიღების შესაძლებლობა; დროისა და რესურსის დაზოგვა და სხვა.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. ახვლედიანი ზ. 1999. *კადღებულებითი სამართალი*. თბილისი: სამართალი.
2. ქოქიაშვილი მ. 2009. *ფრენშიზინგი და მისი სამართლებრივი რეგულირება*. თბილისი: მერიდიანი.
3. ფირცხალაიშვილი ა. საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა. *ფრენშიზინგი*. [www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.exe?e=d-01000-00---off-
www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.exe?e=d](http://www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.exe?e=d-01000-00---off-www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.exe?e=d)
4. საქართველო, საქართველოს პარლამენტი. 2012. კანონი: საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, 1997 წელი, №786-III. თბილისი: საკანონმდებლო მაცნე.
5. Barkoff R. M. 2008. *Fundamentals of Franchising*. USA. American Bar Association.
6. Justis R.T. and Vincent W.S. 2001. *Achieving Wealth through Franchising*. USA. Adams Media.
7. Sherman A.J. 2011. *Franchising and Licensing: two powerful ways to grow your business in any economy*. USA. AMACOM.
8. Franchising.ua. *Основы бизнеса. Ведение бизнеса. Проверка и контроль качества обслуживания*. <http://ru.franchising.ua/osnovy-biznesa/764/proverka-kontrol-kachestva-obslujivaniya/> (22.02.12).

ჯემალ ბელქანი

გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტში
სამართალმცოდნეობის სამაგისტრო პროგრამის II დონის სტუდენტი

ტურისტული მომსახურება და მისი რეგულირების სამართლებრივი საფუძვლები

შესავალი

ტურიზმი როგორც ქვეყნის ეკონომიკის, საერთაშორისო კავშირების თუ საქმიანი აქტივობის მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილი, საჭიროებს განსაკუთრებულ სამართლებრივ რეგულირებას. ტურიზმის ინდუსტრიას შეუძლია ხელი შეუწყოს მშვიდობისა და განვითარების გამყარებას ქვეყანაში, შემოსავლების ზრდის, ეკონომიკის დივერსიფიკაციის, გარემოს დაცვისა და კულტურათა დაახლოების გზით. ეს სფერო თანამედროვე ეტაპზე ჩამოყალიბდა, როგორც ეკონომიკის ყველაზე უფრო სწრაფადგანვითარებადი დარგი, რომელიც მნიშვნელოვნად უზრუნველყოფს ქვეყანაში უცხოური ვალუტის შემოდინებას, საშუალო ადგილების შექმნას, სიღარიბის დაძლევას, მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკურ კეთილდღეობას და შესაბამისად, ეკონომიკის დაჩქარებულ განვითარებას. ტურიზმი უფრო სწრაფად ქმნის ახალ საშუალო ადგილებს, ვიდრე ეკონომიკის სხვა დარგები, იძლევა ეკონომიკური შესაძლებლობების ზრდის დაბლანსების საშუალებას. ტურიზმის განვითარებას მნიშვნელოვნად ასტიმულირებს სახელმწიფოს მიერ ამ მიმართულებით ეროვნული სტრატეგიის შემუშავება და გონივრული კანონმდებლობის დანერგვა.

ტურისტული მომსახურების სამართლებრივი რეგულირება

საერთაშორისო დონეზე ტურისტულ მომსახურებასთან დაკავშირებული საკითხების რეგულირება ხდება კონვენციების, საერთაშორისო ხელშეკრულებების და შეთანხმებების საფუძველზე. მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებები ტურიზმის განვითარების შესახებ საერთაშორისო საზოგადოებაში მიიღეს პელსინკის შეთანხმებებში, რომელიც 1975 წლის 1 აგვისტოს იქნა ხელმოწერილი. გაეროსთან დაფუძნებულია მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაცია (World Tourist Organization-WTO), რომელიც დაარსდა 1975 წლის 2 იანვარს და დღეისათვის ყველაზე ცნობილი და აღიარებულია ტურისტულ სამყაროში. აღნიშნული ორგანიზაციის მიზანს წარმოადგენს, ისეთი ნორმებისა და წესების შემუშავება, რომლებიც გამაართივებს საერთაშორისო საზოგადოებაში ტურისტების გაცვლა გამოცვლას.

მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის საქმიანობაში მნიშვნელოვანი მოვლენა გახდა მანილის საერთაშორისო კონფერენცია ტურიზმის შესახებ, რომელიც გაიმართა 1980 წელს და მასში მონაწილეობდა 100-ზე მეტი სახელმწიფოს წარმომადგენელი, კონფერენციამ განიხილა ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხები როგორცაა: სახელმწიფოთა პასუხისმგებლობა ტურიზმის განვითარებისათვის; მოთხოვნილებებისა და წინადადებების რეგულირება; კადრების მომზადება ტურიზმის ინდუსტრიისათვის და სხვ [3, 19].

მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის გენერალური ასამბლეის მეექვსე სესიაზე 1985 წელს მიღებულ იქნა ტურიზმის ქარტია და ტურისტის კოდექსი, რომელიც აღიარეს ამ საერთაშორისო ორგანიზაციის წევრმა სახელმწიფოებმა. საქართველოს პარლამენტმა გაითვალისწინა რა მსოფლიო ტურისტულ ორგანიზაციაში საქართველოს გაწევრიანების დიდი მნიშვნელობა, საქართველოში ტურიზმის განვითარების დაქარაუბებისათვის და 1994 წლის 27 იანვარს მიიღო დადგენილება მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის ქარტიისა და ტურისტის კოდექსის აღიარების შესახებ. [3, გვ-20] ტურისტული ქარტია და ტურისტის კოდექსი მნიშვნელოვანი საერთაშორისო შეთანხმებებია, მათში გამოკვეთილია ტურიზმის განვითარების ტენდენციები და ნაჩვენებია ტურიზმის ადგილი საერთაშორისო საზოგადოებრიობის ცხოვრებაში ორივე დოკუმენტი 14 მუხლისაგან შედგება, რომლებიც მოიცავენ ტურიზმის ყველა მიმართულებასა და ტურისტის ქცევის წესებს.

ტურიზმის დარგში პირველ პარლამენტაშორისო კონფერენციაზე, რომელიც 1989 წლის აპრილში გაიმართა ჰააგაში, აღინიშნა, რომ ტურიზმი ხელს უწყობს ხალხთა და ცალკეულ პირთა ურთიერთგაგების გაღრმავებას, წარმოდგენს მშვიდობის განმტკიცების უმნიშვნელოვანეს ელემენტს [3, 7].

1999 წლის 1 ოქტომბერს კი მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის გენერალურ ასამბლეაზე მიღებულ იქნა "ტურიზმის გლობალური ეთიკური კოდექსი" ეს დოკუმენტი ემყარება ამჟამად მოქმედი კოდექსების იდეებს და აყალიბებს მსოფლიო ტურიზმის მდგრადი განვითარების ორიენტირებს [1, 211].

ბევრ ქვეყანაში შემოღებულია ტურიზმის მარეგულირებელი ნაციონალური კანონები, რომლებშიც განსაზღვრულია განვითარების ძირითადი კონცეფციები და პრინციპები.

რაც შეეხება საქართველოში ტურიზმის დარგის ინსტიტუთურ მოწყობას და საკანონმდებლო ბაზას: საქართველოს ტურიზმის დარგის აღმასრულებელი ხელისუფლების ორგანოა ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს ტურიზმის ეროვნული სააგენტო. ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების

ს. 2

სამინისტროს ძირითადი ფუნქციებია: მდგრადი ეკონომიკური განვითარების უზრუნველყოფა, მეწარმეებისათვის ხელსაყრელი ბიზნეს გარემოს შექმნა, ტურისტული, სატრანსპორტო და კავშირგაბმულობის ინფრასტრუქტურის განვითარება და ქვეყნის სატრანზიტო პოტენციალის ხელშეწყობა. 2010 წლის 10 აგვისტოდან, საქართველოს მთავრობის დადგენილებით, განხორციელდა სასაქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს საქვეუწყებო დაწესებულების-ტურიზმისა და კურორტების დეპარტამენტის ლიკვიდაცია და, როგორც მისი უფლებამონაცვლე, შეიქმნა საჯარო სამართლის იურიდიული პირი-საქართველოს ტურიზმის ეროვნული სააგენტო, რომლის მიზნები და ამოცანებია-საქართველოში ტურიზმის განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკის ჩამოყალიბება და განხორციელება, ტურიზმის განვითარების საფუძველზე, ქვეყანაში საექსპორტო შემოსავლების ზრდისა და ახალი სამუშაო ადგილების შექმნის ხელშეწყობა, ინფრასტრუქტურისა და ტურიზმის სფეროში აღამიანური რესურსების განვითარების ხელშეწყობა.

ახლა კი გავეცნოთ უშუალოდ საქართველოს სამართლებრივ ბაზას აღნიშნულ საკითხთან მიმართებაში: 1997-1999 წლებში, საქართველოში, ამ დარგის სამართლებრივად უზრუნველყოფის მიზნით მიღებულ იქნა არაერთი კანონი და ნორმატიული აქტი. 1997 წელს მიღებულ იქნა საქართველოს კანონი “ტურიზმისა და კურორტების შესახებ”, რომელიც ფუძემდებლური აქტია ტურიზმისა და კურორტების კანონმდებლობაში, თუმცა უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ აღნიშნული კანონის მიღების დროს ქვეყანაში რთული და დღევანდელისაგან განსხვავებული ეკონომიკური და პოლიტიკური ვითარება იყო. ტურიზმი კი მსოფლიოში ცნობილია როგორც სწრაფად განვითარებადი დარგი, ცხადია ამ განვითარებას ბევრი ცვლილება მოსდევს, რომლებიც თანხვედრაში უნდა იყოს ქვეყნის, როგორც პოლიტიკურ ისე ეკონომიკურ განვითარებასთან. ქვეყანაში ტურიზმის განვითარების პოლიტიკა და ტურისტული საქმიანობის რეგულაცია უნდა წარმართოს დარგის აღმასრულებელი ხელისუფლების ორგანომ-ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს ტურიზმის ეროვნულმა სააგენტომ, მაგრამ მოქმედებული სამართლებრივი ბაზა ამ საქმიანობის ეფექტურად წარმართვის შესაძლებლობას ხდუდავს. ასევე მნიშვნელოვანია, 1998 წლის 20 მარტს მიღებული საქართველოს კანონი “კურორტებისა და საკურორტო ადგილების სანიტარული დაცვის ზონების შესახებ”. 1998 წლის 24 დეკემბერს კი მიღებულ იქნა საქართველოს კანონი “საქართველოში შემოსულ და საქართველოდან გასული ტურისტების აღრიცხვის მოწესრიგების შესახებ” მნიშვნელოვანია ასევე 2010 წლის 26 ოქტომბერს მიღებული საქართველოს კანონი “თავისუფალი ტურისტული ზონების განვითარების ხელშეწყობის შესახებ”, რომლის მიზანია საქართველოში ტურიზმის განვითარება და მეწარმეობის ხელშეწყობა, რისთვისაც ეს კანონი ადგენს პირობებს თავისუფალ ტურისტულ ზონებში, სასტუმროების მშენებლობისა და ფუნქციონირებისათვის, ასევე საგადასახადო

და სხვა შედეგათვის. რაც შეეხება საქართველოს სამოქალაქო კანონმდებლობას: საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში მეთერთმეტე თავი სწორედ ტურისტულ მომსახურებას ეძღვნა.

ტურისტულ სააგენტოსა და მოგზაურს შორის გაფორმებული დოკუმენტი, ეს არის დაცვის სამართლებრივი ბერკეტი ორივე მხარისათვის, ამიტომაც იგი უნდა იყოს მომგებიანი და უსაფრთხო. მოგზაურმა უნდა იცოდეს თუ რისი უფლება აქვს მას კანონით მინიჭებული, ხოლო ტურისტულმა სააგენტომ უნდა იცოდეს რა შეუძლია მოსთხოვოს მას მოგზაურმა და რა გაუთვალისწინებელი ხარჯები შეიძლება დააწვეს მას ხელშეკრულების მეორე მხარის მოთხოვნის თანახმად. ტურიზმის ხელშეკრულება განსაზღვრავს მომსახურების ურთიერთობის მონაწილეთა უფლება მოვალეობებს და იგი საბანკო მომსახურების, გადაზიდვა გადაყვანის, სატრანსპორტო ექსპედიციის და სხვა მსგავს ხელშეკრულებებთან ერთად არეგულირებს მომსახურების კონკრეტულ სფეროს, ამ ხელშეკრულების საგანია, უხარვეზო მოგზაურობის უზრუნველყოფა. ტურიზმის ხელშეკრულების მხარეებია: ერთის მხრივ, მოგზაურობის მომწოდებელი და მეორეს მხრივ, ტურისტი. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 657-ე მუხლში აღნიშნულია, რომ ტურისტული საწარმო წარმოადგენს მოგზაურობის მომწოდებელს, ამდენად, კანონმდებელი ტურისტულ მომსახურებას მიიჩნევს სამეწარმეო საქმიანობად, რის გამოც მოგზაურობის მომწოდებელს შეიძლება იყოს მხოლოდ საწარმო, რომელიც “მეწარმეთა შესახებ” კანონის მოთხოვნათა დაცვით ახორციელებს სამეწარმეო საქმიანობას ტურისტული მომსახურების სფეროში. აღნიშნული ხელშეკრულება ორმხრივი კონსენსუალური ხელშეკრულებაა, რომლითაც ერთი მხარე-ტურისტული საწარმო მოვალეა, ხელშეკრულებით გათვალისწინებული პირობების შესაბამისად, მოაწიოს მოგზაურობა, ხოლო მეორე მხარე – ტურისტი კი მოვალეა, ხელშეკრულებით დათქმულ ვადაში, გადაუხადოს შესაბამისი საზღაური მოგზაურობის მომწოდებელს, ტურისტული ხელშეკრულების კონსენსუალური ბუნება კი იმაში მდგომარეობს, რომ ის ძალაშია მხოლოდ ნების თავისუფალი გამოვლენისა და მხარეების მიერ ხელშეკრულებაზე ხელმოწერის მომენტიდან. უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში ტურისტული მომსახურების ხელშეკრულების მომწვერიგებელი ნორმები (სამოქალაქო კოდექსის 657-667-ე მუხლები) პირდაპირ მითითებას არ შეიცავენ ხელშეკრულების ფორმის შესახებ, მაგრამ შესაბამისი მუხლების შინაარსით და დაპყვირებული პრაქტიკით ირკვევა, რომ იგი წერილობითი ფორმით უნდა დაიდოს და მარტივი წერილობითი ფორმაც საკმარისია ასეთი ხელშეკრულების ნამდვილობისათვის. თუმცა დასაშვებია ასევე ასეთი ხელშეკრულების ზეპირი ფორმითაც გაფორმება, მაგრამ ასეთ შემთხვევაში, მხარეები დაცულად ვერ იგონებენ თავს, ვინაიდან თუ ერთ-ერთი მხარე დაარღვევს ხელშეკრულებით ნაკისრ ვალდებულებებს და შემდეგ უარყოფს ასეთი შეთანხმების არსებობას, ხელშეკრულების წერილობითი

ფორმით არარსებობის გამო, მსგავსი ტიპის, დავების გადაწყვეტა პრაქტიკაში მთელ რიგ სირთულეებთან არის დაკავშირებული.

საქართველოში ყველაზე დიდ სირთულეს, ტურისტული მომსახურების სფეროში, წარმოადგენს ის ფაქტი, რომ დღესდღეობით ჩვენს ქვეყანაში ვერ ხორციელდება ტურიზმიდან მიღებული შემოსავლების აღრიცხვა. სათანადო სააღრიცხვო სისტემის და რეგულირების მექანიზმის არარსებობის გამო, ვერ ხერხდება საკურორტო ადგილებში კერძო პირების მიერ გაქირავებული ფართებიდან მიღებული შემოსავლების აღრიცხვა, ყოველივე აღნიშნული კი განაპირობებს იმას, რომ რეალურად ქვეყნის ბიუჯეტში ტურიზმიდან შესული თანხები ძალიან მწირია, ანუ არ მოდის შესაბამისობაში შემოსული ტურისტების რაოდენობასთან. მოცემული პრობლემა შესაძლებელია მოგვარდეს საქართველოში მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაციის მიერ სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციებთან ერთად შემუშავებული ტურიზმის სატელიტური აღრიცხვის სისტემის შესწავლით; საქართველოსათვის ადაპტაციითა და შემდგომ მისი ქვეყანაში დანერგვით.

ტურისტული ორგანიზაციების საქმიანობის სახელმწიფო რეგულირების ყველაზე მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტებია: სტანდარტიზაცია, ლიცენზირება და სერტიფიკაცია. ამგვარად, სახელმწიფომ უნდა განსაზღვროს საქმიანობის ხარისხის შეფასების სერხები და კრიტერიუმები, რათა მომხმარებელი დარწმუნდეს, რომ მის მიერ მიღებული კომფორტი და მომსახურება შეესაბამება მკაცრად განსაზღვრულ წესებს და ნორმებს. მიუხედავად იმისა, რომ დღეისათვის საქართველოს ტურიზმის სახელმწიფო პოლიტიკა საკმაოდ ქმედითი და დინამიურია, აღნიშნული მიმართულებით სამუშაო ჯერ კიდევ ბევრია: ამ თვალსაზრისით, ძალიან მნიშვნელოვანია დაბეგვრის გაცილებით ლიბერალური მექანიზმის შემუშავება და ლიცენზირების მკაცრი სტანდარტების დანერგვა. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს ასევე სასტუმროების სერტიფიცირების საკითხს, რომელიც უნდა გახდეს მფლობელისათვის სტაბილურობის გარანტი, ხოლო მომხმარებლისათვის ინფორმაციის მიწოდების კარგი საშუალება არსებული მომსახურების ხარისხზე.

დასკვნა

ყოველივე ზემოაღნიშნულთან ერთად, ჩვენ მხედველობიდან არ უნდა გამოვკრჩხეს ის ფაქტიც, რომ არსებული კანონმდებლობა, საჭიროებს სერიოზულ გადახედვას, ვინაიდან უკვე ვეღარ პასუხობს თანამედროვე მოთხოვნებს და რეალობებს, ბოლო ათწლეულის მანძილზე აქტუალური გახდა ტურიზმის ახალი მიმართულებები, ახალი ტექნოლოგიები, ახალი მოთხოვნები, ამიტომაც საქართველოში ტურიზმის განვითარებისთვის, აუცილებელია

არსებული კანონის რევიზია და შესაბამისი ცვლილებების შეტანა, რათა მოხდეს მისი პარმონიზაცია, როგორც საქართველოს ამჟამინდელ კანონმდებლობასთან, ასევე საერთაშორისო მოთხოვნებთან და შეთანხმებებთან, აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ტურიზმის განვითარება მულტისექტორული თანამშრომლობის გარეშე შეუძლებელი იქნება, ამიტომაც შესაბამისი დარგობრივი კანონმდებლობაც სასურველია გადაიხედოს პერიოდულად და გატარდეს სათანადო ცვლილებები. კანონმდებლობის გარდა ტურიზმის სფეროში ძალზედ მნიშვნელოვანია კარგად გააზრებული მარეგულირებელი სისტემის და დოკუმენტების ჩამოყალიბება. მარეგულირებელი ჩარჩო უნდა იყოს რაც შეიძლება მარტივი, თუმცა მაქსიმალურად ითვალისწინებდეს როგორც სახელმწიფოს, ასევე მომხმარებელთა და მიმწოდებელთა ინტერესების დაცვას. ამგვარი სამოქმედო გეგმა, ერთიან კოორდინირებულ სისტემაში მოაქცევს ტურიზმის განვითარებისკენ მიმართულ ყველა ძალისხმევას, რაც გაზრდის ეფექტიანობას და დაზოგავს რესურსებს და დროს.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. მეტრეველი. მ. 2008წ. *ტურიზმისა და სტუმართმასპინძლობის საფუძვლები*. თბილისი. შ.პ.ს. “ფორმა”.
2. მეტრეველი. მ. 2011წ. *ტურიზმის ეკონომიკა და პოლიტიკა* თბილისი. შ.პ.ს “ფავორიტი პრინტი”.
3. ქარუმიძე. ვ. 2001წ. *საქართველოს ტურიზმისა და სპორტის სამართალი*. თბილისი, “ცოდნა”.
4. ჭანტურია. ლ. 2001 . *სამოქალაქო კოდექსის კომენტარები წიგნი მეოთხე*. თბილისი, “სამართალი”.
5. მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაცია. <http://unwto.org/>
6. საქართველოს ეკონომიკის და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. <http://www.economy.ge/>

შალვა ბერიკაშვილი
გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი
სამართალმცოდნეობის სამაგისტრო პროგრამის I დონის სტუდენტი

რეკეტი

შესავალი

რეკეტი წარმოადგენს შემოსავლის ან სხვა ქონებრივი სარგებლის სისტემატურად მიღების მიზნით წარმოებულ არაერთჯერად და ორგანიზებულ საქმიანობას, თუ იგი განხორციელდა ორჯერ მაინც 5 კალენდარული წლის განმავლობაში, რომელშიც არ შედის რეკეტორის დაპატიმრებისა და სასჯელის მოხდის ვადა.

რეკეტი არალეგალური ბიზნესია, რომელიც როგორც წესი შედის ორგანიზებული დანაშაულის შემადგენლობაში. რეკეტში მონაწილე პირს მოიხსენიებენ რეკეტორად.

რეკეტის რამდენიმე ფორმა არსებობს, მათ შორის ყველაზე გავრცელებულია ეგრედწოდებული „კრიშის“ ინსტიტუტი, რომელიც მდგომარეობს შემდეგში: რეკეტორი ითხოვს ფულს ბიზნესისაგან და სანაცვლოდ სთავაზობს მას დაცვას დანაშაულებრივი სამყაროსაგან.

რეკეტის მეორე ყველაზე გავრცელებულ ფორმას წარმოადგენს უკანონო თამაშები ლატარიები.

როგორც წესი, სიტყვა რეკეტს იყენებენ ისეთი ბიზნეს ორგანიზაციების აღსაწერად, რომლებიც დაკავებულნი არიან „პრობლემების მოგვარების“ გაყიდვით. ეს ინსტიტუტე თავად ქმნის პირობებს იმისთვის, რომ გამოიწვიოს ბიზნესისაგან მფარველობის მოთხოვნა და შემდეგ თვითონვე ეხმარება ბიზნესს ამ პრობლემების მოგვარებაში გარკვეული საფასურის სანაცვლოდ.

ტერმინი რეკეტი პირველად გამოყენებულ იქნა 1927 წელს ჩიკაგოს დამსაქმებელთა ასოციაციის მიერ, რომლის წევრებიც პირველნი გახდნენ ორგანიზებული დანაშაულის ამ ერთ-ერთი ყველაზე საშიში გამოვლინების მსხვერპლნი.

რეკეტი ქართულ სისხლის სამართალში

რეკეტი, რეკეტული დაჯგუფება, რეკეტორის შესახებ 17¹ მუხლი საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის ზოგად ნაწილს დაემატა 2004 წლის 24 ივნისს, ხოლო 2006 წლის 25 ივლისს სსკ კერძო ნაწილს დაემატა 224¹ მუხლი. – რეკეტული დაჯგუფებაში მონაწილეობა.

საერთოდ რეკეტი ნიშნავს გამოძალვას, მაგრამ ჩვენი კანონმდებელი მასში მხოლოდ გამოძალვას არ გულისხმობს.

ამ დანაშაულისაგან სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია საზოგადოებრივი წესრიგი და უშიშროება. ობიექტური მხრივ იგი მოქმედებაში გამოიხატება და რაიმე მძიმე შედეგის დადგომა არაა აუცილებელი დანაშაულის დამთავრებულად ცნობისათვის. ამდენად, სახეზეა ფორმალური შემადგენლობა. კერძოდ, ეს მოქმედებაა დამოუკიდებლად ან სხვა პირთან ერთად (პირებთან) რეკეტული დაჯგუფების საქმიანობის წარმართვა. ამდენად პირი თავად დამოუკიდებლად ან სხვასთან წარმართვას (ხელმძღვანელობს) რეკეტული დაჯგუფების საქმიანობას. იმისათვის, რომ გავიგოთ რეკეტული დაჯგუფების არსი, ჯერ უნდა გავერკვეთ თავად რეკეტის ცნებაში. სსკ 17¹ მუხლის პირველი ნაწილის მიხედვით, რეკეტი არის შემოსავლის (მაგალითად, ფულის) ან სხვაგვარი ქონებრივი სარგებლის (მაგ., უფასო მოგზაურობის) სისტემატურად (არანაკლებ სამჯერ) მიღების მიზნით წარმოებული არაერთჯერადი და ორგანიზებული საქმიანობა, რომელიც დაკავშირებულია განზრახი დანაშაულის ჩადენასთან, თუ ეს დანაშაული განხორციელდა ორჯერ მანც ხუთი კალენდარული წლის განმავლობაში.

როგორც ვხედავთ, რეკეტრის საქმიანობა უნდა იყოს არა მარტო არაერთჯერადი, არამედ ორგანიზებულიც (ორგანიზებული ჯგუფის ცნება მოცემულია 27-ე მუხლის მე-3 ნაწილში). ამიტომ რეკეტად ჩაითვლება არაერთჯერადად და ორგანიზებულად მითვისების ჩადენა ორჯერ ხუთი კალენდარული წლის განმავლობაში; ასევე ქრთამის აღება იმავე პირობებისას და ა.შ. ე.ი. ყოველგვარი თუნდაც ძალმომრეობითი დანაშაულის ჩადენა მე-17-ე მუხლის I ნაწილით გათვალისწინებულ ვითარებაში სარგებლის მოღების მიზნით რეკეტი.

რაც შეეხება რეკეტულ დაჯგუფებას, ასეთად ითვლება თავისი საქმიანობით რეკეტთან დაკავშირებული იურიდიული პირი, აგრეთვე ფიზიკურ ან/და იურიდიულ პირთა ნებისმიერი გაერთიანება, რომელიც თავისი ფორმით ორგანიზებული ჯგუფია.

განსახილველი დანაშაულის ობიექტური მხარის შემდეგი ნიშანია სხვაგვარი მონაწილეობა რეკეტული დაჯგუფების საქმიანობაში. აქ იგულისხმება რეკეტული დაჯგუფების საქმიანობისათვის ხელის შეწყობა (და არა ხელმძღვანელობა). მაგალითად, რაიმე განზრახი დანაშაულის ჩადენით ან დაფარვით გამორჩენის მისაღებად.

დავების უკანონოდ გადაწყვეტა, რეკეტულ დაჯგუფებათა შორის ან რეკეტული დაჯგუფებასა და სხვა პირს შორის ნიშნავს იმას, რომ რეკეტის სათანადო კანონიერი საფუძველის გარეშე, თვითნებურად წვეტს ამგვარ დავებს, ე.ი. ასრულებს მოსამართლის როლს. ასეთი დავები, როგორც წესი, ქონებრივი ხასიათისაა. აღნიშნული ფორმატიც – “დავების უკანონო გადაწყვეტა” ქურდული სამყაროს ერთ-ერთი დამახასიათებელი ნიშანია. თუმცა დავების გადაწყვეტაში მონაწილეობის დროს რეკეტირი არ ასრულებს ერთპიროვნული მოსამართლის როლს, (კანონიერი ქურდისგან განსხვავებით) მაგრამ სხვა რეკეტირთან ერთად ამ პროცესის მონაწილეა.

როცა დავა მიმდინარეობს რეკეტულ დაჯგუფებათა შორის, ამ დროს სულ მცირე ორი რეკეტული დაჯგუფება უნდა იყოს ჩართული ამ დავაში, სხვა პირი კი არის ნებისმიერი ფიზიკური პირი (14 წელს მიღწეული, შერაცხადი).

საინტერესოა, რომ რიგ ქართველ მეცნიერ-იურისტთა აზრით: “რეკეტულ დაჯგუფებას შორის დავის გადაწყვეტა უნდა განვსხვავოთ გარჩევისაგან (223¹ მ) ქურდული გარჩევის დროს ქურდული სამყაროს წვერი წვეტს ორ ან მეტ პირს შორის არსებულ დავას და ამ დროს საქმის გარჩევას თან უნდა ახლდეს მუქარა, იძულება, დაშინება ან სხვა უკანონო მოქმედება (მაგალითად, ბოროტი დაცინვა და აბუჩად აგდება), რაც არაა აუცილებელი რეკეტული გარჩევის დროს. გარდა ამისა, ქურდული გარჩევისას დავას წვეტს ქურდული სამყაროს წვერი, რომელიც მოქმედებს ე.წ. „ქურდული კანონებით“ და სწორედ ამ „კანონის“ შესაბამისად წვეტს მხარეთა შორის არსებულ დავას. ხოლო რეკეტული გარჩევა არ ექვემდებარება რაიმე წინასწარ დადგენილ წესს, ამდენად რეკეტული გარჩევა შეიძლება იყოს უფრო რასაც ვერ სასტიკი” [1, 320]. დავეთანხმები, რამდენადაც დავის გადაწყვეტა და გარცევა ამ შემთხვევებში ერთი და იგივე შემადგენლობისა და შინაარსის მატარებელია და არანაირად არ განსხვავდება იმ მომენტისაგან იყო თუ არა ხილული ან სხვა ფიზიკური ზემოქმედება, (დაშინება, მუქარა, იძულება და ა. შ.) თუ ყოველივე გარეგნულად მიმდინარეობდა ხილულ “კეთილგანწყობილი საუბრის” ფორმატში. საქმე იმაში გახლავთ რომ “კანონიერი ქურდის” სტატუსი, მის მიერ გარჩევაში მონაწილეობის ფაქტი, მისი “გადაწყვეტილების აუცილებლობა” “ქურდული კანონების” შესაბამისად, მისი შეუსრულებლობა, თავისთავად დაშინებაც, მუქარასაც და იძულებასაც მოიცავს.

ამასთან საყურედრებოა, რომ პრაქტიკაში მატერიალური სამართლის თვალსაზრისით, მაინც ბუნდოვანია ანტირეკეტული ნორმების მიზანი, რეგულაციის სფერო, პრობლემა შეიქმნა დანაშაულის სხვადასხვა ფორმებიდან მისი გამოიჯენისას. აღნიშნული მიზეზების გამო, ახალი ანტირეკეტული ნორმები პრაქტიკულად უმოქმედოა. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს

სტატისტიკისა და ინფორმაციზაციის გაყოფილების ინფორმაციით, სასამართლო წარმოებაში რეკეტთან დაკავშირებული სისხლის სამართლის საქმეები არ განხილულა: „2005-2007 წლებში არ შემოსულა საქმეები სსკ-ის 17¹ და 224¹ მუხლებით“.

ზემოხაზოთვლილი ნორმა ორგანიზებული ჯგუფის სპეციალური, კრიმინალიზებული ფორმაა. საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით, ჯერჯერობით არ არსებობს ორგანიზებულ დანაშაულთა წინააღმდეგ მიმართული ზოგადი ნორმა. ზემოაღნიშნული სპეციალური ნორმები ორგანიზებულ დანაშაულთა მხოლოდ კონკრეტულ გამოვლინებებს არეგულირებს, მაგრამ მათ გარეთ მოუწესრიგებელი რჩება დანაშაულებრივი საქმიანობის საკმაოდ დიდი წრე.

2006 წლის 15 ივლისის კანონის 224¹-ე მუხლი ანტირეკეტულ ნორმებში შეიძლება წინადადგმულ ნაბიჯად მივიჩნიოთ, რადგანაც აღნიშნული ნოვაციის წყალობით ნორმა სანქციით აღიჭურვა და დამოუკიდებელი დანაშაულის სახედ ჩამოყალიბდა სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის სისტემაში, მაგრამ კვლავ გაურკვეველია, რა მოიაზრება რეკეტულ საქმიანობად. თუ დავუშვებთ, რომ კანონმდებელს რეკეტი გამოძალავის ერთ-ერთი სახედ მიაჩნია, მაშინ უსაზრისოა გამოძალავის ორი შემადგენლობის – ზოგადის და სპეციალურის – არსებობა იმ დროს, როდესაც გაურკვეველია, რითი განსხვავდება ისინი ერთმანეთისგან.

„რიკოს“ კანონი 1961-ე პარაგრაფში ადგენს საკმაოდ ვრცელ ჩამონათვალს იმ დელიქტებისა, რომლებიც ითვლება „რეკეტულ საქმიანობად“. აღნიშნულ საქმიანობად მიჩნეულია, მაგალითად, „პობსის“ კანონის დარღვევა, ფულის გაეთურება, მკვლელობა, მძევლად ხელში ჩაგდება, მეჭრთამეობა, თადლითობის სხვადასხვა სახეები, სამართალწარმოებისათვის ხელის შეშლა, ნაჭურდალის საერთაშორისო გადაზიდვა, კრედიტის უკანონოდ მიღება და ა.შ.” [2, 110].

რეკეტობის ძირითად ნიშნად საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 17¹, 224¹ მუხლებისა და „ორგანიზებული დანაშაულისა და რეკეტის შესახებ“ სპეციალური კანონით მოიაზრება ორგანიზებული დანაშაულებრივი საქმიანობა, დანაშაულის სიმრავლე კი აღნიშნული ორგანიზებულობის გამოხატვის ფორმაა. „როგორც სსკ 17¹ მუხლის შინაარსიდან ირკვევა, რეკეტი დანაშაულის სიმრავლისა და ჯგუფური დანაშაულის ინსტიტუტების მიჯნაზე დგას. სახელდობრ, რეკეტის განმარტების თანახმად, დამნაშავე უნდა მოქმედებდეს არაერთჯერადად და ორგანიზებულად“.

„დანაშაულებრივი შეთანხმების“ ინსტიტუტი ორგანიზებულ დანაშაულთა, განსაკუთრებით მისი ზედა ეშელონების, წინააღმდეგ ბრძოლის, ეფექტური

იარაღია. იგი იძლევა იმის შესაძლებლობას, რომ პასუხისგებაში მიეცნენ ორგანიზებული ჯგუფის ხელმძღვანელები, იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც მათ არ განუხორციელებიათ რაიმე „აშკარა მოქმედება“ საკმარისია, დამტკიცდეს ის ფაქტი, რომ ისინი „შეთანხმების“ მონაწილეები არიან. ამერიკული „რიკოს“ კანონის ავტორები, დაეყრდნენ რა „დანაშაულებრივი შეთანხმების“ სტატუსს, და მასში აღწერილ დებულებებს, შეიმუშავეს ახალი, „ორგანიზაციული შეთანხმების“ კონცეფცია. ერთ-ერთი მიზეზი, რის გამოც „რიკო“ საკმაოდ ეფექტური გამოდგა ორგანიზებულ დანაშაულებებთან ბრძოლაში, არის ზუსტად „ორგანიზაციული შეთანხმების“ ახალი კონცეფციის დამსახურება.

„ორგანიზაციული შეთანხმება“ მნიშვნელოვან იარაღად იქცა ორგანიზებულ დანაშაულთა ლიდერების წინააღმდეგ. მიუხედავად იმისა, რომ ეს უკანასკნელი ხელმძღვანელობდნენ კრიმინალურ დაჯგუფებებს, პირადად იშვიათად არღვევდნენ კანონს. „რიკომ“ ისეთი ფორმულირება მისცა „დანაშაულებრივი შეთანხმების“ ნორმებს, რომ შესაძლებელი გახდა პასუხისგებაში მიცემულიყვნენ ისინი, ვინც რეალურად წარმართავდა ორგანიზებულ დანაშაულებებს.

ქართველ მეცნიერთ ერთი ნაწილის აზრით, „ორგანიზებულ დანაშაულობასთან ბრძოლის ეფექტურად წარმართვისთვის საჭიროა საქართველოს სსკ-ის 27-ე მუხლში გათვალისწინებულ იქნეს დანაშაულებრივი ორგანიზაციის (გაერთიანების) ცნება და აღნიშნული ცნების შემუშავებისას დაეყრდნოთ „რიკოს“ „ორგანიზაციული შეთანხმების“ ძირითად დებულებებს, განსაკუთრებით პასუხისმგებლობის საკითხის დადგენისას, რადგანაც ზუსტად პასუხისმგებლობის ფარგლებს „რიკოსული“ გადაწყვეტა იქცა ორგანიზებულ დანაშაულთა თავკაცების სამართლიანად დასჯის საფუძველად“ [3, 10].

საქართველოს სსსხლის სამართლის კოდექსის 27-ე მუხლის მე-3 ნაწილისა და ამავე მუხლის შენიშვნის მიხედვით ორგანიზებული დანაშაულის ცნებაში მოიაზრება როგორც ორგანიზებული ჯგუფი, ისე დანაშაულებრივი ორგანიზაცია. ანუ მარტივად რომ ვთქვათ, ქართველმა კანონმდებელმა ეს ორი განსხვავებული მოვლენა ერთი ცნების ქვეშ მოაქცია.

დასკვნა

საბოლოოდ შეიძლება დავასკვნათ, რომ ანტირეკეტული ნორმები საქართველოს სსსხლის სამართლის კოდექსის სისტემას ეფექტურად ვერ მოერგო და ვერ შეეთავსა არსებულ სამართლებრივ ინსტიტუტებს. გაურკვეველია მათი რეგულაციური სფერო. როგორც ზემოთ მოყვანილმა ანალიზმა გვანჩენა, საქართველოში არ იქნა გათვალისწინებული არათუ კრიტიკული წინადადებები,

რაც აშშ-ს ანტირეკეტული ნორმების მიმართ არის გამოთქმული, არამედ „რიკოს“ პროგრესული კონცეფციების თანამიმდევრობით გადმოღებაც კი ვერ მოვახერხეთ. სამართლებრივი ინსტიტუტის რეცეფციის დროს უმთავრესია შინაარსის და არა ფორმის გათვალისწინება. სამწუხაროდ, ჩვენმა კანონმდებელმა რეკეტული დანაშაულობის წინააღმდეგ მიმართულ ნორმებში ასახა „რიკოს“ ფორმა და არა მისი შინაარსი. ყოველივე აღნიშნულის გამო, ანტირეკეტული ნორმები დღესდღეობით პრაქტიკულად უმოქმედოდაა და მათ მკვდარ შემადგენლობად გადაქცევის საფრთხე ემუქრება.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. ლეკვიშვილი მ. თოდუა ნ. გვენეტაძე ნ. მამულაშვილი გ. 2008. *სახელმძღვანელო სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი*, თბილისი: მერიდიან.
2. დაუთაშვილი პ. 2008. *საქართველოს სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი*. თბილისი: გრ. რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
3. გორაშვილი გ. 2007. ქართული ანტირეკეტული კანონმდებლობის ზოგიერთი პრობლემური საკითხის შედარებით-სამართლებრივი ანალიზი. *ქურნალი მართლმსაჯულება*, მარტი 10-11.
4. საქართველო. პარლამენტი. 1999 საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი. თბილისი: საკანონმდებლო მაცნე № 41.

აზიო კონცელიძე
გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი
სამართალმცოდნეობის სამაგისტრო პროგრამის II დონის სტუდენტი

ნაზივ მსაჯულთა ინსტიტუტი საქართველოში

შესავალი

1990-იანი წლებიდან მოყოლებული საქართველოში სასამართლო სისტემა ერთ-ერთ ყველაზე კორუმპირებულ ინსტიტუტად იქცა, რომლისადმი უნდობლობა უკვე საზოგადოებას ტრადიციულად კი ექცა. სამწუხაროა ის ფაქტი, რომ დღესდღეობით – 21 საუკუნეშიც ვერ შეძლო სასამართლო სისტემამ პრესტიჟის აღდგენა საზოგადოებაში.

სასამართლო რეფორმები საქართველოში XX საუკუნის 90-იანი წლებიდან დაიწყო, კერძოდ, ჩამოყალიბდა საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო, საქართველოს პრეზიდენტის ხელმძღვანელობით, გამკაცრდა მოსამართლეების თანამდებობაზე დანიშვნის პროცესი, შეტანილ იქნა ცვლილებები საკანონმდებლო ბაზაში [3, 1], მაგრამ ამ რეფორმების ფონზე მაინც ვერ მოხერხდა რაიმე ქმედითი ღონისძიებების გატარება სასამართლო სისტემის მოდერნიზაციის კუთხით; მთავარი ძვრები რეფორმატორული თვალსაზრისით 2003 წელს-გარდების რევილუციის შემდეგ დაიწყო, ქმედითი აქტები გამოიხატა მოსამართლეთა ნაწილის თანამდებობიდან გათავისუფლებაში, სამოსამართლო ასაკის დაწვევაში, ხელფასების ზღვრის აწვევაში, მაგრამ მიუხედავად ამისა სასამართლო რეიტინგი მაინც არ გაზრდილა საზოგადოებაში, ყოველივე ამან ქვეყნის მთავრობას დიდი საფიქრალი გაუჩინა, ამ მიმე სიტუაციიდან გამოსავალი მოიძებნა დასავლეთის დემოკრატიული ქვეყნების შიდა კანონმდებლობებიდან ახალი ნოვაციების გადმოტანაში-ქართულ კანონმდებლობაში, ასე აღმოჩნდა ქართულ მართლმსაჯულების სისტემაში ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტი, აღნიშნული ინსტიტუტი დემოკრატიის უმაღლეს გამოხატულებად ითვლება დასავლეთის მთელ რიგ ქვეყნებში, მისი საქართველოში ინკორპორირება მოხდა ამერიკული სამართლიდან.

ძირითადი ნაწილი

აღნიშნული თემის განხილვისას მე შევეცდები დაწვრილებით განვიხილო ის დავებითი და უარყოფითი მხარეები, ასევე ის წინააღმდეგობები რაც ამ ნოვაციას მოჰყვა და რაც სამომავლოდ შეიძლება პრობლემის სახით დადგეს ქართულ რეალობაში.

აღნიშნული ნოვაციის საქართველოში შემოტანამდე ჩატარდა საკმაოდ საინტერესო კვლევები ადგილობრივ მოსახლეობაში. უპირველესად კვლევების ჩატარება მიზნად ისახავდა ქართული საზოგადოების მზაობის დადგენას ახალი ინსტიტუტის მართლმსაჯულებაში ინკორპორირების მიმართ. კვლევებმა საკმაოდ საინტერესო სტატისტიკა მოგვცა შედეგის სახით; გამოიკვეთა ის ძირითადი ტენდენციები საითკენაც მიმართულია საზოგადოება. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ კვლევების თანახმად საზოგადოება ასე თუ ისე ინფორმირებულია ზოგადად აღნიშნული ინსტიტუტის თაობაზე, მაგრამ საზოგადოება ნაკლებად არის ინფორმირებული აღნიშნული ინსტიტუტის საქართველოში გადმოტანასე-რად შეეხება საზოგადოების აზრს და მიმართებას, ზოგადად იმის გათვალისწინებით, რომ ფაქტიურად არ არსებობს რაიმე სახის ნდობა დღევანდელი სასამართლოს მიმართ. საზოგადოება აღნიშნულ ინსტიტუტს იმედის თვალთ უყურებს, როგორც პრობლემის მოგვარების საშუალებას. საინტერესოა ის ფაქტი, რომ საზოგადოების აზრი რამდენიმე ნაწილად გაიყო, ვინც სიღარიბის ზღვარს დაბლა იმყოფება მათთვის სულ ერთია, რადგან ყველა სიახლეს იმედის თვალთ უყურებენ, ხოლო ვინც ეკონომიურად ძლიერია, მისთვის ყველა სიახლე პოტენციურად საფრთხის შემცველია. გამომდინარე აქედან, სხვადასხვაგვარია საზოგადოებას დამოკიდებულებაც აღნიშნული ნოვაციის მიმართ. ფაქტი ერთია, საზოგადოება იმედის თვალთ უყურებს აღნიშნული ინსტიტუტის შემოტანას. უფრო მეტიც, ზოგიერთი მას მოიაზრებს როგორც დემოკრატიის დონის ამაღლების და კორუფციის დონის შემცირების საშუალებას, მაგრამ დაკვირვებული ადამიანის შესახედავიდან გამომდინარე, უარყოფითი მხარეების და რისკების გათვალისწინებით საზოგადოების ნაწილი უარყოფითად არის განწყობილი აღნიშნული ნოვაციის მიმართ. ზოგადი ტენდენციის მიხედვით, ქართულ საზოგადოებაში განწყობა ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტის მიმართ უფრო დადებითია, ვიდრე მოლოდინი იმისა, რომ ეს ინსტიტუტი გაამართლებს ქართულ რეალობაში. კვლევების თანახმად, ასევე გამოიკვეთა სკეპტიკური დამოკიდებულება თეთონ საზოგადოების მზაობის შესახებ რეფორმისადმი და წარმონაქა პიპოთუხა, რომ ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტს ნორმალურ ფუნქციონირებაში საზოგადოების არასამართლებრივი მენტალიტეტი შეუშლის ხელს. აქედან ნათლად შეიძლება დავსკვნათ, რომ აუცილებელია ნოვაციის შემოტანამდე მოხდეს საზოგადოების მომზადება სიხლეების მისაღებად, აუცილებელია გაიზარდოს მართლშეგნება საზოგადოებაში. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ეს ინსტიტუტი ქართულ რეალობაში წარმონაქდება როგორც „მობილური ტელეფონი ქვის ხანაში“. ჯემოდთქმულის გათვალისწინებით შეიძლება ითქვას, რომ ამჟამად ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტის შემოღების მიმართ იკვეთება საკმაოდ მაღალი სოციალური შეკვეთა, მაგრამ ამ მოთხოვნის საფუძველს წარმოადგენს არა ის, რომ ეს ინსტიტუტი, როგორც დემოკრატიის უმაღლესი სტანდარტი ფორმალურად იყოს ქართულ კანონმდებლობაში, არამედ მოთხოვნა იმისა, რომ კონკრეტული

სასამართლო გადაწყვეტილებები, რასაც ნაფიცი მსაჯულები სამომავლოდ მიიღებენ იყოს სამართლიანი და მიუკერძოებელი [6, 28].

ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტის შემოსატანად ძვრები ჯერ კიდევ 2004 წლის თებერვლიდან დაიწყო, კერძოდ კონსტიტუციის 82 მუხელში შევიდა ცვლილება, მაგრამ 2008 წლამდე რაიმე ქმედითი ღონისძიებების გატარება აღნიშნული ინსტიტუტის ასამოქმედებლად ვერ მოხერხდა.

2009 წელს საკანონმდებლო ორგანოს ინტენსიური მუშაობით მოხერხდა უკვე კანონმდებლობის დონეზე აღნიშნული ინსტიტუტის შემოტანა ეტაპობრივად. ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტმა რეალურად მოქმედი ძალა საქართველოში 2010 წლიდან შეიძინა, ისიც შეზრუდული ტიპის დანაშაულებებზე, ჩადენილზე კონკრეტულ ტერიტორიულ ერთეულში.

ჩნდება კითხვა – ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტი მთავრობამ დემოკრატიის დონის ამაღლების მიზნით შემოიტანა თუ სასამართლოსადმი საზოგადოების ნდობის ასამაღლებლად? პასუხი აღნიშნულ კითხვებზე არ ჩანს. ეს განპირობებულია იმით, რომ ჯერ-ჯერობით არ მომხდარა ამ ინსტიტუტის სრული მისადაგება ქართული კანონმდებლობისადმი. აღნიშნული ინსტიტუტის აკარგვანობის შეფასება მხოლოდ 2013 წლიდან იქნება შესაძლებელი, როცა ეს ინსტიტუტი სრულად ამოქმედდება, ხოლო შედეგების შეფასებას დაახლოებით 10 წელი მაინც დასჭირდება, რაც დამეთანხმდებით, რომ საკმაოდ დიდი დროა. შესაბამისად, ეს ყველაფერი დიდ რისკებთან არის დააკავშირებული იმ კუთხით, რომ თუ ამ ინსტიტუტმა ვერ გაამართლა ქართულ რეალობაში. ეს ყველაფერი კიდევ უფრო დასცემს ისედაც ლაფში ამოსვრილი ქართული სასამართლოს იმიჯს.

რაც შეეხება ჩემს პასუხს ზემოაღნიშნულ კითხვებზე: ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო – მეტი დემოკრატია თუ სასამართლო იმიჯის გამოსწორება? ჩემი აზრით უფრო მეტი დემოკრატია, ვიდრე იმიჯის გამოსწორება. ხელისუფლებამ მოახდინა ამ ინსტიტუტის გადმოტანა შიდა კანონმდებლობაში იმ მიზნით, რომ ყველას აჩვენოს თუ დემოკრატიის როგორი მაღალი დონეა საქართველოში. ჩემი აზრით, სრულიადაც არ იყო საჭირო ასეთი ძვირადღირებული ინსტიტუტის შემოტანა ისეთ მცირეუფატიანი სახელმწიფოს კანონმდებლობაში – როგორც საქართველოა. სასამართლოსადმი ნდობა საზოგადოებაში მხოლოდ მაშინ აღდგება თუ სასამართლო იქნება თავისუფალი და დამოუკიდებელი, ხელისუფლებას შეეძლო შეექმნა დამოუკიდებელი და დემოკრატიული სასამართლო, დამოუკიდებელი და არაკორუმპირებული მოსამართლეთა აპარატი. ამ გზით უფრო ადვილად დაიბრუნებდა სასამართლო საზოგადოებაში ნდობას,

ვიდრე კოლოსალური თანხების ხარჯვით ისეთი ინსტიტუტის შემოტანაზე რომელიც ან გაამართლებს ან არა ქართულ რეალობაში.

მოდით სათითაოდ მოკლედ განვიხილოთ ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტის მთავარი დადებითი და უარყოფითი მხარეები ქართულ რეალობაში და ურთიერთშეჯერებული ინფორმაციის საფუძველზე გავაკეთოთ დასკვნები:

ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტის მთავარი დადებითი მხარეები:

- ✓ მეტი დემოკრატია – აღნიშნული ინსტიტუტის შემოტანამ რეალურად თუ არა ფაქტობრივად მაინც – მნიშვნელოვნად აღამაღლა საქართველოში დემოკრატიის დონე. სხვა ქვეყნების გადმოსახედიდან საქართველოს – როგორც დემოკრატიული ქვეყნის, რომელსაც აქვს ისეთი ინსტიტუტი როგორც არის ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო – იმიჯი მნიშვნელოვნა ამაღლდა.
- ✓ აღნიშნული ინსტიტუტი დემოკრატიის შუქურად და უმაღლეს ღირებულებად ითვლებოდა დასაველეთის მთელ რიგ ქვეყნებში. თუ ამ ინსტიტუტმა გაამართლა ისეთ ქვეყანაში როგორც არის აშშ, მაშინ დიდი ალბათობით ის გაამართლებს საქართველოშიც, რაც იმედისმომცემია.
- ✓ გარკვეული კუთხით აღნიშნული ინსტიტუტის ღირსებას ისიც წარმოადგენს, რომ განსასჯელის გადასახედიდან თუ შევაფასებთ უფრო ობიექტური იქნება ის განსაჯოს თავისმა მსგავსმა მოქალაქემ, ვიდრე “სამართლის რობოტად” ქვეულმა მოსამართლემ, რომელზეც ზეგავლენის მოხდენა უფრო ძნელია, ვიდრე უბრალო ადამიანზე.
- ✓ დადებითია ისიც, რომ მსაჯულები 12-ს შეადგენენ, 12 ადამიანის მოსყიდვა და მათზე მანიპულირება უფრო ძნელია, ვიდრე იმ ერთი მოსამართლის, რომელიც საზოგადოების დასახელმწიფო ბიუჯეტიდან იღებს.
- ✓ ფინანსური კუთხით მოსამართლე სახელმწიფოზე დამოკიდებული (იღებს გასამრჯელოს), მსაჯულები კი უანგაროდ ასრულებენ მოვალეობას, რაც მათდამი საზოგადოების ნდობას ერთიორად ზრდის.
- ✓ განსასჯელის გადასახედიდან, ადამიანის გრძობებზე მანიპულირებით მას მსაჯულებთან უფრო დიდი ალბათობით შეუძლია მიაღწიოს გამამართლებელ ვერდიქტს, ვიდრე იგივე შემთხვევაში გამოცდილ მოსამართლესთან.
- ✓ აღნიშნული ინსტიტუტის მეშვეობით თვით ხალხი მონაწილეობს მართლმსაჯულებაში, რაც მათ ნდობას ამაღლებს. ესეც რომ არა, თუ სახელმწიფო მართლმსაჯულების სფეროში ვერ მიაღწევს სასურველ შედეგს და ვერ აღდგება სასამართლოს რეიტინგი, საზოგადოებას ვეღარ ექნება პრეტენზია ხელისუფლებისადმი, რადგანაც ისინიც, როგორც რიგითი მოქალაქეები, მონაწილეობას იღებდნენ მართლმსაჯულებაში.

- ✓ როცა მოქალაქე სნადის დანაშაულს, ის აზიანებს არა სახელმწიფოს, არამედ საზოგადოებას. აღნიშნული ნოვაციის წყალობით თვით საზოგადოება (და არა სახელმწიფო) განსჯის დამნაშავეს იმ ქმედებისათვის, რითიც მან ზიანი მიაყენა მთელს საზოგადოებას.
- ✓ აღნიშნული ინსტიტუტის უდიდეს ღირსებას ასევე იხივ წარმოადგენს, რომ ის ერთიორად ამადლებს შეჯიბრებითობის პრინციპს სასამართლო პროცესზე; თითოეულ მხარეს გააჩნია თანაბარი ძალა ამტკიცოს თავისი სიმართლე მსაჯულთა წინაშე.

ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტის ნაკლოვანებები:

ეს რაც შეეხებოდა ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტის ღირსებებს. ახლა კი გადავიდეთ იმ უარყოფითი მხარეების და წინააღმდეგობების განხილვაზე, რაც თან ახლავს აღნიშნულ ინსტიტუტს:

- ✓ აღნიშნული ინსტიტუტი გამოირჩევა განსაკუთრებული სიძვირით, მაგ: ამერიკაში თითოეული პროცესის ჩატარება კოლოსალურ თანხებთან არის დაკავშირებული. შესაბამისად, ასეთი ძვირადღირებული ინსტიტუტის გადმოტანა ისეთ მცირებითუფეტიან ქვეყანაში, როგორც საქართველო, ცოტა არ იყოს და სათუთა.
- ✓ არაობიექტურობის მაღალი რისკი – ზოგიერთ განსახველს ურჩევნია ის განსაჯოს წიგნებში ჩამალულმა გამოცდილმა და სამართლის კარგად მცოდნე მოსამართლემ, ვიდრე 12-მა იურიდიულად „გაუნათლებელმა“ მოქალაქემ.
- ✓ ნაფიც მსაჯულთა პროცესები დროში გაწელილია, რთულ საქმეებზე ხშირად საერთოდ ვერ ხერხდება ერთიანი გადაწყვეტილების მიღება, დროის გაწელვა კი ხშირად დიდ დანაკარგებს უკავშირდება.
- ✓ ნაფიც მსაჯულთა პროცესზე, დიდი შანსია, რომ ადამიანურ ღირებულებებზე მანიპულირებით მკვლელი გაანთავისუფლონ, ამის განსაკუთრებით დიდი ალბათობა არსებობს საქართველოში, ქართული მენტალიტეტის გათვალისწინებით (მაგალითად გამოდგება ამერიკაში 1995 წელს ჩატარებული O.J. SIMPSON-ის სასამართლო პროცესი).
- ✓ ნაფიც მსაჯულთა პროცესზე შეჯიბრებითობის პრინციპი დაცულია, რაც მეორე საფრთხეს უკავშირდება. პროცესზე ის იმარჯვებს, ვისაც ჰყავს კარგი ადვოკატი; კარგი ადვოკატის ყოფა დიდ ხარჯებს მოითხოვს. შესაბამისად, ვისაც ფული არ აქვს ვერ აიყვანს კარგ ადვოკატს და გამომდინარე აქედან, ვერც სასამართლო პროცესს მოიგებს, რაც არასამართლიანია.

- ✓ საქარველოში დიდი ალბათობით არსებობს იმის საშიშროება, რომ მოისყიდონ მსაჯულები. საქართველო პატარა ქვეყანაა, სადაც ყველა ყველას იცნობს, გასათვალისწინებელია ქართული ხასიათიც ყველას აინტერესებს განსასჯელის ბედი.
- ✓ ასევე გასათვალისწინებელია ისიც, რომ სულ რაღაც 10 წლის წინ საქართველოში არსებობდა ქურდული მენტალიტეტის საზოგადოებრივი ჯგუფი, რომლის ფესვები დრესაც არსებობს ქართულ რეალობაში. აქედან გამომდინარე, სათუთა, რამდენად მიიღებს ასეთი ტიპის საზოგადოება ისეთ ინსტიტუტს, როგორც არის ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტი.
- ✓ მაგალითის სახით მოვიყვან ქალაქ თბილისში (კერძოდ გლდანში) მომხდარი მკვლელობის საზარელ ფაქტს, როცა ქმარმა თავისი მეუღლის საყვარელს თავი მოაჭრა. ვირტუალურად თუ წარმოვიდგინოთ ნაფიც მსაჯულთა პროცესს აღნიშნულ საქმეზე, დარწმუნებით შემიძლია ვთქვა, რომ 12 ტიპიური ქართველი მსაჯული მამაკაციდან 12-ვე გაამართლებდა აღნიშნულ პირს.
- ✓ უდიდესი საფრთხის შემცველია თვით ვერდიქტის მიღების სისტემა ნაფიც მსაჯულთა პროცესზე. 12 მსაჯულიდან 4-ის თანხმობა საკმარისია პირის გასათავისუფლებლად.
- ✓ პრობლემატურია ასევე ის საკითხიც, რომ მსაჯულთა გადაწყვეტილება საბოლოოა. მკვლეელი რომ გაამართლონ მსაჯულებმა, მოსამართლე ვალდებული იქნება ასეთი პირი გაუშვას სასამართლო დარბაზიდან.
- ✓ არაობიექტურობის პირდაპირ გამოხატულებას წარმოადგენს დაუსაბუთებელი აცილების ინსტიტუტი ნაფიც მსაჯულთა პროცესში. ამ ყველაფრის გათვალისწინებით მივიღივართ იმ დასკვნამდე, რომ მსაჯულთა შემადგენლობა არის ხელოვნურად ფორმირებული მხარეთა მიერ. რომელი მხარეც უკეთეს გათვალს გააკეთებს, სწორედ ის იმარჯვებს. ამგვარად, ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო თამაშს ემსგავსება. ჩემი აზრით, უკანონოა თამაშზე იყოს დამოკიდებული ადამიანის 25 წლით თუ უკიდოდ ციხეში პატიმრობის ბედი.
- ✓ ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო ძვირადღირებული სიამოვნებაა ჩვეულებრივ სასამართლო პროცესთან შედარებით. ვისაც არ ექნება პროცესის ხარჯების ანაზრაურების შესაძლებლობა, მათ მოსამართლეები განსჯიან - ნაფიც მსაჯულთა სასამართლოს გამორიცხვით, რაც ამსხვრევს სასამართლო სისტემის თანაბარი ხელმისაწვდომობის პრინციპს თითოეული ადამიანისათვის და საზოგადოებაში იწვევს არაობიექტურობის შეგრძნებას.
- ✓ საქართველოს ობიექტური რეალობის გათვალისწინებით სათუთა, რამდენად იქნება შესაძლებელი ნაფიც მსაჯულთა კონფიდენციალურობის დაცვა.

- ✓ არსებობს იმის საშიშროება, რომ ამ ინსტიტუტის შემოღებით ხელისუფლება ცდილობს ხალხის მართლმსაჯულებაში ჩართვით თავიდან აიცილოს სამომავლოდ საზოგადოების ბრალდება მთავრობისადმი, თუ ისევ ვერ აღდგება სასამართლოს რეიტინგი საზოგადოებაში.
- ✓ თუ აღნიშნული ინსტიტუტი ვერ გაამართლებს, ეს გამოიწვევს ათასობით განსასჯელის უკანონო პასუხისმგებლობას და მათი უფლებების დარღვევას.
- ✓ უკანონო მსჯავრდების შემთხვევაში სახელმწიფოს შეუძლია უარი თქვას სარეაბილიტაციო კომპენსაციის გადახდაზე და მიუთითოს, რომ ის საზოგადოებამ განსაჯა და არა სახელმწიფომ. ასეთ სიტუაციაში საზოგადოება ვერანაირ კომპენსაციას ვერ ვასცემს.
- ✓ განსაკუთრებით საფრთხის შემცველია მედიის ზეგავლენის მაღალი ალბათობა ნაფიც მსაჯულებზე გახმაურებული ცნობილი საქმეების შემთხვევაში, რაც მიკერძოების დონეს ერთობრად ზრდის.
- ✓ იმას თუ გავითვალისწინებთ, რომ საზოგადოებას არ სჯერა 25 წლიანი სტაჟის მქონე მოსამართლის მიერ მიღებული გადაწყვეტილების მიუკერძოებლობა და სისწორე, მაშინ სათუთა, რამდენად დაიჯერებს იგივე საზოგადოება ჩვეულებრივი (იურიდიულად გაუნათლებელი) მოქალაქეების მიერ მიღებული ვერდიქტის მართებულობას.
- ✓ მოსამართლესთან შედარებით მსაჯულებზე მანიპულირების შესაძლებლობა გაცილებით მაღალია.
- ✓ უადრესად აქტუალური და პრობლემატური საკითხია აღნიშნული ინსტიტუტის ეტაპობრივი შემოტანა საქართველოში. წარმოვიდგინოთ ორი მკვლევლობის შემთხვევა: თბილისში და მცხეთაში (დაშორება ქალაქებს შორის მხოლოდ რამდენიმე ათეული კილომეტრია). თბილისში აღნიშნულ დანაშაულზე მოქმედებს ნაფიც მსაჯულთა სასამართლო, მცხეთაში კი ჩვეულებრივი რაიონული სასამართლო. ნაფიც მსაჯულთა შემთხვევაში გამამართლებელი ვერდიქტის მიღების ალბათობა გაცილებით მაღალია. გამოდის რომ რიგითი მცხეთელი თუ ვინმეს მოკვლას გადაწყვეტს, მან ეს განზრახვა სისრულეში თბილისის ტერიტორიაზე უნდა მოიყვანოს, სადაც მას გამართლების უფრო მაღალი ალბათობა გააჩნია, რაც, დამუთანხმებით, რომ სრული აბსურდია და ადამიანთა დისკრიმინაციის პირდაპირ გამოხატულებას წარმოადგენს.
- ✓ აღნიშნული ინსტიტუტის საშუალებით თავისუფლად არის შესაძლებელი მკვლელი სასამართლო დარბაზიდანვე განათავისუფლონ, რაც, დამერწმუნებით, რომ არანაირად არ შეუწყობს ხელს სასამართლო რეიტინგის ამაღლებას საზოგადოებაში.
- ✓ აღნიშვნის ღირსია ასევე ის ფაქტიც, რომ ქართულ რეალობაში ერთხელ უკვე არსებობდა თანამედროვე ნაფიცი მსაჯულების მოდიფიცირებული

ვარიანტი საბჭოთა კავშირის არსებობის დროს. მაშინ მათ “სახალხო მსაჯულება” ეწოდებოდათ. გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ მაშინდელ საქართველოში აღნიშნულმა ინსტიტუტმა ვერ გაამართლა და გაუქმებულ იქნა, რაც დიდი ალბათობით გვაძლევს ვარაუდის საფუძველს, რომ ეს ინსტიტუტი ვერც დღევანდელ რეალობაში მოიკიდებს მყარად ფეხებს [6, 1].

დასკვნა

მას შემდეგ რაც მიმოვიხილეთ აღნიშნული საკანონმდებლო ნოვაციის დადებითი და უარყოფითი მხარეები, შეიძლება დასკვნის სახით ითქვას, რომ ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტის ქართულ კანონმდებლობაში შემოტანა არის იმ პროცესების კანონზომიერი გაგრძელება, რაც დაიწყო საქართველოში 2003 წელს ვარდების რევოლუციით.

ჩემი აზრით, უფრო უპრიანი იქნებოდა სახელმწიფოს აღნიშნული ძვირადღირებული ინსტიტუტის შემოტანის ნაცვლად თანხები დაეზოგა, შეექმნა დამოუკიდებელი სასამართლო და არ ჩარეულიყო მსსამართლის პრეროგატივებში. არ აქვს მნიშვნელობა იქნება თუ არა ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტი საქართველოში, თუ სახელმწიფო ხელისუფლება არ შეწყვეტს ჩარევას სასამართლოს საქმიანობაში – ნაფიც მსაჯულთა ინსტიტუტთან ერთად თუ მის გარეშე. სასამართლო მაინც ვერ აღიდგენს დაკარგულ ნდობას საზოგადოებაში.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს პარლამენტი. 2011. *საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი*. თბილისი: გამომცემლობა RISE.
2. საქართველოს პარლამენტი. 2011. *საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი*. თბილისი: იურიდიული ფირმა “ბონა კაუსა”.
3. საქართველოს იუსტიციის საბჭო <http://hcoj.gov.ge/?i=2448&l=2>
4. ადლერი ფ, მიულერი გ. ო., ლაუფერი ვ. ს. (მთავარი რედ: დლონტი გ.) 2004. *შედარებითი კრიმინოლოგია და სამართალდამცავი სისტემა ამერიკის შეერთებულ შტატებში*. თბილისი.
5. ავტორთა კოლექტივი. (მთავარი რედ: დლონტი გ.) 2004. *კრიმინოლოგია და სამართალდამცავი სისტემა საქართველოში*. თბილისი: საქართველო
6. კვლევა განახორციელა კომპანია “ნიკოლო მ“-მა. 2007. თბილისი. <http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/researchjurytrial.pdf>
7. HEINRICH BOLL STISTUNG (სამხრეთ კავკასია). <http://georgien.boell-net.de>. <http://georgien.boell-net.de/web/101-882.html>
8. რადიო თავისუფლება, <http://www.radiotavisupleba.ge/>.

აღექსანდრე დლონტი

*გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი
სამართალმცოდნეობის სამაგისტრო პროგრამის I დონის სტუდენტი*

კიბერდანაშაულის პრობლემა საქართველოსა და უცხოეთის ქვეყნებში

მოკლე ისტორია

როგორც სამეცნიერო კვლევის ობიექტს, კიბერდანაშაულს შეისწავლიან მე-20 საუკუნის მიწურულიდან, სწორედ იმ დროიდან, როდესაც მასობრივად დაიწყო კომპიუტერების გამოყენება. დღევანდელ დღეს კომპიუტერები და ინტერნეტ-ქსელში ჩართული სხვა მოწყობილობები გვიადვილებენ ცხოვრებას, თუმცა, ამავდროულად კიბერდანაშაულის გავრცელებასაც უწყობენ ხელს. კომპიუტერული ტექნიკის გამოყენება დანაშაულის ჩადენის ინსტრუმენტად თანამედროვე მსოფლიოსთვის ერთერთ ყველაზე სერიოზულ პრობლემას წარმოადგენს, რომელსაც აქტიურად ებრძვის მთელი საზოგადოება. კიბერ-ტექნიკის გამოყენება შესაძლებელია არამარტო მსოფლიო მიღწევების დასაცავად, არამედ მათზე ნეგატიური ზემოქმედებისთვისაც [9].

კომპიუტერის გამოყენებით ბოროტმოქმედს შეუძლია სერიოზული ზიანი მიაყენოს არამხოლოდ საბანკო დაწესებულებებს, მუნიციპალურ სამსახურებს, საავტორო უფლებებს, არამედ პირდაპირ დაემუქროს სახელმწიფო უსაფრთხოებასა და თავდაცვის უნარიანობას [4]. FBI-ის მონაცემებით, კიბერდანაშაულის შედეგად მხოლოდ ამერიკის შეერთებულ შტატებს 67 მილიარდი დოლარის ოდენობით ზარალი აქვს მიყენებული [8].

კიბერ-დანაშაულის განმარტება

კიბერ-დანაშაული, იგივე კომპიუტერული დანაშაული უკავშირდება ინტერნეტის ან სხვა ელექტრონული საკომუნიკაციო ქსელების ბოროტად გამოყენებას. კიბერდანაშაულს განმარტავენ, როგორც დანაშაულებრივ საქმიანობას, რომელიც მიმართულია კერძო პირთა ან პირთა ჯგუფების წინააღმდეგ; დანაშაულის მიზანია პირდაპირი თუ ირიბი განზრახვით შელახოს მსხვერპლის რეპუტაცია ან ფიზიკური, ფინანსური და მორალური ზიანი მიაყენოს მას; კიბერდანაშაულის იარაღია - კომპიუტერი, საკომუნიკაციო და მობილური სატელეფონო ქსელები.

კომპიუტერის გამოყენებით შესაძლებელია მთელი რიგი დანაშაულის ჩადენა, თუმცა, მათი დაყოფა ძირითადად ორ კატეგორიად შეიძლება:

- დანაშაული, რომელიც ორიენტირებულია უშუალოდ კომპიუტერზე.
- დანაშაული, რომლის ჩადენისთვის გამოიყენება კომპიუტერი და რომლის სამიზნე დამოუკიდებელი ქსელები და აპარატებია [1].

კომპიუტერული დანაშაულის სახეობათა უმრავლესობას წარმოადგენს: ე.წ. „სპამი“, თაღლითობა, დამამცირებელი და შეურაცხმყოფელი კონტენტის, ნარკოტიკული საშუალებებითა და იარაღით ვაჭრობა, კიბერ-ტერორიზმი და კიბერ-თავდასხმები (ომები).

„მაღალტექნოლოგიური დანაშაულები“ და მათ მიერ ჩადენილი კომპიუტერული დანაშაულის დახასიათება

დამნაშაულებმა, რომლებიც იყენებენ მაღალ ტექნოლოგიებს, ე.წ. პაკერებმა, დანაშაულის ახალი ფორმები და მიმართულებები შექმნეს. მათ უკვე არ იზიდავთ დანაშაულის ჩადენის ძველი მეთოდები. კომპიუტერული საშუალებები პაკერებს შესაძლებლობას აძლევს, მიზნის მიღწევისთვის სრულიად ახალი, აქამდე არნახული სქემები გამოიყენონ. თავიანთ ანგარებით მიზნებს ისინი კომპიუტერის მეშვეობით ახორციელებენ, კერძოდ, ქმნიან და გამოიყენებენ ე.წ. ვირუსებს ან ჩადიან სხვა სახის კიბერ დანაშაულს. არსებობს კომპიუტერული დანაშაულის სამი კატეგორია:

1. კომპიუტერი გამოიყენება, როგორც ელექტრონული ინფორმაციის შექმნის, შენახვის, მისით მანიპულაციის და ელექტრონული კომუნიკაციის საშუალება. ამ შემთხვევაში კომპიუტერი არ არის დანაშაულის იარაღი, თუმცა, მისი მეშვეობით შესაძლებელია განხორციელდეს კრიმინალურ აქტივობასთან დაკავშირებული ქმედებები, მაგალითად, ამოღებულ იქნას (გადმოიქანოს) ნარკოდილერის შავი ბუღალტერია.
2. კომპიუტერი შეიძლება გამოყენებულ იქნას, როგორც დანაშაულის ინსტრუმენტი. ასე მაგალითად, მისი მეშვეობით შესაძლებელია დაიბეჭდოს ყალბი ფული, გაყალბდეს საბუთები, ინტერნეტში გავრცელდეს არასრულწლოვანთა პორნოგრაფია, ჩაიტვირთოს თაღლითური ვებ-გვერდები და ა.შ.
3. კომპიუტერი ასევე შეიძლება იქცეს დანაშაულის იარაღად. ამ შემთხვევაში თავდასმა ხორციელდება ინფორმაციის მოპოვების შესაძლებლობაზე, მის მთლიანობასა და დაცულობაზე (ასეთია, მაგალითად, ინფორმაციისა და სერვისების მითვისება, კომპიუტერული ტექნიკის დაზიანება). ამ სახეობის დანაშაული უკავშირდება ვირუსების უკანონო გავრცელებას, სერვისებისა და

ქსელების არაავტორიზებულ დაბლოკვას. ასეთ დანაშაულს ხშირად ჩადიან ე.წ. „კიბერ-ვანდალები“. ბოლო წლებში მთელ მსოფლიოში საგრძნობლად გაიზარდა სხვადასხვა ორგანიზაციების წინააღმდეგ მიმართული კიბერ-თავდასხმების რაოდენობა [1].

კიბერდანაშაულის წინააღმდეგ საერთაშორისო კანონმდებლობის მიმოხილვა

კომპიუტერული დანაშაულის ზრდასთან ერთად, საჭირო გახდა ახალი მარეგულირებელი კანონების შემუშავება. სწორედ ამ პერიოდში მიიღეს რამოდენიმე კონვენცია. მიუხედავად იმისა, რომ მსოფლიო აღიარებს კომპიუტერული დანაშაულის მაღალ საშიშროებას, ჯერ კიდევ არ არსებობს ცალსახად გამოკვეთილი საერთაშორისო თანამშრომლობა კიბერდანაშაულთან საბრძოლველად.

გაეროს ნარკოტიკებთან და დანაშაულთან ბრძოლის (UNODC) სამდივნომ დანაშაულობის პრევენციისა და კრიმინალური იუსტიციის გაეროს მე-12 კონგრესისთვის მოამზადა კიბერ-დანაშაულთან დაკავშირებული პროექტი. კონვენციის პროექტში აღინიშნა, რომ „კიბერ-დანაშაულის წინააღმდეგ გლობალური კონვენციის შემუშავება საჭიროებს საკითხისადმი ფრთხილ და გააზრებულ მიდგომას“. გაეროს კონგრესმა არ მიიღო კიბერ-დანაშაულთან ბრძოლის რუსეთის მიერ მხარდაჭერილი პროექტი. მიუხედავად ამისა, შეთანხმდნენ, რომ საერთაშორისო თანამშრომლობა აღნიშნულ საკითხში სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია მსოფლიოსთვის, რომელიც მჭიდროდაა გაერთიანებული გლობალური კომპიუტერული ქსელებით [13].

დღეისათვის ფუნქციონირებს გაეროს კონვენცია კიბერ-დანაშაულის შესახებ, რომელსაც ხელი მოეწერა ბუდაპეშტში 2001 წელს და რომელიც 2004 წლიდან შევიდა ძალაში. 2010 წლისთვის კონვენცია ხელმოწერილ იქნა 46 ქვეყნის მიერ, ხოლო მისი რატიფიცირება 26-მა ქვეყანამ მოახდინა. იმის მიუხედავად, რომ კონვენცია მიიღეს ევროსაბჭოს უკიდით, მას შეიძლებოდა არაევროპული ქვეყნებიც (ამერიკის შეერთებული შტატები, კანადა, იაპონია, სამხრეთ აფრიკა) შეერთებოდნენ. მიუხედავად საკმაოდ ფართო მასშტაბებისა, აღნიშნულ კონვენციას ვერ ვუწოდებთ საერთაშორისოს, რადგან მსოფლიოს უამრავ ქვეყანაში ჯერ კიდევ არ ამოქმედებულა მის მიერ დადგენილი ნორმები. თუმცა, ბუდაპეშტის კონვენცია, რომელიც 11 წლის წინ იქნა მიღებული, დღესდღეობით კიბერდანაშაულთან ბრძოლის ყველაზე ფართომასშტაბიანი სამართლებრივი დოკუმენტია და მისი ხელმოწერის შესაძლებლობა მსოფლიოს ყველა ქვეყანას აქვს.

საერთაშორისო კიბერდანაშაული

ტერორიზმის ტრადიციულმა მეთოდებმა თანამედროვე სამყაროში უფრო საშიში თვისებები შეიძინეს და ე.წ. „კიბერ-ტერორიზმის“ ჩამოყალიბებას შეუწყვეს ხელი. ინფორმაციული ტექნოლოგიების ეპოქაში ტერორისტებმა შეძლეს, მიეღწიათ სასიკვდილო იარაღისა და კომპიუტერული ტექნოლოგიების კომბინაციური გამოყენებისთვის, რასაც სამართალდამცავები ჯერჯერობით არ აქცევენ სათანადო ყურადღებას. გამოწვევები იმდენად სერიოზულია, რომ სათანადო აქცენტების გარეშე „კიბერ ტერორიზმი“ კატასტროფულ და აუნაზღაურებად ზიანს მიაყენებს მსოფლიოს. „კიბერ ტერორიზმის“ ცნება გულისხმობს კომპიუტერული ტექნოლოგიების განზრახ გამოყენებას ნეგატიური მიზნებით, რაც იწვევს სხვისი მატერიალური ან არამატერიალური ინტერესების შელახვას. მაგალითად, დამნაშავე არაღებულად აღწევს კონკურენტი ფირმის კომპიუტერულ სისტემაში და შლის საჭირო და ფასეულ ბიზნეს-ინფორმაციის შემცველ ფაილებს; აღნიშნული კიბერ-ტერორიზმის ფორმად შეიძლება შეფასდეს.

კიბერ-ტერორიზმის პრობლემასთან დაკავშირებულ ყველაზე ციტირებად წყაროდ ითვლება დენინგის დაკითხვის ოქმი სპეციალური ზედამხედველობის კოლეგიის წინაშე (დენინგი 2000). დენინგის აზრით, „კიბერ-დანაშაული ტერორიზმისა და კიბერ სივრცის შეზავება (კონვერგენცია). დამნაშავეების უკანონო მოტივაცია, განახორციელონ კომპიუტერებზე თავდასმა ან თავდასხმის მუქარა, როგორც უცხო, ნათელია და მიმართულია ადამიანებისა და მთავრობების დაშინებისკენ, რათა მიღწეულ იქნას თავდასხმელთა პოლიტიკური თუ სოციალური მიზნები.

კიბერ-ტერორიზმის კვალიფიკაციისთვის აუცილებელია, რომ სახეზე იყოს კიბერ-თავდასხმა ადამიანებზე, ქონებაზე ან სხვა შიშის გამოიწვევ შედეგებზე. კიბერ-ტერორიზმი შეიძლება განვიხილოთ, როგორც ვირტუალური თავდასხმები, რომელთაც შედეგად მოჰყვა ადამიანის სიკვდილი ან სხეულის დაზიანება, აფეთქება, თვითმფრინავის კატასტროფა, წყლის დაბინძურება, მნიშვნელოვანი ეკონომიური ზარალი და ა.შ. სერიოზული თავდასხმები სტრატეგიულ ინფრასტრუქტურაზე, დამდგარი შედეგის მიხედვით, შეიძლება ჩაითვალოს კიბერ ტერორიზმად [3].

არსებობს „კიბერ ტერორიზმის“ 4 ფორმა. ესენია:

- *საიდუმლო ინფორმაციის უკანონო მიღება და მონაცემების მოპარვა.* საინფორმაციო ტექნოლოგიები შეიძლება გამოიყენონ ფასეული სახელმწიფო საიდუმლოს, კერძო ან იურიდიული პირების მონაცემების მიტაცებისათვის.

- ელექტრონული მართვის სისტემების განადგურება. ელექტრონული მართვის მიზანია ადამიანებისა და მოხელეების ურთიერთობების გამჭვირვალობის უზრუნველყოფა, ბიუროკრატიული ბარიერების მოშლა.
- ვირუსების (სპამის) გავრცელება. კიბერ-ტერორისტები ბლოკავენ კომპიუტერულ ქსელებს (denial of services - DDOS), რაც ხელს უშლის სახელმწიფო ელექტრონული ბაზებისა და სერვისების გამოყენებას. ისინი აინფიცირებენ სახელმწიფო ქსელში მყოფ ერთ ან რამოდენიმე არადაცულ კომპიუტერს და შემდეგ აკონტროლებენ მათ [6].
- ქსელის დაზიანება ან მისი მუშაობის შეფერხება. კიბერ ტერორისტების ძირითადი მიზანია ელექტრონული ქსელების წყობიდან გამოყვანა ან დაზიანება. ასეთი მეთოდებით ტერორისტები ცდილობენ უშიშროების სტრუქტურების ყურადღების გაფანტვას საკუთარი მიზნების მისაღწევად.

ზოგიერთი გახმაურებული კიბერ-დანაშაული

ბოლო პერიოდში განხორციელებულმა კიბერ-თავდასხმებმა დაამტკიცა, რომ ყველაზე ძლიერი დაცვის სისტემაც უძლურია მოიგერიოს შეტევა. საყოველთაოდ მიღებული კომპიუტერული აქსიომა გვეუბნება, რომ არ არსებობს დაცვა, რომლის „გატეხვა“ შეუძლებელია. თვალსაჩინოებისთვის შეიძლება მოვიყვანოთ შემდეგი მაგალითები [10]:

1. სასამართლო პროცესი: აშშ ოსოვსკის წინააღმდეგ (2001 წ.) - ჯოჯორი ოსოვსკი და ვილსონ თენგი მიცემულ იქნენ პასუხისგებაში Cisco Systems-ის „გატეხვისა“ და 8 მილიონი დოლარის მითვისებისთვის. Cisco Systems ერთერთი მსოფლიო ლიდერია ქსელურ გაყვანილობებში.
2. 2005 წელს პასუხისგებაში იქნა მიცემული არასრულწლოვანი, რომელმაც Microsoft Corporation-ის წინააღმდეგ განახორციელა წარმატებული კიბერ-შეტევა [7].
3. კევინ მიტნიკმა, ფინანსების მითვისების მიზნით, წარმატებით „გატეხა“ IBM, Motorola, NEC, Nokia, Fujitsu Siemens და სხვა კორპორაციები [11].

თუ ისეთი მეგაკორპორაცია, როგორცაა Microsoft, არასრულწლოვნის თავდასხმის ობიექტად იქცა, ლოგიკურად შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ პროფესიონალი ჰაკერი ერთ დღეს ბირთვული იარაღის მკონტროლებელ პანელშიც შეიძლება შეღწეას.

კიბერდანაშაული საქართველოში

საქართველოში კომპიუტერიზაციის პროცესი გაცილებით გვიან დაიწყო, ვიდრე ევროპასა და ჩრდილოეთ ამერიკაში. 21-ე საუუნის დასაწყისამდე პერსონალური კომპიუტერები იშვიათობა იყო ქართველების ოჯახებში. სწორედ ამან შეუწყო ხელი კიბერ-დანაშაულის დაგვიანებულ გავრცელებას ჩვენს ქვეყანაში. გარდა კომპიუტერიზაციისა, ნიშანდობლივია, რომ ჩვენში ინტერნეტის მასობრივი გამოყენებაც საკმაოდ დაგვიანდა.

ზემოთ ხსენებული ფაქტორების მიუხედავად, დღევანდელ საქართველოში უკვე იკვეთება კიბერდანაშაულის ზოგიერთი ნიშანი. ხშირ შემთხვევაში აღვიღობრივი პაკეტები მხოლოდ ზედაპირულ ზიანს აყენებენ ეკონომიკას, ან მათი არასამართლებრივი ხელყოფის ობიექტს უფრო ხშირად ინტელექტუალური საკუთრება წარმოადგენს. ასე თუ ისე, ქართველებს ჯერ არ უწვნივიათ კომპიუტერული დანაშაულის მძიმე შედეგები, როგორცაა, მაგალითად, კიბერ-ტერორიზმის დამანგრეველი მოქმედება. სამწუხაროდ, ამ მიმართულებით მოდუნება არ შეიძლება. თუ ქართველმა სამართალდამცავებმა სასწრაფოდ არ მიიღეს სათანადო ზომები, კიბერ-ზეწოლა ქვეყნის თავდაცვის უნარიანობაზეც შეიძლება განხორციელდეს [2].

კიბერ-დანაშაულთან დაკავშირებული მუხლები წარმოდგენილია საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 35-ე და 38-ე თავებში. ამ სახეობის დანაშაულს სულ ოთხი მუხლი ეთმობა:

მუხლი №284. კანონით დაცულ კომპიუტერულ ინფორმაციასთან, ესე იგი მანქანამატარებელზე, ელექტროგამომთვლელ მანქანაზე (ეგმ-ზე), ეგმ-ის სისტემაში ან მათ ქსელში ასახულ ინფორმაციასთან არამართლზომიერი შეღწევა, რამაც ინფორმაციის განადგურება, ბლოკირება, მოდიფიცირება ან მოპოვება ანდა ეგმ-ის, ეგმ-ის სისტემის ან მათი ქსელის მოშლა გამოიწვია, ასევე მობილური მოწყობილობის საერთაშორისო იდენტიფიკატორის შეცვლა.

მუხლი №285. ეგმ-ის დამაზიანებელი პროგრამის შექმნა ან არსებულ პროგრამაში ცვლილების შეტანა, რაც განზრახ იწვევს ინფორმაციის არასანქცონირებულ განადგურებას, ბლოკირებას, მოდიფიცირებას ან გადაღებას, ანდა ეგმ-ის, ეგმ-ის სისტემის ან მათი ქსელის მუშაობის მოშლას, აგრეთვე ასეთი პროგრამის ან ასეთი პროგრამის შემცველი მანქანა-მატარებლის გამოყენება ან გავრცელება.

მუხლი №286. ეგმ-ის, ეგმ-ის სისტემის ან მათი ქსელის ექსპლუატაციის წესის დარღვევა იმის მიერ, ვისაც ხელი მიუწვევებოდა ეგმ-ზე, ეგმ-ის სისტემაზე ან მათ ქსელზე, რამაც გამოიწვია ეგმ-ის კანონით დაცული ინფორმაციის განადგურება, ბლოკირება, მოდიფიცირება ან გადაღება, ანდა რამაც მნიშვნელოვანი ზიანი გამოიწვია [5].

მუხლი №324(1). ტექნოლოგიური ტერორიზმი, ესე იგი ბირთვული, რადიოლოგიური, ქიმიური ან ბაქტერიოლოგიური (ბიოლოგიური) იარაღის ან მისი კომპონენტის, პათოგენური მიკროორგანიზმის, რადიოაქტიური ან/და ადამიანის ჯანმრთელობისათვის მავნე სხვა ნივთიერების გამოყენება ან მისი ხელში ჩაგდება ან/და გამოყენების მუქარა, მათ შორის, ბირთვული, ქიმიური ან ძლიერი ტექნოლოგიური ანდა ეკოლოგიური საშიშროების შემცველი ობიექტის ხელში ჩაგდება, რაც ხელყოფს საზოგადოებრივ უსაფრთხოებას, სახელმწიფოს სტრატეგიულ, პოლიტიკურ ან ეკონომიკურ ინტერესს, ჩადენილი მოსახლეობის დაშინების ან ფიზიკურ და იურიდიულ პირებზე, ხელისუფლების ორგანოზე, სახელმწიფოზე ან საერთაშორისო ორგანიზაციაზე ზემოქმედების მიზნით.

2010 წლის 24 სექტემბერს საქართველოს პარლამენტმა სისხლის სამართლის კოდექსში შეიტანა შემდეგი ცვლილებები:

- ✓ კიბერდანაშულის ჩამდენის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა;
- ✓ ინტელექტუალური საკუთრების არასამართლებრივი გავრცელება;
- ✓ „არასრულწლოვანთა პორნოგრაფიის“ კანონმდებლობის განვრცობა;
- ✓ კანონმდებლობის – “დანაშაულებრივი შეღწევა კომპიუტერულ სისტემაში“ განვრცობა;
- ✓ კანონმდებლობის – „კომპიუტერული ინფორმაციის დანაშაულებრივი გამოყენება“ განვრცობა.

დასკვნა

„მაღალტექნოლოგიური დანაშაულები“ ორი მიზეზით წარმოადგენენ სერიოზულ პრობლემას მსოფლიოს სამართალდამცავი ორგანოებისთვის. პირველი, კომპიუტერული დანაშაული ძნელად გამოსაძიებელია, რადგან პირს შეუძლია დანაშაული ჩაიდინოს ინტერნეტ-ქსელში ჩართული ნებისმიერი კომპიუტერიდან (როგორც სახლიდან, ისე მის გარეთ). მეორე, იმის მიუხედავად, რომ ჰაკერების წინააღმდეგ არაერთი წარმატებული სპეცოპერაციაა განხორციელებული, სამართალდამცავი ორგანოები ჯერ კიდევ არ არიან საკმარისად ეკიპირებულები იმისთვის, რომ ძირფესვიანად აღმოფხვრან აღნიშნული პრობლემა. ცალსახაა, რომ მომავლის პოლიცია უკეთ უნდა მოემზადოს მოცემული ფენომენის დასაძლეად.

თანამედროვე საქართველოში კიბერ-დანაშაულთან მებრძოლი სპეციალისტების, შესაბამისი ლიტერატურის აშკარა ნაკლებობაა, რაც ხელსაყრელ პირობებს ქმნის კიბერ-დანაშაულებებისა და ტერორისტების საქმიანობისთვის. კიბერ-გართულებების თავიდან აცილებისთვის აუცილებელია, რომ აღნიშნული პრობლემები უმოკლეს ვაღებში იქნას გადაწყვეტილი სახელმწიფო დონეზე.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. Adler F., Mueller G, Laufer W. 2008. *Criminology and Criminal Justice System*. Edition 5th.
2. Alasania G. International Cooperation as a Strategy of Prevention and Fighting with terrorism in Georgia. <http://transcrime.cs.unin.it/tc/fso/>
3. Gordon S., Ford R. Cyberterrorism? Symantec Security Response. <http://www.symantec.com/avcenter/reference/cyberterrorism.pdf>
4. Harley B. A Global Convention on Cybercrime? on March 23rd, 2010. <http://www.stlr.org/2010/03/a-global-convention-on-cybercrime/>
5. Tsatsanashvili M., Sikharulidze T. 2007. Law Problems of Cyber terrorism in Georgia. *Cybersecurity*. Tbilisi.
6. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი. 2010.
7. Cyber Terrorism - The Dark Side of the Web World. <http://www.legalserviceindia.com/article/1169-Cyber-Terrorism.html>
8. FBI 2005 Internet crime survey. <http://www.digitalriver.com/v2.0-img/operations/naievigi/site/media/pdf/FBIccs2005.pdf>
9. Internet and Electronic Crimes. 11/05/2011 National Institute of Justice USA. <http://nij.gov/topics/crime/internet-electronic/welcome.htm>
10. United States Department of Justice – Computer Crime and Intellectual Property Section
11. Wikipedia - http://en.wikipedia.org/wiki/Kevin_Mitnick
12. Understanding and Responding to Terrorism. 2007. *NATO – Security through Science*, Vol.
13. <http://www.computerweekly.com/news/1280092617/UN-rejects-international-cybercrime-treaty>

ბიზნესი და მართვის სექტორი

ნატა ადგიშვილი
გრივლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი
ბიზნესის ადმინისტრირების სამაგისტრო პროგრამის I დონის სტუდენტი

**საქართველოს უმაღლესი საგანმანათლებლო სისტემის
მართვის თანხმეზრევები**

უმაღლესი განათლება, განათლების სისტემის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ბლოკი და მუდმივად განვითარებადი კომპონენტია. საქართველოს უმაღლესი განათლების სისტემაში უკანასკნელი წლების განმავლობაში ბევრი მნიშვნელოვანი ცვლილება და რეფორმა გატარდა. 2004 წელს მნიშვნელოვნად შეიცვალა უმაღლესი განათლების სისტემის საკანონმდებლო რეგულაცია, ხოლო 2005 წელს საქართველო ბერგენის სამიტზე შეუერთდა ბოლონის პროცესს.

უმაღლესი განათლების სისტემაში სახელმწიფო პოლიტიკას განსაზღვავს საქართველოს პარლამენტი და მთავრობა, ხოლო მათ ადასრულებს საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო. თავის მხრივ, სამინისტრო გამოსცემს რეგულირების და პოლიტიკის აღსრულების ცალკეულ წესებს როგორც საკუთრივ სისტემის ორგანოების, ასევე უმაღლესი სასწავლო დაწესებულებებისათვის.

საქართველოში მოქმედებს 129 უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულება, საიდანაც 20 სახელმწიფოა, ხოლო 109 - კერძო. მოქმედი დაწესებულებებიდან 52 აკრედიტირებული უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებაა, რომელთაგან 20 საჯარო სამართლის იურიდიული პირია, ხოლო 32-კერძო სამართლის იურიდიული პირი.

საქართველოში აკრედიტირებული უმაღლესი სასწავლებლების 70% მდებარეობს თბილისში, ხოლო დანარჩენი რეგიონებში. საქართველოში აკრედიტირებულ უმაღლეს სასწავლებლებში სამივე საფეხურზე და ერთსაფეხურიან სამედიცინო პროგრამებზე სწავლობს 85 ათასამდე სტუდენტი, ხოლო მათ განათლებას უზრუნველყოფს 6,6 ათასზე მეტი პროფესორ-მასწავლებელი.

საქართველოში უმაღლესი განათლების სისტემის რეგულირება ძირითადად ხორციელდება „უმაღლესი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონისა და მის საფუძველზე საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის მიერ დადგენილი წესებით.

„უმაღლესი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონი, რომელიც მიღებული იქნა 2004 წლის 21 დეკემბერს, აწესრიგებს საქართველოში უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების საგანმანათლებლო და სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობის განხორციელების პროცესს, უმაღლესი განათლების მართვისა და დაფინანსების პრინციპებსა და წესს, ადგენს ყველა უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების სტატუსს, მათი დაფუძნების, საქმიანობის, რეორგანიზაციის, ლიკვიდაციისა და აკრედიტაციის წესს.

კანონით, დადგენილია უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების 3 სახეობა: 1. უნივერსიტეტი; 2. სასწავლო უნივერსიტეტი; 3. კოლეჯი. ამასთან, თითოეული მათგანი შეიძლება არსებობდეს საჯარო ან კერძო სამართლის იურიდიული პირის ფორმით. დღეს საქართველოში რაოდენობრივად ყველაზე გავრცელებულია საჯარო სამართლის იურიდიული პირის (სსიპ) ფორმით შექმნილი უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებები. შემდეგ მოდის შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოების (შპს) ფორმით შექმნილი, ხოლო ყველაზე მცირეა არასამეწარმე იურიდიული პირის ფორმით (აიპ) შექმნილი უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებები. სახელმწიფოს უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების დაფუძნება შეუძლია მხოლოდ სსიპ-ის ფორმით, თუმცა კანონში შეტანილი ცვლილებებით 2010-2011 სასწავლო წლიდან სახელმწიფო შეიძლება აიპ-ის ფორმითაც დაფუძნებას.

მოქმედი კანონმდებლობის და ბოლონის პროცესის მოთხოვნების შესაბამისად, საქართველოში აკადემიური უმაღლესი განათლება სამსაფეხურიანია:

- პირველი საფეხური (ბაკალავრიატი) – საგანმანათლებლო პროგრამა, რომელიც მოიცავს არანაკლებ 240 კრედიტს;
- მეორე საფეხური (მაგისტრატურა) – საგანმანათლებლო პროგრამა, რომელიც მოიცავს არანაკლებ 120 კრედიტს;
- მესამე საფეხური (დოქტორანტურა) – საგანმანათლებლო პროგრამა, რომელიც მოიცავს არანაკლებ 180 კრედიტს.

სახელმწიფოს ეკონომიკური ზრდისა და მოქალაქეთა კეთილდღეობის ამაღლების საფუძველს ბიზნესის განვითარება, მისი ფუნქციონირების მექანიზმების სრულყოფა და მასში დასაქმებულ ადამიანთა რიცხოვნობის ზრდა წარმოადგენს. გვემიური ეკონომიკიდან საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის შედეგად საქართველოში შესაძლებელი გახდა და საშუალება მიეცა მცირე, საშუალო და მსხვილი ბიზნესის განვითარებას. როგორც საბაზრო ეკონომიკის განვითარებული ქვეყნების მაგალითი გვიჩვენებს, საერთოდ ბიზნესის და განსაკუთრებით საშუალო და მსხვილი ბიზნესის განვითარებამ წარმოშვა მოთხოვნა მაღლკვალიფიციურ ბიზნეს-ადმინისტრატორებსზე და ე.წ. ტოპმენეჯერებსზე (ბიზნესის მმართველებზე). ეს უკვე ჩამრყალიბებული

ტენდენციაა - მსოფლიოს დიდი თუ მცირე კორპორაციები და კომპანიები მუდმივად ზრდიან მაღალკვალიფიციურ მენეჯერებზე მოთხოვნას. სწორედ ამ ტენდენციის შედეგია, რომ უკანასკნელი წლების განმავლობაში იზრდება MBA - ს აპლიკანტთა რიცხვი. გლობალიზაცია და ეკონომიკური ინტეგრაცია დიდ გავლენას ახდენს ბიზნესზე და აიძულებს მას მუდმივ განახლებასა და ცვლილებების განხორციელებას. ბიზნესები აღარ არიან მოქცეული ერთი ქალაქის ან ქვეყნის ფარგლებში და ბიზნესის მმართველები სულ უფრო ხშირად ერთეებიან უცხოურ (საზღვარგარეთის) კომპანიებთან თუ ცალკეულ პირებთან გარიგებებში.

მოელ მსოფლიოში აქტუალური ხდება თანამედროვეობის მოთხოვნების შესაბამისი ბიზნეს ადმინისტრატორების მომზადების საკითხი. ამ ფონზე საქართველოშიც აუცილებელი გახდა თანამედროვე სტანდარტების შესაბამისი პროგრამების შექმნა, რათა საქართველოს მოქალაქეებს საშუალება მიეცეთ უცხოეთში წასვლისა და სოლიდური თანხების გაღების გარეშე ჩამოყალიბდნენ თანამედროვე მენეჯერებად და შეძლონ კონკურენცია გაუწიონ უცხოეთში მომზადებულ მენეჯერებს.

საქართველოში მოქმედმა, ნებისმიერმა მსხვილმა თუ საშუალო კომპანიამ, ამა თუ იმ დონით, მონაწილეობა უნდა მიიღოს საერთაშორისო ვაჭრობასა თუ სხვა პროცესებში, რადგანაც იშვიათია კომპანია, რომელიც ყველა ოპერაციას მხოლოდ ერთი ქვეყნის საზღვრებში ატარებს. ეს მოითხოვს, რომ საქართველოში მომზადებული მენეჯერები შეესაბამებოდნენ საერთაშორისო დონეს და შეეძლოთ მსგავსი ოპერაციების წარმატებით და უმაღლესი ეფექტურობით განხორციელება.

მსოფლიოს ნებისმიერ უნივერსიტეტში ბიზნესის ადმინისტრირების სამაგისტრო პროგრამის მიზანია მოამზადოს მაღალი დონის მენეჯერები რომლებიც შეძლებენ მართონ ბიზნესები განვითარებული მსოფლიოს ბაზრებზე მიმდინარე სწრაფი ცვლილებებისა და მაღალი ტემპის ფონზე. ამ მიზნის მისაღწევად თეორიული ცოდნის გადაცემის გარდა აუცილებელია სტუდენტებმა მიიღონ პრაქტიკული გამოცდილება სტაჟირების გავლით ან სხვა აქტივობების სახით.

ევროკავშირი უკანასკნელი წლების განმავლობაში მისწრაფის განათლების სისტემის სტანდარტიზებისკენ, რაც ბოლონის პროცესის სახელითაა ცნობილი. ამ პროცესის მთავარი მიზანია, რომ ევროპაში აკრედიტებული ყველა უმაღლესი სასწავლებლის მიერ სტუდენტებისათვის შეთავაზებული პროგრამები შეესაბამებოდეს ერთიან სტანდარტებს. აღნიშნული მიდგომა გაუადვილებს კურსდამთავრებულებს მუშაობა დაიწიონ ევროკავშირის სხვა წევრ ქვეყნებში,

რადგანაც პოტენციურ დამსაქმებლებს აღარ გაუჭირდებათ კანდიდატის კვალიფიკაციისა და ცოდნის დონის შემოწმება/დადასტურება.

საქართველოსათვის წინადადებულ ნაბიჯად ითვლება ბოლონის პროცესთან მიერთება და 2010 წლისთვის ევროპული სტანდარტების შესაბამისი უმაღლესი განათლების სისტემის შექმნის მიზნად დასახვა, თუმცა ბოლონის პროცესის მონაწილე სხვა ქვეყნებისგან განსხვავებით საქართველო უფრო პრობლემური ამოცანების წინაშე დადგა, რადგანაც შეერთების თარიღის მიუხედავად, (2005 წელი) მიზანს (განათლების სისტემის ერთიან სტანდარტებთან შესაბამისობაში მოყვანა) ყველა მონაწილემ 2010 წელს უნდა მიაღწიოს, ხოლო ფორსმაჟორულ სიტუაციაში გატარებულ განათლების რეფორმას შეიძლება უკუშედეგები მოყვეს. მართალია საქართველოში კრედიტების სისტემის შემოღება და განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს მიერ ზოგადი მოთხოვნების დაყენება წინ გადადგმული ნაბიჯია, მაგრამ ამასთან ერთად აუცილებელია ევროპული სტანდარტების შესაბამისად განისაზღვროს თითოეული სამაგისტრო (და საბაკალავრო) კურსის ჩარჩოები და შინაარსი. ეს გულისხმობს, რომ სტუდენტს, რომელსაც უკითხავენ კორპორაციულ ფინანსებს საქართველოს ნებისმიერ უნივერსიტეტში უნდა მიაწოდონ იგივე მასალა (შეიძლება სხვა მეთოდით) რასაც აწოდებენ სტუდენტს ევროპის ნებისმიერ სხვა უმაღლეს სასწავლებელში. ასე რომ, საქართველოში მოკლე დროში უნდა მოიყვანოს განათლების სისტემა ბოლონის პროცესის სტანდარტებთან შესაბამისობაში, რაც უდავოდ რთული ამოცანაა.

განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს განათლების აკრედიტაციის ეროვნული ცენტრის ოფიციალურ მონაცემებს უმაღლეს სასწავლებლებთან დაკავშირებით, რომლებიც მსმენელებს სთავაზობენ ბიზნესის ადმინისტრირების სამაგისტრო პროგრამას (2011 წლის მდგომარეობით), წარმოვიდგინოთ ქვემოთ მოყვანილი ცხრილის სახით.

ცხრილი 1. უმაღლესი სასწავლებლების რაოდენობის მაჩვენებლები ტერიტორიული და სამართლებრივი ფორმის პრინციპის მიხედვით, რომელთა აკადემიური პროგრამები მოიცავს ბიზნეს ადმინისტრირების სამაგისტრო პროგრამებს.

	სახელმწიფო	კერძო	სულ	პროცენტი
თბილისი	7	20	27	67,50%
რეგიონები	9	4	13	32,50
სულ	16	24	40	
პროცენტი	40%	60%		100%

წყარო: განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს აკრედიტაციის ეროვნული ცენტრი

საქართველოში უმაღლესი განათლების რეფორმირების რამოდენიმე წლიანი აქტივობები მნიშვნელოვანია უმაღლესი განათლების ევროპულ სივრცესთან დაახლოების თვალსაზრისით. გატარებულ რეფორმათა შედეგად მოხდა უმაღლესი სასწავლებლების აკრედიტაციის სისტემის შემოღება, ერთიანი ეროვნული გამოცდებით სასწავლებლებში მიღების პრაქტიკის დანერგვა, კრედიტების დაგროვების ევროპულ ECTS სისტემაზე გადასვლა, სასწავლო პროგრამების და კურიკულუმების განვითარება, ხარისხის უზრუნველყოფის სისტემების განვითარება და სხვა. შედეგად, უმაღლესი განათლების სისტემაში მოქმედ სასწავლებლებს შორის გაიზარდა კონკურენცია, რაც სწავლის ხარისხში აისახა.

გამომდინარე იქიდან, რომ უმაღლესი განათლების სისტემა მსოფლიოში არა უცვლელი, არამედ დინამიური სისტემაა, მუდმივად ხდება მისი სრულყოფა და ბაზრის მოთხოვნებთან შესაბამისობაში მოყვანა. ამდენად, აუცილებელია საქართველოს უმაღლესი განათლების სისტემაში ფეხი აუწყოს მსოფლიო განათლების რიტმს და გახდეს ბაზრის მოთხოვნებზე ორიენტირებულად.

უნდა აღინიშნოს რომ უკვე 2012 წელია და აქედან გამომდინარე აქტუალურია გამოკვლევები იქნეს საქართველოს უმაღლესი საგანმანათლებლო სისტემა და მათ შორის საქართველოს უმაღლეს სასწავლებლებში დღეს არსებული ბიზნეს ადმინისტრირების პროგრამები (მათ შორის ბიზნეს ადმინისტრირების სამაგისტრო პროგრამები) და მომზადდეს რჩევები და წინადადებები რომლებიც საშუალებას მისცემენ უნივერსიტეტებს, თუნდაც დაგვიანებით მოახდინონ საკუთარი სასწავლო პროგრამების ევროპულ სტანდარტებთან შესაბამისობაში მოყვანა და საერთაშორისო აღიარების მოპოვება.

ბამოქმენებული ლიტერატურა

1. საქართველო. საქართველოს პარლამენტი, 2004 წლის 21 დეკემბერი, „უმაღლესი განათლების შესახებ საქართველოს კანონი“- *საკანონმდებლო მაცნე*.
2. თბილისი, საქართველო, „უმაღლესი განათლების რეფორმის შედეგები- აღწერითი ანგარიში ბოლონის პროცესის ინდიკატორების მიხედვით“, 2008 წელი. განათლების პოლიტიკის დაგეგმვისა და მართვის საერთაშორისო ინსტიტუტი (EPPM).
3. ბერინგის სამიტი, ბოლონის პროცესი 2005 წ. ბოლონის ხელშეკრულება.

აღექსანდრე აზმაიფარაშვილი
გრივოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი
ბიზნესის ადმინისტრირების სამაგისტრო პროგრამის II დონის სტუდენტი

სოციალური მედიის როლი ბიზნესში

ბოლოდროინდელი ტენდენციები იმაზე მიუთითებს, რომ ინფორმაციის როლი ერთი ორად გაიზარდა, როგორც ბიზნესში, ისე სხვა სფეროებში. ინტერნეტის განვითარებამ საგრძნობლად დააჩქარა ბიზნეს პროცესები, აღნიშნულმა კი მკვეთრად გაზარდა ღირებული ინფორმაციის ფასი. საზოგადოება ბევრად უფრო ინფორმირებულია. ეს ფაქტი უბიძგებს მწარმოებლებს თუ მენეჯერებს გამოიყენონ ისეთი გზები, რომელთა მეშვეობითაც უკეთ შეძლებენ საკუთარი პროდუქტის მომხმარებელად მიტანას და ბრენდის განვითარებას. ერთ-ერთი ასეთი გზა კი სოციალური მედიაა, რომელიც საკმაოდ სწრაფი ზრდის ტემპით ხასიათდება. სოციალური მედიის მაგალითებად შესაძლებელია დავასახელოთ ფორუმები, სოციალური ქსელები, გვერდები სადაც ტვირთავენ მუსიკებს, ვიდეოებს, სურათებს, ბლოგები, ენციკლოპედიური გვერდები და სხვა. ამ ეტაპზე მომხმარებელთა და ბიზნესის ყურადღება უფრო მეტად Facebook-ს ეთმობა. გვხვდება კომპანიები, რომლებიც იყენებენ მაგალითად: Youtube-ს, Twitter-ს, ბლოგებს, თუმცა ხშირ შემთხვევაში აღნიშნული ქმედებები, ისევე Facebook-ის გვერდის მხარდასაჭერად ხორციელდება.

სოციალურ მედიასა და ტრადიციულს შორის განსხვავება ის არის, რომ მომხმარებელს შეუძლია გამოთქვას აზრი, ჩაებას დისკუსიაში ფირმის წარმომადგენელთან, ეს კი საერთო ჯამში დადებით ეფექტს გვაძლევს, რაც მომხმარებელთა ღოიადობის ამადლებით და ბრენდის განვითარებით გამოიხატება. როგორც გამოჩნდა Facebook-ი მარკეტინგული ინსტრუმენტის სახით გვევლინება და ბევრი დიდი თუ მცირე ბიზნესი უკვე აქტიურად იყენებს ამ ინსტრუმენტს. ფაქტია საიტის შექმნა, სოციალური მედიის გვერდის გაკეთება, ეს არის მხოლოდ დასაწყისი და ამის შემდეგ იწყება ნამდვილი სამუშაო. ამ ეტაპზე ხდება ინტერნეტ სივრცეში უბრალოდ ადგილის დაკავება, რის შემდეგაც საჭიროა გეგმაზომიერი ნაბიჯები, იმისთვის რომ მიღწეულ იქნას ფირმის მიერ დასახული მიზნები. როგორც მარკეტინგიდანაა ცნობილი, ბაზარზე მყარი პოზიციის დამკვიდრებისთვის საჭიროა ზუსტი სეგმენტის შერჩევა. ამ შემთხვევაში Facebook-ს გააჩნია ისეთი მექანიზმი, რომელიც საშუალებას გვაძლევს გავაკეთოთ პროდუქტის თუ მომსახურების რეკლამა, რომელიც გათვლილი იქნება ჩვენთვის სასურველ სეგმენტზე. სეგმენტები შეირჩევა სქესის, ასაკის, ადგილმდებარეობის და სხვა მაჩვენებლების მიხედვით. აღნიშნული მექანიზმი თითქმის გამორიცხავს სარეკლამო ბიუჯეტის არაეფექტურად

ხარჯვას. თუმცა რეკლამასთან ერთად საჭიროა თვითონ სოციალურ მედიაში არსებული ბიზნეს გვერდის განვითარება, რაც სტანდარტული მეთოდების და სხვადასხვა აპლიკაციების საშუალებით მიიღწევა. ამასთან ერთად გასათვალისწინებელია ისიც, რომ არ უნდა ავცდეთ ბიზნესის მიერ დასახულ მიზნებს, რომ არ მოხდეს სარეკლამო ბიუჯეტის და დროის ფუჭად ხარჯვა. იმისთვის, რომ კომპანიამ თავის სასარგებლოდ გამოიყენოს სოციალური მედია საჭიროა გარკვეული პრინციპების დაცვა, რასაც Facebook-ის მაგალითზე განვიხილავთ.

უპირველეს ყოვლისა ხაზი უნდა გაეხვას იმას, რომ სოციალური მედია ორმხრივი კომუნიკაციების სფეროა და ბიზნესის წარმომადგენლები მაქსიმალურად უნდა ცდილობდნენ უშუალო კონტაქტი დაამყარონ მომხმარებელთან. იმ შემთხვევაში თუ ამ ამოცანას ბიზნესი თავს წარმატებით გაარმევეს, გამოჩნდება ის მიმართულებები, რომლებიც ღირებული იქნება პროდუქტის ან მომსახურების გვერდი და მიზნობრივი სეგმენტი ხშირად გამოთქვამს კმაყოფილებას ამა თუ იმ პროდუქტის მიმართ, რომელსაც კომპანია აწარმოებს, თუმცა ნეგატიური შეფასებებიც მოითხოვს კომპანიის მხრიდან ყურადღებას. იმ შემთხვევაში თუ კომპანია გაგებით მოექიდება ნეგატიურ შეფასებას და სწორ დასკვნებს გამოიტანს, მას ექნება განვითარების საშუალება და ამავე დროს მომხმარებლებიც მეტად ლოიალურები იქნებიან. საპირისპირო შემთხვევაში კი შესაძლოა მომხმარებელთა დამოკიდებულების გაუარესება. განსაკუთრებით უარყოფითი შედეგი შეიძლება გამოიწვიოს კომენტარების წაშლამ. ამან შეიძლება “სთრეიხანდის ეფექტამდე” მიგვიყვანოს. ეს ტერმინი ცნობილი მსახიობის ბარბარა სთრეიხანდის მცდელობას უკავშირდება, სასამართლოს ძალით ამოეშალა ინტერნეტ სივრციდან მისი სახლის ფოტო, რაც საბოლოოდ ამ ფოტოს უფრო ფართო მაშტაბით გავრცელებით დამთავრდა. მომხმარებელთა კომენტარების გარდა საყურადღებოა თვითონ კომპანიის მიდგომა და შედგენილი პოსტები. ბიზნესი უნდა ცდილობდეს, რომ საკუთარი პროდუქტის პრომოუშენი არ გადატვირთოს ზედმეტი, არაფრის მომცემი ინფორმაციით, აგრეთვე გულწრფელობა არანაკლებ საყურადღებოა, რადგან სოციალურ მედიაში ტყუილის აღმოჩენა, როგორც წესი არც თუ ისე რთულია. თუ მაინც მოხდება არასწორი შეტყობინების გავრცელება, ამ დროს აუცილებელია ამის აღიარება, რამაც შესაძლოა კიდევ უფრო გაზარდოს მომხმარებელთა ლოიალურობა იმასთან შედარებით, რაც არასწორი ინფორმაციის გავრცელებამდე გაქონდა.

იმისთვის, რომ ორგანიზაციამ შეაფასოს Facebook-ზე მომხმარებელთა აქტიურობის დონე, ძირითად მაჩვენებლად გამოიყენება Like-ების რაოდენობა. ამ კუთხით აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ მხოლოდ Like-ების სიჭარბე არ უნდა წარმოადგენდეს კომპანიის მიზანს. Like-ი უნდა აღნიშნავდეს რეალურ

დანიტერესებას მომხმარებლის და არა უბრალოდ, ერთჯერად ქმედებას. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ Facebook-ი ზღუდავს პოსტების გამოქვეყნებას იმ მომხმარებელთან, რომელთანაც უკანასკნელი 2 კვირის განმავლობაში არანაირი შეხება არ ჰქონია ანუ არ იყო ურთიერთქმედება. მაგალითისთვის, შესაძლებელია რეალური 10000 Like-იდან, მხოლოდ 1000 იყოს აქტიური. ამ სიტუაციისგან განსხვავებით, როდესაც გვაქვს 1000 Like-ი, პოსტი შესაძლებელია გავრცელდეს 5000 ან უფრო მეტ მომხმარებელთან. ეს დამოკიდებულია პოსტით დანიტერესების დონეზე. აქედან გამომდინარე ბიზნეს გვერდზე არსებული მასალა უნდა იყოს საინტერესო და ხარისხიანი. ხშირად კომპანიები მიმართავენ სხვადასხვა აპლიკაციებს, რომლებიც უფრო სახალისოს ქმნიან გვერდს და აჩქარებენ მომხმარებელთა რაოდენობის გაზრდას. მაგალითად, შესაძლოა შეიქმნა პროდუქციის კატალოგი და მომხმარებელს მიეცეს შესაძლებლობა სახლიდან გაუსვლელად გააკეთოს შეკვეთა. კომპანიები ან ქირაობენ სპეციალიზირებულ მარკეტინგულ ფირმებს ან თავისი რესურსებით ახორციელებს ამ საქმიანობას. რაც უფრო რთულია აპლიკაცია, მით უფრო მეტია სპეციალიზირებული ფირმის გამოყენების ალბათობა. ამის გარდა, ზოგიერთი ფირმა აცხადებს კონკურსებს, მაგალითად სურათებზე. გამარჯვებული წახალისდება ფულადი პრემიით და ამავე დროს მისი სურათი გახდება პოპულარული და შესაძლებელია ბრენდის რეკლამაშიც იქნას გამოყენებული. ამ გზას მიმართა "Domino's Pizza"-ს გვერდმა Facebook-ზე. მათ გამოავლინეს საუკეთესო პიკის სურათი, ფოტოს ავტორი კი 500 დოლარით დააჯილდოვეს. ამ ღონისძიებამ არაერთი ახალი Like-ი და მომხმარებელი გაუჩინა კომპანიას. სოციალური მედიის მრავალრიცხოვანი სეგმენტი ელის რაღაც ახლის და საინტერესოს შეთავაზებას, რაზედაც კომპანიის წარმომადგენლებმა ძალ-ღონე არ უნდა დაიშურონ, თუმცა, რატომუნდა არ უნდა მოხდეს ძირითადი მარკეტინგული შინაარსიდან მკვეთრი გადახვევა.

მცირე ბიზნესსაც, რომელიც თავის თავს ვერ მისცემს იმის ფუფუნებას, რომ მაშტაბური მარკეტინგული ღონისძიებები მოაწიოს, ეძლევა შანსი სოციალური მედიის ფარგლებში მიაღწიოს სასურველ შედეგებს, იქნება ეს პროდუქტის მეტი ცნობადობა თუ გაყიდვების მოცულობის ზრდა. ამისთვის საჭიროა მხოლოდ Facebook-ის სტანდარტული ფუნქციების გამოყენება და პერიოდული რეკლამების გაკეთება სასურველ სეგმენტზე, რაც შედარებით ნაკლებად ხარჯიანია. მთავარია, როგორც უკვე აღინიშნა, პრომოუშენის სწორად განხორციელება, ეს კი პირველ რიგში ბიზნესის მხრიდან გახსნილობას და კომპანიის და მომხმარებლის ურთიერთქმედებას გულისხმობს. ამის გარდა კომპანიები უნდა ცდილობდნენ ხშირად განაახლონ საკუთარი გვერდი, იქნება ეს Facebook-ი თუ სხვა სოციალური ქსელი. ბიზნეს გვერდი უნდა იყოს განსხვავებული, კონკურენტი კომპანიების გვერდებთან შედარებით. ეს ვლინდება პროდუქტთან დაკავშირებული სტრატეგიით, გვერდის დიზაინით, აპლიკაციების

მრავალფეროვნებით, აპლიკაციების სიხშირით. მაგალითად, DELL-ის Facebook-ის გვერდზე ხშირად გვხვდება ინფორმაცია კომპანიის ახალი პროდუქტების შესახებ.

სოციალური ქსელის ბიზნეს გვერდის განვითარების საკითხში ყურადღება ექცევა ისეთ დეტალებსაც როგორცაა, მაგალითად, ვებ გვერდის მისამართის დახვეწილი სახელი, ნაცვლად არაფრის მთქმელი ციფრებისა. აღნიშნულის გარდა შესაძლებელია სხვა სტანდარტული ფუნქციების გამოყენება, როგორც არის ერთგული კლიენტების სურათების დაპოსტვა და მათთვის მონიშვნის მიცემის უფლება, აგრეთვე იყენებენ ერთი სოციალური ქსელიდან მეორეში გადასასვლელ შესაძლებლობას, კომპანიის საიტიდან სოციალურ ქსელზე გადასვლის შესაძლებლობას, კომპანიის საიტზე არსებულ სტატისტიკურ ინფორმაციას, რომელიც სოციალურ ქსელს უკავშირდება და სხვა.

როგორც დიდი, ისე მცირე ფირმებისთვის, პრიორიტეტული უნდა იყოს ურთიერთობების განვითარება, არამარტო მომხმარებელთან, არამედ იმ ინდუსტრიის მოთამაშეებთან, რომელშიც თავის საქმიანობას ახორციელებენ. შუამავალებთან ურთიერთობა ზრდის სარგებლიანი კონტრაქტების დადების ალბათობას, რაც შეეხება კონკურენტებთან ურთიერთობას, ეს სტრატეგიული კავშირების შექმნას უწყობს ხელს.

სოციალური მედია მაინც ახალი ხილია და იმ წარმატებებთან ერთად, რომელიც ამ სფეროში არსებულმა გამოცდილებამ მოიტანა, გარკვეულმა წარუმატებლობებმაც იჩინა თავი. ეს გამოწვეული იყო შეცდომებით, რომლებსაც ესე თუ ის კომპანია უშვებდა სოციალურ მედიის გამოყენების მხრივ. შეცდომები მრავალი სახის გვხვდება, თუმცა შესაძლებელია გამოვყოთ ისეთები, რომლებიც უფრო მეტად გავრცელებულია. დაიწყოთ იმით, რომ ბევრ ფირმას, რომელიც უერთდება სოციალურ მედიას ავიწყდება მთავარი განმასხვავებელი ფაქტორი – მომხმარებელთან უშუალო კავშირი. აქ ხდება ბრენდის შესახებ მსჯელობა, სარეკლამო მიმართულებების შეფასება და სხვა. ხშირად, ბიზნესის მიერ სწარაფად ისმება კითხვა, თუ როგორ უნდა მოუტანოს სოციალურმა ქსელმა მას დამატებითი შემოსავალი. ასევე ივრწყებიან, რომ ადამიანები სოციალურ ქსელებში ერთიანდებიან იმისთვის, რომ დაამყარონ კავშირები და იგრანონ თავი გაერთიანების წევრად. ამის გარდა, ბევრი მცირე ბიზნესი სწორად ვერ აფასებს დროის ფაქტორს. ისინი ფიქრობენ, რომ წარმატება უკვე გარანტირებული აქვთ, რადგან მათ უკვე შექმნეს, მაგალითად Facebook-ის გვერდი. ეს მცდარი შეხედულებაა. მომხმარებელი უნდა დაინტერესო შენი პროდუქტით და პრომოუშენის მრავალფეროვნებით.

სოციალურ მედიაში ადგილის დაპყიდრება პასუხისმგებლობაცა არის და ბიზნესის წარმომადგენლები და განსაკუთრებით მარკეტერები ამას კარგად

უნდა აცნობიერებდნენ. კიდევ ერთი გავრცელებული შეცდომა არის ის, რომ კომპანია არ ითვალისწინებს მომხმარებელთა სოციალურ ქსელში გაწვევიანების ერთ-ერთ მიზესს – დახვეწებას და გართობას. აქედან გამომდინარე შეიძლება ვიმსჯელოთ იმის შესახებ, რომ ფირმამ არ უნდა შეაწიროს თავი მომხმარებლებს ერთფეროვნებით და მათ განწყობაზეც უნდა იფიქროს, ისე რომ, არ გაცდეს მთავარ თემას. ამათან საყურადღებოა ისიც, რომ მისი ქცევა არ გახდეს ავტომატური და ხშირად სთავაზობდეს სიახლეებს მომხმარებლებს ან როგორც მინიმუმ მოახდინოს სოციალური ქსელის სტანდარტული ფუნქციების გამოყენების დახვეწილი კომბინირება. შეცდომების მაგალითად შეიძლება კიდევ მოვიყვანოთ, ბიზნეს გვერდისთვის სტანდარტული გვერდის შექმნა, რომელსაც მომხმარებლები იყენებენ, არასრულყოფილი ინფორმაცია, დამხმარე სტატისტიკის გამოუყენებლობა, ჩამოტრილი ლოგო პოსტების ადგილას და სხვა. ეს ყველაფერი კი მოქმედებს უარყოფითად კომპანიის რეპუტაციაზე, განსაკუთრებით კი შედარებით მოზრდილი კომპანიის რეპუტაციაზე, რომელსაც უკვე გააჩნია მომხმარებელთა გარკვეული სეგმენტი. რაც შეეხება მცირე ბიზნესს, მათი შეცდომები შესაძლოა შედარებით ნაკლებად ზიანის მომტანი აღმოჩნდეს, განსაკუთრებით კი საწყის ფაზაში. მცირე ბიზნესის უპირატესობებიდან აღსანიშნავია, მომხმარებელთან უშუალო და სწრაფი კავშირის შესაძლებლობა. ამის მიუხედავად, რაც არ უნდა გასაკვირი იყოს Facebook-ზე გაწვევიანებისას ამ ფაქტორს, ხშირად, არ მიმართავენ აქტიურად, რაც გამოუცდებლობას შეიძლება მივაწეროთ. ეს ფაქტორი სერიოზულ აქტივს წარმოადგენს მცირე ბიზნესისთვის და სოციალური ქსელი მეშვეობით ამ აქტივის ფასი უფრო იმატებს. ბუნებრივად იბადება კითხვა, თუ როგორ შეიძლება შეფასდეს სოციალური მედიის მონაცემებით კომპანიის ეფექტიანობა. პრაქტიკიდან გამომდინარე მარკეტერების უმრავლესობა იყენებს მანქანებულს, რომელიც თვლის უკუგებას ინფორმაციებზე. პირველ რიგში განისაზღვრება გვერდის დანერგვასთან დაკავშირებული ხარჯები, რაც შესაძლოა მოიცავდეს სხვადასხვა ღონისძიებებს, რეკლამებს, აპლიკაციებს და სხვა. თუ კლიენტების ქცევასაც ღირებულად მივიჩნევთ ამ შემთხვევაში უფრო რთულდება ეს პროცესი, რადგან ძნელია წინასწარ განსაზღვროთ თუ რას მოიტანს ამა თუ იმ კლიენტის რეაქცია, გამოიწვევს ეს დადებით თუ უარყოფით ფულად ნაკადებს. მარკეტერების ერთი ნაწილი კვლავ მოითხოვს რაოდენობრივ მანქანებულს შედეგების შესაფასებლად, ხოლო მეორენი კი დარწმუნებულები არიან სოციალური მედიის აუცილებლობაში, მიუხედავად რეალური რაოდენობრივი პროგნოზების არარსებობისა. მენეჯერები, რომლებიც რაოდენობრივ ინფორმაციას მოითხოვენ მოკლევადიან მიზნებზე არიან ორიენტირებულები, ხოლო მეორენი კი – გრძელვადიან მიზნებზე. სტატისტიკა მოწმობს, რომ სოციალური მედია განვითარების გზაზე და ყოველ დღე მატულობს, როგორც მომხმარებელთა გვერდები, ისე ბიზნესის წარმომადგენლები, რაც საერთო ჯამში ერთ დიდ ინტერნაციონალურ ბაზარს ქმნის. სემოთ მიცემულიდან

გამომდინარე, შესაძლებელია ვისაუბროთ სოციალურ მედიაზე, როგორც მარკეტინგის მძლავრ ინსტრუმენტზე, რომლის სწორი გამოყენებით შესაძლებელი იქნება კომპანიის როგორც მოკლევადიანი, ისე გრძელვადიანი მიზნების მიღწევა.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. <http://blog.socialmaximizer.com>
2. <http://mashable.com>
3. <http://www.gaebler.com/Importance-of-Social-Networking.htm>
4. <http://www.smallbusinessbranding.com/2985/the-importance-of-social-networking-for-small-businesses/>
5. <http://www.businessweek.com/technology/network-effects-social-medias-role-in-the-london-riots-08082011>
6. <http://soshable.com/social-networking-for-business-8-tips-on-how-to-relate-and-communicate/>
7. <http://www.asiaentrepreneurshipjournal.com/AJESII3Tesfom.pdf>

გვანცა ბურდული
გრივოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი
ბიზნესის ადმინისტრირების სამეცნიერო პროგრამის I დონის სტუდენტი

**მულტინაციონალური კონცერნების ფუნქციონირების თავისებურებები
საქართველოში (კომპანია „იკეას“ მაგალითზე)**

საქართველოში ავეჯის ბიზნესი ერთ-ერთი პოპულარული ბიზნესია. კრიზისის შემდეგ ეს ბიზნესი კიდევ უფრო გამოცოცხლდა. ავეჯის მაღაზიები, რომლებმაც კრიზისი გადაიტანეს, ამბობენ, რომ მძიმე პერიოდს მხოლოდ ის გადაურჩა, ვინც უფრო ძლიერი აღმოჩნდა. ავეჯის ბიზნესის ზოგიერთი წარმომადგენელი იმასაც ამბობს, რომ ცუდ ამბებს კარგი მხარეებიც აქვს ხოლმე და რომ “ფინანსური კრიზისი, ერთი მხრივ, კარგიც იყო, ავეჯის ბიზნესში ძლიერები დატოვა და ბაზარი დააღაბა”. ქართულ ბაზარზე ავეჯის ბიზნესში ჩართული სულ უფრო და უფრო მეტი მოთამაშე ფიქსირდება. ადგილობრივ ბაზარზე კონკურენცია ნამდვილად იგრძნობა, ბაზარზე მოთამაშე ფირმების ნაწილი ავეჯს აწარმოებს, ნაწილი ყიდის, ნაწილი კი იმპორტითაა დაკავებული. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ საქართველოდან ავეჯი ექსპორტზეც გადის და შუა აზიის ბაზარზე იყიდება.

მსოფლიოს გავლენიანმა ბიზნეს-გამოცემა “ფორბსმა” მსოფლიოში ყველაზე პოპულარული ბრენდების სია გამოაქვეყნა. სიაში პირველი ადგილი მულტინაციონალურმა კონცერნმა IKEA-მ დაიკავა. კომპანია 1943 წელს დაარსდა და დღემდე წარმატებით ფუნქციონირებს. დღეისათვის იკეას ქსელი აერთიანებს 180-ზე მეტ მაღაზიას 50 ქვეყანაში. ჩვეულებრივი მოკვდავებისათვის იკეა ასაწყობი ავეჯისა და საყოფაცხოვრებო აქსესუარებისა და ტექნიკის მსოფლიოში ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარული მწარმოებელია. ბიზნესმენებისათვის და მარკეტოლოგებისათვის კი – “შვედური “ნოუ-ჰაუს” ყველაზე ცნობილი და მისაბაძი მაგალითი. კომპანია იკეას სახელმა ელვის სისწრაფით დაიწყო გავრცელება როგორც იაფი ავეჯის მაღაზია. იკეას ავეჯი შექმნილის ეკონომიური და სიახლის მოყვარული ადამიანებისათვის, რომლებიც უპირატესობას პრაქტიკულ და მარტივ ავეჯს ანიჭებენ.

უნიკალური დიზაინისა და ნოვატორული საყოფაცხოვრებო იდეების გარდა იკეა იმითაცაა ცნობილი, რომ მისი ავეჯი და საყოფაცხოვრებო ტექნიკა სხვა მწარმოებელთა მიერ შექმნილ ანალოგებზე გაცილებით უფრო იაფია. თუმცა, დაბალი ფასი აქ უხარისხობას ნამდვილად არ ნიშნავს. იკეას მთავარი მარკეტინგული ხრიკი მისი პროდუქციის ხელმისაწვდომ ფასებში მდგომარეობს. IKEA-ს მაღაზიები მთელს მსოფლიოშია გაფანტული, სადაც უამრავი ადამიანი დადის და უამრავ, უსარგებლო ნივთებსაც კი ყიდულობს. თუმცა უნდა აღვნიშნოთ, რომ ისინი ყიდულობენ არა შემთხვევით, არამედ შევდი ავეჯის

დამამზადებლების ძალისხმევით შედეგად, რომელიც რამდენიმე მნიშვნელოვან პრინციპს ეყრდნობა.

ერთ-ერთი უპირველესია დაბალი ფასები - ეს მთავარია, რაზეც კომპანია ნახევარი საუკუნეა აკეთებს აქცენტს. მომხმარებლებს გამუდმებით ახსენებს ამას რეკლამა, ხოლო მაღაზიებში ამას ყოველ 50 მეტრში შეგასხენებენ. ცოტამ თუ იცის, რომ როცა IKEA-ში რომელიმე სახის ავეჯის დამზადებას გადაწყვეტენ, პირველ რიგში ადგენენ ფასს, ხოლო ფასის მიხედვით ქმნიან ახალ მოდელს. მათ ძალიან მკაცრი საფასო პოლიტიკა აქვთ. ბრტყელი შეფუთვებით და იმით, თუ როგორ ამაყოფს ამ შეფუთვებით ბრენდი, ნებისმიერ ადამიანს გამოტყდილი აქვს ყურები. ხოლო იმაზე, რომ ყველა მაღაზია მდებარეობს გარეუბანში, აგრეთვე იმალება ბრენდის მენეჯერებისა და მისი მიმდევრების მისწრაფება გახადონ ფასები უფრო დაბალი. რადგან გარეუბანში მიწა გაცილებით იაფია, შესაბამისად საქონლის ფასიც კლებულობს. ყველა მაღაზია ისეა მოწყობილი, რომ მყიდველი იძულებულია გაიაროს მთელი მაღაზია. მუდმივი მომხმარებლისთვის არსებობს მოკლე გასასვლელებიც, მაგრამ შეუმჩნეველი, რომელიც მხოლოდ მუდმივმა კლიენტებმა იციან.

ბრტყელ ყუთებში შეფუთული ავეჯის წარმოების იდეა კომპანიის დამაარსებელს დაებადა, როცა დაინახა, როგორ მოაძრო მისმა თანამშრომელმა სკამს ფეხი, რათა იგი როგორმე მოეთავსებინა მანქანაში. მრეწველის აზრით, მოდური და თანამედროვე დიზაინერების ბევრი მეთოდი ავეჯს აძვირებს და ამდენად, ძნელად შესაძენს ხდის. სწორედ ამიტომ იკვას დიზაინერები კარგად უნდა ერკვეოდნენ ავეჯის წარმოების მთელ ჯაჭვში, იდეიდან - მომხმარებლისათვის მიწოდებამდე. სწორედ ეს ესმარება დიზაინერს, გაიგოს ფასწარმოქმნის პროცესი. ფასი კი თავის მხრივ, რამდენადაც შესაძლებელია, იმდენად დაბალი უნდა იყოს. სწორედ ამით არის განთქმული იკეას ნაწარმი. მისი ავეჯი ნახევარფაბრიკატების სახითაც იყიდება. ავეჯის წარმოებაზე დაკვეთები მთელ მსოფლიოში იგზავნება. კომპანია ეძებს ისეთ პარტნიორებს, რომლებიც უფრო იაფად შეუსრულებენ შეკვეთებს.

კომპანიაში მიღებულია აქცენტის გაკეთება წარმომავლობაზე - “ჩვენ შედეგითიდან ვართ, არანორმალურად ვამაყოფთ ამით და ყველანაირად ვცდილობთ აღვადგინოთ შედეგითი აქ თქვენთან”.

კომპანია ცდილობს რაც შეიძლება მეტი საქონელი და ინტერიერის ნივთი გაეიდოს, თუმცა ამას აკეთებს სიყვარულით: ზრუნავს რა ადამიანების კომფორტზე და თვალისწინებს, სულ მცირე, მათ სისუსტეებსაც კი, ავეჯის მსოფლიო ბრენდი დღეს ლიდერია თავის სექტორში.

საინტერესოა რატომ არ არის შემოსული ასეთი პოპულარული ბრენდი საქართველოში?

პირველ რიგში უნდა აღვნიშნოთ, რომ ყველაფერს შევდეთიდან ვერ ჩამოიტანენ, აუჯის შემტეხობა აქ უნდა დამზადდეს და იაფი უნდა იყოს, ამისათვის კი მთელი ინდუსტრიის გამართვაა საჭირო იკეასთვის, რასაც მილიონების ინვესტიცია სჭირდება. ჩემი აზრით ეკონომიკურად საქართველოში ასეთი პროექტი საკმაოდ მომგებიანი იქნება. პირველ რიგში უნდა აღვნიშნოთ, რომ საქართველოში მნიშვნელოვან პროგრესს მიაღწია ბიზნესის კეთების გაიოლების კუთხით და ეს საერთაშორისო კვლევებითაც არის დადასტურებული. თუ იკეა საქართველოში შემოვა მას ქარხნის და საწყოების აშენება დასჭირდება, რითაც განვითარდება ინფრასტრუქტურა; ხელი შეეწეობა დასაქმებას, ეს მათთვისაც მომგებიანი იქნება, რადგან მუშახელი არც თუ ისე ძვირი ღირს. საქართველოში დამზადებული პროდუქციის ექსპორტს კი კეკასის სხვადასხვა ქვეყანაშიც წარმატებით შეძლებს. საქართველო არის რეგიონალური ცენტრი აზერბაიჯანისათვის, თურქეთისათვის, უკრაინისთვის, სომხეთისთვის და კომპანია ბიზნეს პარტნიორების მოძიებას ადვილად შეძლებს.

თუ IKEA ადგილობრივ ბაზარზე შემოვა მისი კონკურენტები "ემბაუდი", "ბედუქსი", "ჩემი სახლი" და სხვა პატარა ფირმები იქნებიან, თუმცა იგი ნამდვილად შეძლებს ამ კომპანიებისათვის ღირსეული კონკურენციის გაწევას, რადგან პროდუქციის ხარისხი ფასთან შედარებით იდეალურია. ქართულ ბაზარზე მოქმედ კომპანიებში კი ფასი საკმაოდ მაღალია, ამიტომ კომპანიები ხშირად მიმართავენ ფასდაკლებების აქციებს და ცდილობენ პროდუქცია დაბალ ფასად მიიღონ გაყიდონ. ასევე ცდილობენ თავიანთი ტაქტიკით მომხმარებელს უფრო გაუადვილონ აუჯის შეძენა, კერძოდ, ისინი აუჯის კომპლექტებს ცალკე ყიდიან, რაც მომხმარებელს გადაწყვეტილების მიღებას უადვილებს.

ამჟამად კომპანიის კატალოგის მილიონობით ეგზემპლარი 34 ენაზე იბეჭდება და იმ ქვეყნებში ვრცელდება, სადაც მისი მაღაზიები არსებობს. მისი პრინციპის განსაკუთრებულობა მდგომარეობს იმაში, რომ კატალოგში მოცემულ ფასებს ერთი წლის განმავლობაში არაფერი არ ემატება. კატალოგის იდეა საკმაოდ წარმატებული აღმოჩნდა კომპანიისათვის და იგი დღეს იკეას ბიზნესის განუყოფელი ელემენტია, ისევე როგორც ასაწობი აუჯის კონცეფცია, რომელმაც ბიზნესს არნახელი წარმატება და მოგება მოუტანა. დღესდღეისობით იკეას აუჯის დაბალ ფასებს ის განაპირობებს, რომ ყუთებში შეფუთული აუჯის ტრანსპორტირება მყიდველს საკუთარი ავტომანქანით უპრობლემოდ შეუძლია და მის ასაწობად ხელოსნების გამოძახებაც კი არ სჭირდება, რადგან აუჯს თან მოჰყვება აწყოების ინსტრუქცია, რომლის საშუალებებითაც მისი სახლში აწყობა არავითარ პრობლემას არ წარმოადგენს.

მიუხედავად იმისა, რომ კომპანია IKEA საქართველოს ადგილობრივ ბაზარზე ჯერ არ შემოსულა, მისი პროდუქციის შექმენა და იმპორტი ვებ-გვერდის მეშვეობით არის შესაძლებელი, თქვენს მიერ შერჩეული ავეჯი სულ რაღაც ერთ კვირაში თქვენს სახლსა თუ აგარაკს დაამშვენებს.

იკეა თითქმის ყველა ქვეყანაშია პოპულარული და რატომღაც საქართველოში ჯერ-ჯერობით ფეხი ვერ მოიკიდა. არადა ჩემი აზრით მოთხოვნა ნამდვილად დიდი იქნება.

ბამოქმენებული ლიტერატურა

1. ნატროშვილი ნ. *ავეჯის ბაზარი გამოცოცხლდა*. 24საათი. www.24saati.ge (24.02.2012)
2. ნატროშვილი ნ. *სიახლე ავეჯის ბაზარზე*. 24საათი. www.24saati.ge (24.02.2012)
3. ქვლივიძე ნ. *ავეჯი იყიდება ცოტა და იაფიანი*. კვირის პალიტრა. www.kvirispalitra.ge (25.02.2012)
4. “ფორბსმა” მსოფლიოში ყველაზე პოპულარული ბრენდების სია გამოაქვეყნა www.commersant.ge (23.02.2012)
5. www.ikea.com

შორენა ქურდაძე

გრივოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი
ბიზნესის ადმინისტრირების სამაგისტრო პროგრამის I დონის სტუდენტი

საბარეო ეკონომიკური ურთიერთობების როლი ეკონომიკის უწყობიანობის ამაღლებაში

თანამედროვე მსოფლიოში ეროვნული ეკონომიკის მსოფლიო ეკონომიკასთან მიერთება, საგარეო ეკონომიკური ურთიერთობების გაფართოვება და სამეურნეო კავშირების განმტკიცება, კანონზომიერ მოვლენად იქცა. ამ პროცესების გადრეკილებას და გაფართოვებას ხელი შეუწყო მსოფლიოში უკანასკნელ პერიოდში მომხდარმა პოლიტიკურმა ძვრებმა და ეროვნული სამეურნეო ურთიერთობების ლიბერალიზაციამ.

საგარეო ეკონომიკურ ურთიერთობათა ეფექტურობა შესაძლოა განისაზღვროს, საექსპორტოდ განკუთვნილ პროდუქციაზე გაწეული შრომის დანახარჯების დონის შედარებით, იმ პროდუქტის წარმოებაზე გაწეულ ანალოგიურ დანახარჯებთან, რომელიც შესაძლოა ჩანაცვლდეს იმპორტით. ცხადია, თუ დანახარჯები, რომელიც აუცილებელია საზღვარგარეთ გარკვეული რაოდენობის საქონლის შესაქმნად, ნაკლებია ვიდრე იმავე საქონლის ქვეყანაში წარმოებისათვის საჭირო ხარჯები, მიღწეული გარკვეული ეკონომიკური ეფექტი. მაგალითად, არის შესაძლებლობა საზღვარგარეთ შექმნილ იქნას ნედლეულისა და სურსათის არა მხოლოდ ის სახეობები, რომლებიც ბუნებრივ გარემოებათა გამო ვერ იქნება წარმოებული მოცემულ ქვეყანაში, არამედ ისეთიც, რომლებსაც ქვეყანა მართალია აწარმოებს, მაგრამ მსოფლიო ბაზარზე ის უფრო იაფია. ამგვარი საქონლის შესყიდვა ქვეყნებში, სადაც მათი წარმოებისათვის უკეთესი პირობებია, შესაძლებელს ხდის უარი ითქვას სერიოზული დაბანდების განხორციელებაზე ისეთი საბადოების დასამუშავებლად, რომლებშიც სასარგებლო წილისეული ნაკლებეფექტურადაა განლაგებული, ან უარი ვთქვათ იმ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოებაზე, რომლისათვისაც არასაკმარისად ხელსაყრელი კლიმატური პირობებია. ა.ს.მ.ტი, ცდილობდა რა დაეხსნათ, რომ მსოფლიო ვაჭრობა ხელსაყრელია ყველა ქვეყნისათვის, აღნიშნავდა: “თუ რომელიმე სხვა ქვეყანას შეუძლია ჩვენი მომარაგება რაღაც საქონლით უფრო იაფ ფასებში, ვიდრე თავად შევძლებდით მის წარმოებას, ბევრად უმჯობესია შევისყიდოთ იგი მისგან ჩვენი საკუთარი სამრეწველო შრომის რაღაც ნაწილით, რომელიც განხორციელებულია იმ სფეროში, რომელშიც ჩვენ გარკვეულ უპირატესობას ვუღობთ”.

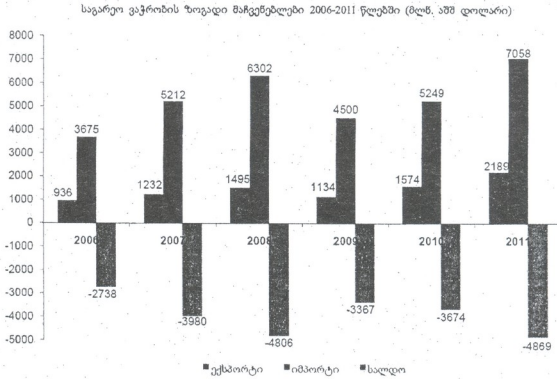
ცნობილი მეცნიერ-ეკონომისტის დ. რიკარდოს თეორიის მიხედვით ყველა ქვეყანა ნახავს სარგებელს საერთაშორისო ვაჭრობიდან, გამოიყენებს რა

განსხვავებას წარმოების დანახარჯებში. მაგრამ, სმიტისგან განსხვავებით, რომელიც ოპერირებს აბსოლუტური კატეგორიებით, რიკარდოს შემოაქვს დანახარჯებში ფარდობითი ცნების უპირატესობა. მას მოჰყავს ასეთი მაგალითი: პორტუგალიაში ღვინის გარკვეული რაოდენობის წარმოება მოითხოვს 80 ადამიანის შრომას წლის განმავლობაში, ხოლო მაუდის წარმოება დროის იმავე პერიოდში - 90 ადამიანის შრომას. ინგლისში ღვინის იმავე რაოდენობის საწარმოებლად საჭიროა 120 ადამიანის შრომა, ხოლო მაუდის წარმოებას დასჭირდება 100 ადამიანის შრომა. პორტუგალიისათვის მომგებიანი იქნება გაიტანოს ღვინო ინგლისში და გადაცვალოს მაუდში, თუმცა შექმლო მაუდი თავადაც ეწარმოებინა შრომის უფრო ნაკლები დანახარჯით ვიდრე ამას ახერხებს ინგლისი. საქმე იმაშია რომ გადაანაცვლებს რა კაპიტალსა და შრომას მაუდის წარმოების ბიზნესიდან მეღვინეობაში, ანუ დარგში, რომელშიც ინგლისთან მიმართებაში მეტ ფარდობით უპირატესობას ფლობს, პორტუგალია ღვინის მაუდში გადაცვლის გზით, შესძლებს მიიღოს მაუდი და იგი მას რეალურად დაუჯდება მხოლოდ 80 ადამიანის შრომა, ანუ მიაღწევს 10 ადამიანის შრომის ეკონომიას. გაცვლა ინგლისისათვისაც მომგებიანი იქნება, რადგანაც მას უკვე შეუძლია მოახდინოს რა მთელი რესურსის კონცენტრირება მაუდის წარმოებაზე, მასზე გადაცვლით მიიღოს ღვინის გარკვეული რაოდენობა რომელშიც ის დახარჯავს არა 120, არამედ მხოლოდ 100 ადამიანის შრომას.

რიკარდოს თეორია დღეს ცნობილია წარმოების ფარდობითი დანახარჯების თეორიის სახით. იგი ამოდის სახვადსხვა ქვეყნებში გარკვეული საქონლის წარმოების დანახარჯებში ფაქტობრივად არსებული განსხვავებებიდან. მაგრამ, გვერდს უვლის ამ განსხვავებათა წარმოქმნის მიზეზებს. ბუნებრივი პირობები ერთერთი მიზეზთაგანია ამ განსხვავებათა არსებობისა. მაგრამ მთავარი ფაქტორი რომელიც გავლენას ახდენს დანახარჯთა დონეზე არის წარმოების ტექნიკური დონე. აგრეთვე მნიშვნელოვანია სახალხო მეურნეობის სტრუქტურა. ამიტომაც, მსოფლიო ბაზარზე გადაამუშავებელი მრეწველობის პროდუქციის გასაღების კუთხით უპირატესობას უდაოდ ფლობენ ქვეყნები ეკონომიკური განვითარების უფრო მაღალი დონით. საწარმოო ძალების ზრდის თვალსაზრისით, არსებითი მნიშვნელობა აქვს იმას, თუ რა სფეროებშია კონცენტრირებული მოცემული ქვეყნის წარმოება. თუ ლაპარაკია სოფლის მეურნეობაზე, ამ დარგის შესაძლებლობა წარმოების ტექნიკური უზრუნველყოფის ზრდის პირობებში, მოიზიდოს დამატებითი სამუშაო ძალა, უკიდურესად შეზღუდულია. ფარდობითი დანახარჯების თეორიის მომხრეები, ეკონომიკურად ნაკლებად განვითარებულ ქვეყნებს, დიდი ხნის განმავლობაში ურწევდნენ უპირატესად სოფლის მეურნეობაზე სპეციალიზირებას, რასაც ფაქტობრივად უნდა გამოეწვია (და ასეც არის) ფარული აგრარული ჭარბმოსახლეობის ზრდა ამ ქვეყნებში. თანამედროვე მრეწველობის დარგების

არარსებობა დღემდე უშლის ხელს განვითარებად ქვეყნებს რაციონალურად გამოიყენოს შრომისუნარიანი მოსახლეობა.

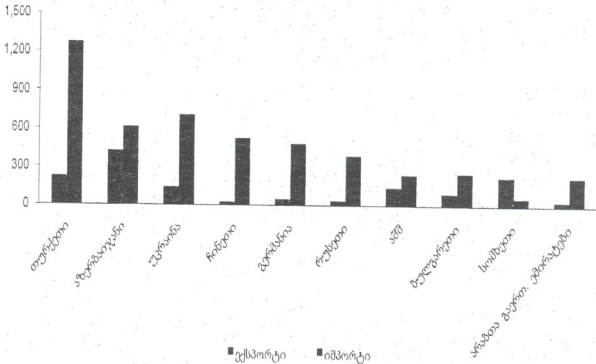
საქართველოს საგარეო ვაჭრობაში ჩამოყალიბებულ ზოგად ტენდენციებს ასახავს გრაფიკული გამოსახულება 2006-2011 წლების დინამიკური მწკრივის მიხედვით (იხ. დიაგრამა №1).

დიაგრამა №1. საქართველოს საგარეო ვაჭრობის ზოგადი მაჩვენებლები

როგორც ზემოთ მოყვანილ დიაგრამა №1-დან ჩანს, სავაჭრო დეფიციტის აბსოლუტური მაჩვენებლის ზრდის მიუხედავად, მისი წილი მილიან საგარეო სავაჭრო ბრუნვაში 2007 წლის შემდეგ ტენდენციურად კლებადია და ახლა 52.7 პროცენტი შეადგინა. 2011 წელს ათი უმსხვილესი პარტნიორის სავაჭრო წილმა 67 პროცენტი შეადგინა. საქართველოს უმსხვილეს სავაჭრო პარტნიორებად კი კვლავ თურქეთი, აზერბაიჯანი და უკრაინა რჩება (იხ. დიაგრამა №2).

ათი უმსხვილესი სავაჭრო პარტნიორი ქვეყანა 2011 წელს
(მლნ. აშშ დოლარი)

დიაგრამა №2. საქართველოს ათი უმსხვილესი სავაჭრო პარტნიორი ქვეყანა 2010 წელს

საქართველოში 2011 წელს უმსხვილესი საქსპორტო პროდუქციის ათეულიდან ყველაზე დიდი ზრდა დაფიქსირდა თხილის (103 პროცენტი), აზოტოვანი სასუქებისა (100 პროცენტი) და მსუბუქი ავტომობილების (98 პროცენტი) სასაქონლო ჯგუფების ექსპორტში. ხოლო, უმსხვილესი საიმპორტო სასაქონლო ჯგუფი საქართველოში კვლავ ნავთობი და ნავთობპროდუქტები რჩება, მის შემდეგ მოდის მსუბუქი ავტომობილები.

როგორც ვხედავთ საქართველოში ექსპორტის მანევრების ზრდის დადებითი ტენდენციის მიუხედავად, მისი მნიშვნელობა მაინც აშკარად ჩამორჩება იმპორტს. საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის პროცესი კი შეუქცევადია და მეტ-ნაკლები წარმატებით მიმდინარეობს სამეურნეო რეფორმების რეალიზაცია. ამ ფონზე აქტუალურია ქვეყნებისა და სამეურნეო სისტემების მონაწილეობის გაფართოების პრობლემა შრომის საერთაშორისო დანაწილებაში. ეს საქმე ჩვენთვის ახალია, რადგან საუკუნის სამი მეოთხედის მანძილზე, ჩვენი ეკონომიკა დამოუკიდებელი სავაჭრო ურთიერთობებიდან ფაქტობრივად ჩამოცილებული აღმოჩნდა. ახალი საქმის თავიდან დაწყება კი ყოველთვის სიძნელეებთან არის დაკავშირებული. ამიტომ ჩვენ ვგჭირდება გამოცდილება ამ

საქმეში, შესაფერისი მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა, წარმოების ორგანიზაციის თანამედროვე დონე და ტექნოლოგია იმისათვის, რომ განვავითაროთ. ქვეყანა ჯერ კიდევ იძულებულია ორიენტაცია იქონიოს მსოფლიოს სხვა ქვეყნების დახმარებაზე სხვადასხვა საერთაშორისო საფინანსო-საკრედიტო ინსტიტუტების მიერ შეღავათიან კრედიტებზე. ვფიქრობ, რომ საჭიროა მკაცრად გავითვალისწინოთ ა. სმიტისა და დ. რიკარდოს თეორიები და საქართველოში მხოლოდ ის საქონელი და მომსახურება იქნეს იმპორტირებული, რომლის წარმოებაც ქვეყნის ფარგლებში უფრო ძვირი დაჯდება.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ბარათაშვილი ე. ზარანდია ჯ. 2007. საქართველოს რეგიონული განვითარების ეკონომიკა. თბილისი.
2. ხაღური ნ. 2009. მაკროეკონომიკური პოლიტიკა. თბილისი.
3. საგარეო ვაჭრობა და პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. www.geostat.ge (23.02.2012).

სოფიო ცენტრადე

*გრივოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი
ბიზნესის ადმინისტრირების სამაგისტრო პროგრამის I დონის სტუდენტო*

ენერგეტიკის განვითარების თანამედროვე ტენდენციები

თანამედროვე მსოფლიო ახალი გამოწვევებისა და პრობლემების წინაშე დგას და ამ გამოწვევებში ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი გლობალური დათბობაა, რამაც კაცობრიობა შესაძლებელია გამოუსწორებელ შედეგებამდე მიიყვანოს. უარყოფითი შედეგები უკვე სახეზეა და ისინი ყოველწლიურად უფრო და უფრო დიდ მასშტაბებს იძენენ. პრაქტიკულად ყველა ქვეყანამ აღიარა, რომ ამ პრობლემას სასწრაფოდ სჭირდება გადაწყვეტა. ამ მიმართულებით მიღებულია საერთაშორისო მნიშვნელობის დოკუმენტები, რომელთაც კანონის ძალა გააჩნიათ და რომელთა შესრულებისათვის ძალისხმევას არ იშურებენ განვითარებული თუ განვითარებადი ქვეყნები და შესაბამისი სახელმწიფო თუ არასახელმწიფო სტრუქტურები.

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო არ მიკუთვნება მსოფლიო წამყვანი სახელმწიფოების რიგებს თავისი ფინანსური თუ სხვა რესურსებიდან გამომდინარე ვფიქრობთ, რომ ამ პრობლემის გადაწყვეტაში საქართველომაც უნდა მიიღოს აქტიური მონაწილეობა. საქართველო პატარა ქვეყანაა და მისი წვლილი თითქოს მცირე უნდა იყოს, მაგრამ თუ გაეთვალისწინებთ საკმაოდ მნიშვნელოვან პოტენციალს განახლებადი და, პირველ რიგში, პიდროენერგეტიკული რესურსებისა, შესაძლებელია მან რეგიონულ ჭრილში ამ მიმართულებით ლიდერის როლიც კი შეასრულოს. აქვე შეიძლება მოვიყვანოთ რამდენიმე ციფრი ჩვენი ქვეყნის განახლებადი ენერგეტიკული რესურსების შესახებ. საქართველოში კვლევები ამ მიმართულებით გასული საუკუნის დასაწყისიდან მიმდინარეობს. პიდროენერგეტიკული რესურსების ხვედრითი ტექნიკური პოტენციალის მიხედვით საქართველოს ერთ-ერთი მოწინავე ადგილი უკავია მთელ მსოფლიოში. მთელი ჩამონადენის წლიური თეორიული ენერგია საქართველოში 220 მლრდ. კვტ.სთ-ია, სიმძლავრე-26.1 ათასი მგტ. მდინარეთა ძირითადი ნაწილის პოტენციური ენერგია 137 მლრდ. კვტ.სთ-ია (13.6 მლნ ტნეწ), სიმძლავრე-15.6 ათასი მგტ. მდინარეების ჩამონადენის ჯამური პოტენციალი მეტად მცირე მდინარეების პოტენციალთან ერთად 160 მლრდ. კვტ.სთ-ია, სიმძლავრე-18.3 ათასი მგტ. ძირითადი მდინარეების საშუალო წლიური ტექნიკური პიდროენერგეტიკული პოტენციალი 80-85 მლრდ. კვტ.სთ-ის ფარგლებშია (6.9-7.4 მლნ. ტნეწ), ეკონომიკურად ეფექტიანი ნაწილის საფარადლო პოტენციალი კი დაახლოებით 32-50 მლრდ. კვტ.სთ-ის უტოლდება. ამ პოტენციალში საკმაოდ დიდი ნაწილი სწორედ მცირე ენერგეტიკაზე მოდის, რომელიც განახლებადი ენერგეტიკის კატეგორიას მიეკუთვნება

ამჟამად ენერგობაზარზე 13 ჰესი-ლიცენზიანტია. მათ მიერ გამოთქმული ელექტროენერგია იცვლება ენერგობაზრის შეკვეთის და მოხმარებული ენერჯის საფასურის ამოღების მიხედვით. ასევე მცირე ელექტროსადგურების რაოდენობა 27მდეა. მცირე ჰესების წილი ჰესების მთელ ჯამურ სიმძლავრეში 3.1% შეადგენს, ელექტროენერჯის გამოთქმევაში - 5.35%, გამოთქმევის წლიურ საერთო ბალანსში (თბოელექტროსადგურების ჩათვლით) - 3.8%, სიმძლავრეში კი - 1.9%. საქართველოში ელექტროენერჯის წარმოების განვითარებას ხელს უწყობს: ზოგადად ეკონომიკის განვითარება, ეკონომიკის იმ დარგების განვითარება, რომელშიც ელექტრო ენერჯის მოხმარება მნიშვნელოვან ადგილს იკავებს, მოსახლეობის დემოგრაფიული ზრდა (რაც მეტია მომხმარებელი მით მეტი ელექტროენერჯია იქნება საჭირო), ავტოწარმოების ტენდენცია (ენერჯის მნიშვნელოვან მომხმარებლებს წარმოადგენენ ავტომობილები და თუ ისინი ჰიბრიდულ საწვავზე გადავლენ ელექტრო ენერჯიაზე მოთხოვნა მნიშვნელოვნად გაიზრდება). ელექტროენერჯის წარმოებით გარდა ჰიდროელექტროსადგურებისა დაკავებულნი არიან ასევე განახლებადი ენერჯის წყაროებში შემავალი ქარის, მზის, გეოთერმულ წყლებზე მომუშავე დანადგარები. ქვეყნებში, რომლებიც მდიდარნი არიან გაზითა და ნავთობპროდუქტებით ელექტრო ენერჯის წარმოება ძირითადად თბოელექტროსადგურებში ხდება, ასეთი ქვეყნებია რუსეთი, ნიგერია, ვენესუელა, არაბეთის ქვეყნები და ა.შ. მთელ რიგ ქვეყნებში, ძირითადად კი განვითარებულ ქვეყნებში ენერჯის მნიშვნელოვან ნაწილს ატომური ელექტროსადგურები აწარმოებენ, მაგალითად საფრანგეთი, რომლის ენერჯადამოკიდებლობა დიდადაა დამოკიდებული აესებში წარმოებულ ელექტროენერჯიაზე. ყოველივე აქედან გამომდინარე თბოელექტროსადგურები და ატომური ელექტროსადგურები შეგვიძლია ჰიდროელექტროსადგურების მონათესავე დარგებად ჩავთვალოთ. რაც შეეხება საქართველოს ენერჯოსისტემას, ჩვენს ქვეყანაში ელექტროენერჯია მხოლოდ თბო- და ჰიდროელექტროსადგურებში იწარმოება, ატომური ელექტროსადგური საქართველოში არ ფუნქციონირებს.

სტაბილური ეკონომიკური ზრდის შედეგად თანდათანობით იზრდება მოთხოვნა ელექტროენერჯიაზე. ვფიქრობთ, რომ 2015-2016 წლისათვის დაიწყება ელექტრომობილების მასიური წარმოება, რაც მნიშვნელოვნად გაზრდის მოთხოვნას ელექტროენერჯიაზე. ელექტროენერჯეტიკაში დაუტვირთავი, ე.წ. „ჭარბი“ დადგმული სიმძლავრე ანუ ელექტროსადგურების პოტენციალური შესაძლებლობა 30%ით მაინც უნდა სჭარბობდეს ნომინალურ მოთხოვნას. დღეისთვის საქართველოში 40 ჰესის მშენებლობის პროექტი ხორციელდება, რომელთა ჯამური დადგმული სიმძლავრე 1872 მეგეტ-ია ხოლო საშუალო წლიური გამოთქმევა 7350 მლნ კვტ/სთ-ს აჭარბებს. აღნიშნულ პროექტებში განსახორციელებელი სავარაუდო ინვესტიცია 3 მილიარდ აშშ დოლლარს აღწევს. ჰიდროელექტროსადგურების ძირითადი ნაწილის მშენებლობა 2018

წლისთვის დასრულდება. ენერგეტიკა ისეთ ფაქტორს წარმოადგენს პოლიტიკაში რომელსაც გააქვს აქვს სახელმწიფოს საგარეო პოლიტიკის შედეგებზე, ასევე ის შეიძლება გამოყენებული იყოს როგორც პოტენციური იარაღი სახელმწიფო პოლიტიკის განხორციელებასათვის. ენერგო უსაფრთხოების გაძლიერება ენერგორესურსების იმპორტის ქვეყნების ეროვნული უსაფრთხოების დღის წესრიგის ძირითად მოტივს წარმოადგენს, მაშინ როცა ენერგო ექსპორტის ქვეყნების პოლიტიკის ძირითად მიზანს არ წარმოადგენს სტაბილური ბაზრებით უზრუნველყოფა. ნავთობით და ენერგო მასალებით სტაბილური უზრუნველყოფა, საომარი ვითარების ჩათვლით, ეროვნული უსაფრთხოების პოლიტიკისა და სამხედრო დაგეგმარების მნიშვნელოვან კომპონენტს წარმოადგენს. როდესაც საერთაშორისო ენერგო ბაზრის პირობებში ვითარება იძაბება, ენერგეტიკას ტენდენცია აქვს გამორჩეულ ფაქტორად იქცეს ქვეყნის საგარეო პოლიტიკაში და ყველაზე მაღალი პრიორიტეტი მიენიჭოს მას პოლიტიკურ დღის წესრიგში.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტრო – www.minenergy.gov.ge
2. თაყაძე ვ., ჩომახიძე დ., ქავთარაძე ი., მენაბდე დ. 2006. *ენერგეტიკის რეგულირება: თეორია და პრაქტიკა*. თბილისი.
3. პროფესიონალური საკონსულტაციო მომსახურება – ტექნიკურ-ეკონომიკური მიზანშეწონილობის კვლევა და პროექტები: ენერგოსექტორის განვითარების გარემოზე ზემოქმედების სტრატეგიული შეფასება, საბოლოო ანგარიში, თბილისი, 2007 წლის დეკემბერი.
4. არველაძე რ. კერესელიძე ნ. 2000. XX საუკუნის ენერგეტიკა – მისი შემდგომი პრობლემები და პერსპექტივები. *ენერგია*. № 4. 3-13.
5. www.minenergy.gov.ge
6. <http://georgia.usaid.gov/ka/node/31>
7. www.energo-pro.ge
8. www.telasi.ge
9. www.esco.ge

თინათინ თინიკაშვილი

*გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი
ბიზნესის ადმინისტრირების სამაგისტრო პროგრამის II დონის სტუდენტი*

**კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობა
და მისი ღაღაბითი შედეგები**

კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობა (Corporate Social Responsibility-CSR) წარმოადგენს კონცეფციას, რომლის თანახმადაც, ბიზნეს სექტორი ნებაყოფლობით ითვალისწინებს საკუთარი მომხმარებლების, მომწოდებლების, თანამშრომლების, კოლეგების, ბიზნეს-პარტნიორების და ზოგადად საზოგადოების ინტერესებს ბიზნეს ოპერაციების განხორციელებისას. ეს არის კომპანიის კეთილი ნების საფუძველზე აღებული პასუხისმგებლობა და არა სახელმწიფოს სამართლებრივი მექანიზმებით დაკისრებული ვალდებულება. კომპანიები, რომლებიც აკონტროლებენ იმ ზემოქმედებას, რომელსაც ისინი ახდენენ სოციალურ-ეკონომიკურ სისტემებზე, თანამშრომლებზე, მომხმარებლებზე და ზოგადად გარემოსა და საზოგადოებაზე, შეუძლიათ იყვნენ უფრო წარმატებულები თვითონაც და ამავე დროს დადებითი ზეგავლენა მოახდინონ საზოგადოების კეთილდღეობის ამაღლებაზეც.

CSR-ის საყოველთაოდ აღიარებული მახასიათებლებია:

- კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობა არის ბიზნესის ნებაყოფლობითი არჩევანი, რომლის დანერგვასაც მოაქვს ყველა დაინტერესებული მხარისათვის მრავალფეროვანი და გრძელვადიანი სარგებელი;
- კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობა გულისხმობს კომპანიის საქმიანობის მარეგულირებელ კანონებთან შესაბამისობას, დამატებით ნებაყოფლობით საფუძველზე აღებულ პასუხისმგებლობას და არა საკანონმდებლო მოთხოვნების შესრულების ჩანაცვლებას;
- კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობა არის მდგრადი განვითარების მიზნის მისაღწევად შეტანილი წვლილი, რომელიც აერთიანებს სამ ასპექტს - ეკონომიკურს, სოციალურს და ეკოლოგიურს;
- კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობა არის არა „დამატებითი“ საქმიანობა ბიზნესისათვის, არამედ იგი არის თვით ბიზნესის მართვის ახალი მეთოდი;
- კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობა არ არის უბრალო და ვიწრო საქმიანობა, რომელიც გულისხმობს მხოლოდ ქველმოქმედებას,

სონსორობას და ა.შ. იგი წარმოადგენს ბევრად უფრო ფართო ცნებას, რომელიც მოიცავს ზემოთ ჩამოთვლილს კომპონენტების სახით [1, 4-5].

მიუხედავად იმისა, რომ ეს მახასიათებლები არის საყოველთაოდ აღიარებული, არ არის გამორიცხული, რომ დროთა განმავლობაში მათ განიცადონ ცვლილება, რადგან როგორც უკვე აღვნიშნეთ, CSR არის ბიზნესის მართვის მეთოდი; ხოლო გარემოს ცვალებადობიდან გამომდინარე, საჭიროა ცვლილებები მართვის მეთოდებსა და შესაბამისად მისი მახასიათებლებშიც.

ძირითადი კომპონენტები, რომლებსაც აერთიანებს კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობა შემდეგია:

- კორპორაციული მართვა და ეთიკა;
- თანამშრომლებთან, მომწოდებლებთან და მომხმარებლებთან ურთიერთობისას ადამიანის უფლებათა დაცვა;
- შრომითი საქმიანობის ძირითადი უფლებებისა და სტანდარტების დაცვა;
- გარემოს დაცვა;
- სოციალური პოლიტიკა საზოგადოებასთან მიმართებით;
- ანტიკორუფციული ღონისძიებები და მექრთამეობასთან ბრძოლა;
- ადამიანური რესურსების მართვა და თანამშრომლებთან ურთიერთობის პოლიტიკა (პერსონალის პროფესიულ განვითარებაზე ზრუნვა, უსაფრთხო სამუშაო პირობები, სახელფასო პოლიტიკა და სხვ.);
- მომხმარებლებთან ურთიერთობა და პროდუქციაზე პასუხისმგებლობა;
- გამჭვირვალობა და ანგარიშგება საქმიანობის სოციალური და გარემოსდაცვითი პარამეტრების შესახებ.

უკანსაკნელ წლებში სულ უფრო მეტი ყურადღება ექცევა CSR-ს, რადგან საყოველთაოდ აღიარებულია მისი მნიშვნელოვანი როლი გლობალური პრობლემების მოგვარებაში, საზოგადოების კეთილდროების ამაღლებაში, სოციალური, ეკოლოგიური თუ სხვა პრობლემების გადაჭრაში. ზემოთ ჩამოთვლილი კომპონენტებიდან გასაგები ხდება, თუ რამდენად დადებითი შედეგების მომტანია კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობა საზოგადოებისა და ქვეყნისთვის. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ CSR-ს დიდი და დადებითი ზეგავლენის მოხდენა შეუძლია თავად კომპანიაზე გრძელვადიანი და მდგრადი განვითარებისათვის, ასაკმარისია მხოლოდ მოგების მაქსიმიზაცია, საჭიროა ასევე ბაზარზე ორიენტირებული და პასუხისმგებელი საქმიანობის განხორციელება. CSR ზრდის ბიზნესის კონკურენტუნარიანობას, ხელს უწყობს ინოვაციებს, ეხმარება კომპანიას უკეთ მართოს მის საქმიანობასთან დაკავშირებული რისკები, მიიზიდოს ინვესტორები, გაიუმჯობესოს

ურთიერთობები დაინტერესებულ მხარეებთან, სახელმწიფო სტრუქტურებთან თუ არასამთავრობო ორგანიზაციებთან. უკვე საყოველთაოდ აღიარებულია, რომ ხარჯები, რომლებიც დაკავშირებულია ხაერთაშორისო სოციალურ და გარემოსდაცვით კონვენციებსა და სტანდარტებთან ნებაყოფლობით შესაბამეხასთან, მნიშვნელოვნად ნაკლებია იმ შესაძლებლობებთან და უპირატესობებთან შედარებით, რომლებიც მოჰყვება აღნიშნულ დონისძიებებს. ეს კიდევ ერთხელ ადასტურებს იმას, რომ CSR არის ინვესტიცია გრძელვადიანი წარმატების მისაღწევად და არა უბრალოდ ხარჯი. ძირითადი დადებითი შედეგები, რომლების მოტანაც შეუძლია CSR კომპანიისთვის, შემდეგია:

- რისკების სულ უფრო მზარდი მრავალფეროვნების უფრო ეფექტური პრევენცია და მართვა;
- კომპანიის დადებითი იმიჯი, გაუმჯობესებული რეპუტაცია
- მომხმარებელთა ლოიალობის ზრდა;
- კვალიფიციური პერსონალის მოზიდვისა და შენარჩუნების უკეთესი შესაძლებლობები;
- გაუმჯობესებული კონკურენტუნარიანობა;
- ცვლილებებზე რეაგირების უკეთესი უნარი;
- საქმიანობის მაღალ ეფექტურობა და დანახარჯების შემცირება;
- კაპიტალის ხელმისაწვდომობა;
- ხელისუფლების კეთილგანწყობა, გაუმჯობესებული ერთიერთობა საკანონმდებლო ორგანოებთან.

საქართველოში კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობა შედარებით ახალი ცნება და მოვლენაა, იგი ჩვენთან მნიშვნელოვნად დაბალ დონეზეა განვითარებული, ვიდრე დასავლეთის განვითარებულ ქვეყნებში. ამ ქვეყნებში დიდ როლს CSR-ის განვითარებაში თამაშობენ მედია და არასამთავრობო ორგანიზაციები. კომპანიებზე ზეწოლა ხორციელდება ასევე მომხმარებლების, პროფკავშირების, მთავრობების მხრიდან. ჩვენს ქვეყანაში ამ მხრივ მდგომარეობა განსხვავებულია, ნაკლებია აქტიურობა იმ სუბიექტების მხრიდან რომლებიც პირიქით, საკმაოდ აქტიურად უნდა იყვნენ ჩართულები ამ პროცესში და კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობის განვითარებაში. უმოქმედობას იჩენს მედია, მთავრობა, საზოგადოება, პროფკავშირები, ინვესტორები, მომხმარებლები და შრომითი ორგანიზაციები. ასევე მინიმალურია რეაქცია უპასუხისმგებლო ქმედებებზე. დაბალია სოციალურად პასუხისმგებელი კომპანიების აღიარებისა და წახალისების ხარისხი დაინტერესებულ მხარეთა მხრიდან, რაც კიდევ უფრო ამცირებს კომპანიების მოტივაციას. მიუხედავად ამისა, გლობალიზაციისა და მზარდი კონკურენციის გამო, ისევე როგორც სხვა ქვეყნებში, ასევე საქართველოშიც, CSR-ს აქვს განვითარების დიდი პოტენციალი.

გამოკვლევები ცხადყოფს, რომ მსხვილი ქართული კომპანიების უმეტესობა მზად არის და განწყობილია უფრო მეტი პასუხისმგებლობით იმოქმედოს სათანადო აღიარების და წახალისების შემთხვევაში. ამიტომ საჭიროა საქართველოში კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობის განვითარებისათვის გაითვალისწინოთ ორი მნიშვნელოვანი საკითხი: 1. უნდა მოხდეს ბიზნესის პასუხისმგებელი ქცევის სტიმულირება და მხარდაჭერა, კომპანიების ინფორმირება და ცოდნის გადრმაგება CSR საკითხებზე; 2. CSR-ის განვითარებაში მთავრობის აქტიური ჩართულობა, სწორი სახელმწიფო ხელშეწყობი პოლიტიკის შემუშავება და განხორციელება, ქვეყნის განვითარებისათვის მისი მნიშვნელობის წარმოჩენა. ის ძირითადი დადებითი შედეგები, რომლის მოტანაც შეუძლია კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობის განვითარებას მთლიანად ქვეყნისათვის, არის შემდეგი:

ქვეყნის საერთაშორისო ურთიერთობების გადრმაგება: CSR-ს სულ უფრო მზარდ ყურადღებას ანიჭებს ევროკავშირი და ზოგადად მთელი მსოფლიო, ხელმოწერილია მრავალი მთავრობათაშორისი ხელშეკრულება, შემუშავებული და დანერგილია საერთაშორისოდ შეთანხმებული სახელმძღვანელო მითითებები, რომელთა ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს მიზანს წარმოადგენს CSR-ის განვითარება.

საქართველო საერთაშორისო ორგანიზაციების, სხვადასხვა ინიციატივების წევრია, მიერთებულია მრავალ საერთაშორისო შეთანხმებას, რომელთა ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პრიორიტეტს წარმოადგენს CSR განვითარება, მისი სხვადასხვა კომპონენტების (აღამიანის უფლებების, შრომითი უფლებები, გარემოს დაცვის და სხვ.) ბიზნეს კომპანიის თუ სხვა ინსტიტუტების მიერ განხორციელების დარეგულირება და ა.შ. ამიტომ, CSR-ის განვითარებას დიდი წვლილის შეტანა შეუძლია ქვეყნის იმიჯის გაუმჯობესების, საერთაშორისო ურთიერთობების დამყარების, გადრმაგებისა და გაუმჯობესების, ინვესტიციების მოზიდვის, და საერთაშორისო ხელშეკრულებებით ნაკისრი ვალდებულებების უკეთ შესრულების მხრივ [4].

ქვეყნის საერთო განვითარება და ეროვნული პოლიტიკის სტრატეგიული მიზნების განხორციელება: ამ თვალსაზრისით CSR-ს შეუძლია ისეთი საკითხების გადაწყვეტა, როგორიცაა:

- ცალკეული სფეროების პრობლემების მოგვარება: იმისათვის, რომ მთავრობამ შეძლოს სოციალური და გარემოსდაცვითი პროგრამის გატარება, საჭიროა კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობის ხელშეწყობი პოლიტიკის გატარებაც. CSR-ის პოლიტიკის ხელშეწყობით საქართველოს მთავრობას მიეცემა შესაძლებლობა მოაგვაროს ისეთი პრობლემები, როგორიცაა ეკონომიკური ზრდის დაბალი ტემპი, სიღარიბე.

უმუშევრობა, დაბალი შობადობა, საქმიანობის სხვადასხვა საერთაშორისო სტანდარტების დამკვიდრების ხელშეწყობა - ადამიანის უფლებების, შრომითი საქმიანობის, პროდუქციაზე პასუხისმგებლობის და ა.შ. ასევე CSR-ის განვითარებას შეუძლია ჩვენი ქვეყნისთვის საკმაოდ მნიშვნელოვანი გარემოსდაცვითი პრობლემის მოგვარებაში, მოსახლეობის კეთილდღეობისა და ცხოვრების ხარისხის ამაღლებაში საკმაოდ დიდი წვლილის შეტანა.

- კანონმდებლობით დადგენილი მინიმალური სტანდარტების დაცვა: იქიდან გამომდინარე, რომ საქართველო ახორციელებს ლიბერალურ ეკონომიკურ პოლიტიკას და ბიზნეს საქმიანობისადმი კანონმდებლობით წაყენებული მოთხოვნები საკმაოდ დაბალია, CSR შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ როგორც ეფექტური მექანიზმი ბიზნეს საქმიანობის ზეგავლენის მართვისა და მინიმალური სტანდარტების უფრო ეფექტური დანერგვისათვის. ეს მნიშვნელოვანია როგორც ქვეყნისათვის, რადგან შესაძლებელი ხდება ეკოლოგიური, სოციალური, ეკონომიკური პრობლემების გადაჭრა, ასევე იმ თვალსაზრისითაც, რომ ეს მოითხოვება საერთაშორისო ხელშეკრულებებით, რომლებსაც მიერთებულია საქართველო და დადებით ზეგავლენას მოახდენს საქართველოს უფრო ქმედით ინტეგრირებაზე საერთაშორისო სტრუქტურებში.
- ქვეყნის ეკონომიკური კონკურენტუნარიანობის ზრდა, ვაჭრობისა და ინვესტიციების მოზიდვის ხელშეწყობა: როგორც უკვე ზემოთ აღვნიშნეთ, ბიზნესში CSR განიხილება როგორც ინვესტიცია, რომელსაც თავის მხრივ, შეუძლია მნიშვნელოვანი როლი შეასრულოს უცხოური ინვესტიციების მოზიდვაში და საინვესტიციო მიმზიდველობის გაზრდაში. ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია იმ შემთხვევაში, თუ გვსურს მოვიზიდოთ ინვესტორები დასავლეთის განვითარებული ქვეყნებიდან, რადგან მათი მხრიდან დიდი მნიშვნელობა ენიჭება საინვესტიციო გადაწყვეტილების მიღებისას კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობის სტანდარტების შესრულებას. გარდა ამისა, CSR-ის შემადგენელი კომპონენტის, კერძოდ პროდუქციისა და სერვისების საერთაშორისო სტანდარტებთან შესაბამისობით, მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს საგარეო ვაჭრობის განვითარებასა და ქართული პროდუქციის ახალ ბაზრებზე გასვლას. CSR განვითარება მცირე და საშუალო კომპანიებს შესაძლებლობას აძლევს ჩაერთონ მსხვილი მულტინაციონალური კომპანიების მიწოდების ჯაჭვებში.

ამრიგად, კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობის განვითარება დადებით ზეგავლენას მოახდენს ქვეყნის მდგრად განვითარებაზე, საგარეო ურთიერთობების გაუმჯობესებაზე და ქვეყანაში არსებულ მრავალ პრობლემაზე.

საჯარო სექტორმა უნდა განახორციელოს მართებული ნაბიჯები იმისათვის, რომ კერძო სექტორმა საკუთარი სოციალური პასუხისმგებლობით მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანოს ქვეყნის განვითარებასა და ეროვნული პოლიტიკის მიზნების განხორციელებაში. გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებისათვის CSR შეიძლება გახდეს ის მძლავრი იარაღი, რომელიც შეძლებს ქვეყნის აღორძინებასა და საზოგადოებრივი მიზნების მიღწევას. აქედან გამომდინარე, მიმდინარე ეტაპზე საქართველოსთვის უაღრესად მნიშვნელოვანია CSR განვითარება.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. ხოფერია ღ. 2011. კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობა და საჯარო სექტორის როლი. *საქართველოს სტრატეგიული კვლევებისა და განვითარების ცენტრი, ბიულეტენი № 120.*
2. თბილისის მსხვილი ბიზნესი და კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობა (დამოკიდებულება და არსებული გამოცდილება). 2007. *საქართველოს სტრატეგიული კვლევებისა და განვითარების ცენტრი.*
3. საქართველოში ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის მიმართ საზოგადოების დამოკიდებულებისა და მოლოდინის კვლევა. 2007. *საქართველოს სტრატეგიული კვლევებისა და განვითარების ცენტრი.*
4. New Policy on Corporate Social Responsibility. 2011. European Commission, http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sustainable-business/files/csr/new-csr/act_en.pdf

Grigol Robakidze University

Scientific Herald

Law

Business and Management

Special Edition

Tbilisi 2012

Editorial Board:

Mamuka Tavkheldize - **Editor-in-chief** (Tbilisi, Georgia)
Giorgi Glonti – **Deputy Editor-in-chief** (Tbilisi, Georgia)

Rudiger Andressen	(Kiel, Germany)
Giorgi Batiashvili	(Tbilisi, Georgia)
Markhaz Badzagua	(Tbilisi, Georgia)
Jan Cadil	(Prague, Czech Republic)
Trevor Cartledge	(Nottingham, Great Britain)
David Dzamukashvili	(Tbilisi, Georgia)
Petr Hajek	(Prague, Czech Republic)
Udo Reinhold Jeck	(Bochum, Germany)
Nakul Vinod Karkare	(Pennsylvania, USA)
Nino Kemertelidze	(Tbilisi, Georgia)
Valerian Khrustali	(Tbilisi, Georgia)
Devi Khvedeliani	(Tbilisi, Georgia)
Helmut Kury	(Freiburg, Germany)
Murtaz Kvirkvaia	(Tbilisi, Georgia)
Eva Podubnickova	(Prague, Czech Republic)
Tomas Pavelka	(Prague, Czech Republic)
Marika Pirveli	(Szczecin, Poland)
Manana Mosulishvili	(Tbilisi, Georgia)
Helmut Schneider	(Kassel, Germany)
Guram Tevzadze	(Tbilisi, Georgia)
Eliko Tsiklauri-Lammich	(Freiburg, Germany)
Jan Vorlicek	(Prague, Czech Republic)

Executive Editor:

Giorgi Todria (Tbilisi, Georgia)

In the given special edition of the Academic Herald are presented the articles of the Master's programme students of the School of Law and the School of Business and Management of Grigol Robakidze University.

© Grigol Robakidze University Press

ISSN 2298-0202

UDC (უკჯ) 34 (051.2) ს-401

Content

Law

Salome Adeishvili <i>I level student of the Master's Programme in Law</i>	79
Tinatin Begiashvili <i>II level student of the Master's Programme in Law</i>	82
Shalva Berikashvili <i>I level student of the Master's Programme in Law</i>	87
Jemal Belkania <i>II level student of the Master's Programme in Law</i>	92
Achiko Kontselidze <i>II level student of the Master's Programme in Law</i>	97
Aleksandre Glonti <i>I level student of the Master's Programme in Law</i>	103

Business and Management

Nata Adeishvili <i>I level student of the Master's Programme in Business Administration</i>	111
Aleksandre Azmaiparashvili <i>II level student of the Master's Programme in Business Administration</i>	115
Gvantsa Burduli <i>I level student of the Master's Programme in Business Administration</i>	119
Shorena Kurdadze <i>I level student of the Master's Programme in Business Administration</i>	122
Sophio Tsenteradze <i>II level student of the Master's Programme in Business Administration</i>	125
Tinatin Tinikashvili <i>II level student of the Master's Programme in Business Administration</i>	127

LAW

Salome Adeishvili

Grigol Robakidze University

I level student of the Master's Programme in Law

Compliance of the Current Conditions in Penitentiary Institutions of Georgia with the Article Three of the European Convention on Human Rights

According to the Article 17 of the Constitution of Georgia, a human's torture, inhumane, brutal or degrading treatment is impermissible [1, article 17]. Torture is an object of the European Convention focusing on the protection of human rights and freedom. According to the Article 3 of the Convention, no one shall be subjected to torture or to inhuman or degrading treatment or punishment.

Absolute prohibition of torture, inhumane and degrading treatment clearly requires fighting against impunity wherever it is violated. Concern is expressed for the huge number of complaints giving the facts that states do not implement proper justice on individuals violating human rights.

According to one of the fundamental principles of the European Convention on Human Rights, as a rule, human rights are protected within a particular country; otherwise, it can be subject of consideration in international organizations on the international level. The number of appeals has been increased in European courts. It is conditioned by collapse of the Soviet Union in 1989. It is obvious that human rights are not properly protected in post-Soviet countries. In Georgia, jurisprudence of the European Court started from 1999. This made the base for citizens of Georgia to perform certain activities to reinstate their violated rights.

Many cases concerning violating the Article 3 of the Convention in prison conditions can be discussed on the example of Georgia. It is noteworthy that while making a verdict, the European Court takes into consideration both – positive and negative obligations of the Convention. Violation of negative obligations implies that state bodies should not use the facts of improper treatment considered by the article 3. Positive obligations imply taking active measures by the state in order to effectively protect human rights [2, 2]. Strasbourg Court does not prove any case of violating negative obligations in Georgia. Though, there are a lot of cases of unfulfilled positive obligations. According to the case-law of the European Court, a state takes full obligation to ensure a prisoner's healthcare and his/her medical treatment in case of necessity [3, 62]. The case "Pogosian against Georgia" can serve as a good example. According to the case materials, proper medical treatment was not provided to the convict by

the prison administration. Inadequate medical treatment of a prisoner can lead to deterioration of his/her health or can even cause death. Concerning the mentioned case the Court stated: "Taking into consideration about 40 appeals against Georgia existing in Strasbourg Court related to inadequate medical treatment in prisons of Georgia, the Court stated that we are facing the systematic problem – inadequate medical treatment provided to prisoners" [4]. To sum up, the Court ascertained the fact of violation of the Article 3 of the Convention.

It is natural that an individuals' imprisonment always causes torture. The measures taken for an individual's imprisonment can include such an element but it does not contradict the absolute essence of the Article 3. A prison officer violated the article on prohibition of torture, improper and degrading treatment if his/her actions go beyond the limits of the inevitable element of torture and degrading treatment. Prohibition of torture in its essence is an absolute right. According to the criteria of Strasbourg Court, an action is torture when the following issues are accumulated: 1. Special severity and torture within a certain period of time; 2. Deliberate action; 3. Purpose – obtaining information or confession; or punishing a victim. It is also necessary the minimum level of severity be qualified by the article 3.²

At the beginning the European Court hesitated to ascertain that the issue of prison conditions was disputable according to the Article 3 of the Convention. Later, the development of the standards of human rights and the case-law had the impact on the European Court. As a result, it was ascertained that placing an individual in such conditions which violate the international standards may violate the statutes of the article 3 of the Convention.

The article 15 of the Imprisonment Code of Georgia considers the living conditions of the accused/convict. It is clearly stated that in the code that an individual has a right to live in normal conditions what will not degrade his/her dignity. In the case "Gorgiladze against Georgia" the rights and the living conditions considered by the imprisonment Code are violated. According to the appellant, 60-70 prisoners were placed in 48 square meter cell where natural source of light did not reach. The toilet was not isolated from the cell. In summer the temperature reached 35-40C⁰; none of the prisoners was allowed to use the right of going for a stroll. Such imprisonment conditions can cause the violation of the statutes of the Article 3 of the Convention. That is why the Court ascertained that such a situation violated the positive obligations of the Article 3. According to the Court, the fact that the plaintiff had to live, sleep and share facilities with other prisoners in the same cell was enough to cause torture. This exceeds the level of torture that is meant under being in prison; it also causes fear and pain that offends and humiliates a prisoner.

² Minimum level of severity as a term was established in the European Court practice long ago. To qualify an action as violation of the article 3 of the Convention, there should be high intensity of improper treatment. Every new case should be studied thoroughly to decide whether an action corresponds to the article 3 of the convention.

As the European Court stated, positive obligations are not result-oriented. They imply maximum interference from the state's side in the given situation. Any state should take into consideration the fact that the list of positive obligations is not complete and can be increased alongside the increasing standards of human rights [3, 87].

Thus, on the basis of the abovementioned consideration, we hope that the number of appeals against Georgia considering violation of not only imprisonment conditions but also other fundamental human rights will decrease in Strasbourg Court.

References

1. Constitution of Georgia. 1995.
2. Mowbray A. 2004. The Development of Positive Obligations under the ECHR by the European Court of Human Rights.
3. Bokhashvili B. 2009. Positive Obligations Considered by the articles 2 and 3 of the European convention on Human Rights – the Newest Standards Established by the Case-Law. *Modern Challenges of protection of Human Rights*. Editor Kekelia K. Tbilisi.
4. The Third General Comment of the European Committee against Torture.

Tinatin Begiashvili

Grigol Robakidze University

II level student of the Master's Programme in Law

Franchising Quality Control

Introduction

Franchising contract is new for Georgia as well as for other post-Soviet countries. However, despite its specific and foreign name for Georgian language, which creates a certain lack of clarity around it among the large part of the community, in reality, we are in touch with franchising more often than we realize; even when we, as ordinary customers, apply to Georgian stores to buy products made under the trademarks of foreign enterprises. In fact, they use Franchising to give us the goods or service, as, because of its global nature, the franchising system is widely used in retail trade and food industry, production-selling of goods, restaurant business, banking services and other areas of service.

The term "Franchise", in Georgian "Franchising" is of the French origin and means advantage, privilege. The same meaning carries English term "Franchising". Historically franchise comes from the middle centuries, when at court of the Great Britain, it was known as a privilege connected with taxation for bishops and barons on the places for trade. The first elements of relatively modern form of Franchising appeared in the USA in the first half of 19th century and its development began in late 70-ies. The first company, which started activities by franchising system, was "Singer Sewing Machine Company" in 1898. It was followed by "General Motors", "Coca-Cola" "Pepsi" and others. The greatest boom has begun from 1950, which was accomplished by adapting the law for trademark in the USA. At this period famous food companies (McDonalds) were formed. Hotel businesses began to use franchise system as well. As for Europe and Japan, Franchising there was implemented later, but nowadays its role in economic trade relations has risen greatly. Franchising contract was spread in over 80 countries and was recognized as independent object of legal regulation, but separate legislation about Franchising was taken in few ones. Other countries regulate it by contractual law.

Concept of Franchising

"Franchise can be interpreted as a form of business production and management, according to which one of the business owner (franchisor), who develop a business correspondence model, sells the right to produce the business to another entrepreneur (franchisee). In most cases, franchisee gains the right to use the model on the certain territory and within a certain period of time. Under the Franchise contract franchisor offers a franchisee a business-concept of selling

goods and service and franchisee buys a right to use the trademark, brand and other exclusive rights and to sell goods or service of the franchisor on condition to pay a fixed fee" [2, 6].

In Georgia, Franchising system is studied in the course of civil law. Its concept is given in the 607th article of the Civil Code of Georgia: "A franchise agreement is a long-term relationship of obligation, under which independent businesses are bilaterally bound, as far as necessary, to promote the production and marketing of goods and rendering of services by performing specific obligations." "The subjects of the franchise contract are intangible property rights – trademarks, industrial design, packing, concept of production, purchasing and selling of goods and business organization, etc" [1, 138].

By the franchising agreement one part, a franchisor passes the other part – a franchisee, a model of implementation an enterprise activity and by permanent support secures its instillation and development instead of some amount of money, and a franchisee sells the goods or provides services using the franchisor's company name, trademark and other exclusive rights. Franchising helps a franchisor to widen its business rapidly on the base of other's capital and attracting human recourses, and the franchisee gets the opportunity to become an independent enterpriser and develop business on the base of experiences of franchisor. In addition, a franchisee uses already known and approved business model, recognized name and trademark on a market. It saves time needed to start a business with a new company name and attracted recourses, which doesn't always work.

The importance of quality control

During the franchise agreement, a franchisor controls the quality of a franchisee's work, as a franchisor should have a guarantee that any commercial enterprise, bearing its name, corresponds to relevant standards. Existence of quality is most important for franchising network, because exactly franchisees create a brand image since franchisors give them a license to be in a direct contact with customers. That is why a franchisor should help a franchisee. The first stage of this process is to select a potential franchisee. A franchisor has to value whether a franchisee is appropriate in this case. After signing the contract, a franchisee passes initial necessary training, in case not to fall the quality of the goods or international level of service during the work. Many owners of growing companies fear this, which results in a dilution of their brands. So, franchising must be well-planned for the purposes of quality control to determine corresponding system standards, training methods, operational manuals, internal policies and supportive staff. "A system that does not maintain an effective quality control strategy is not likely to survive in a competitive marketplace." [7, 30] Accordingly, a franchisee is responsible to fully meet the standards established by the franchisor. Franchise agreement provides that the franchisee must comply with the franchisor's recommendations about the activities of the enterprise organizing, especially the recommendations recorded in the operational manual. A franchisee must implement all the changes, improvements, upgrading and news included in the operational manuals.

Standards of quality control

“It is obvious that a franchisor has a full right to require the quality control of the products purchased in the enterprise of the franchisee to protect the interests of both parties of franchising system. Despite this, it is necessary to assure that such requirement doesn't violate national legislation on competition. On the other hand, national legislation on trademark often requires from the licensors to control the use of trademarks licensed by them in order to implement their rights and keep in force the licensing contract” [2, 125]. For example, special law about trademark in the USA expressly indicates that it allows the use of the trademark by someone other than the owner only when the owner exercises sufficient control over the nature and quality of the goods or services. According to this law quality control is mandatory and otherwise a franchisee will not have a legal right to use a trademark or a company name of the franchisor. So, quality control standards must be foreseen in the franchise agreement.

Why does the “McDonalds” hamburger taste the same in New York or in Tbilisi? Why do the homes cleaned by “Merry Maids” employees meet the same high-quality standards whether done in Seattle, Atlanta or Boston? The answer is found in the quality control system established by the franchisor and followed by the franchisee. This system may consist of the following parts:

- **Trainings**, which today is divided into three categories: 1. Initial main training, where the franchisee will be taught all the basic operating systems and procedures of the business. 2. In-store training, when the franchisee gets to know the experience of the other successful franchisees. 3. Ongoing trainings, which is held to the franchisee during the whole career. This can be held annually in order to introduce new developments, products and services to franchisees.
- **Customer Relations** is one of the main conditions, which the franchisee should know. The staff should know how important it is for business to establish good relations with the customers.
- **Pricing Strategies**. Franchising is unique to that a franchisor may suggest to the franchisee pricing strategies, pricing structures and explain the reasons of the price determinations, but the final prices are set by the franchisee.
- **Real Estate Criteria**. Franchisors generally provide suggestions about choosing the proper location. Mostly franchisees are requested to choose their favorite two or three locations and then the franchisors make the recommendations. At this time the demographic population, the age of the consumers and the related costs are examined.
- **Hiring and Firing**. Franchisee gets information about it from other successful franchisees' experience. They also get legal requirements about hiring their staff.
- **Construction and Design**. Franchisors also provide the proper layout, design and architectural drawings.

- **Equipment Specifications**, which answer the following questions: What equipments should be placed in a fast-food restaurant? What equipment is needed to run a domestic cleaning business? The answers to these questions are easily provided by the franchisor.
- **Legal Aspects of Business**. Franchisors want their franchisees to operate within certain rules and laws, that's why they spend a considerable amount of money in making sure that the franchisees understand the appropriate rules and laws under which they need to operate.

A franchisor must spend all affords to organize an appropriate functions of the enterprise. If the franchisor assumes the maximum benefit from the activities of its franchising enterprise within its specific territory, it'll try to help the franchisee for this purpose. In order, to give the franchisor opportunity to be ensured that its requirements are complied, a franchising agreement provides franchisor's right to carry out periodic inspection of an enterprise. A franchisor may have a right to conduct a survey of employees and customers too.

As it was already mentioned, a franchisor is greatly interested in franchisee's final products of the enterprise to meet the minimum standards of the quality. A franchisee may be required by the franchising contract not to sell other goods, except those deserving approval from the franchisor. A franchisor is interested to prevent selling any kind of goods by the franchisee, which will, in its opinion have a negative impact on a franchising system or will compete with its own goods. This limitation may become a reason of conflict with national or regional legislation. But, in most cases this is reasonable, if selling such goods from the manufacturer or rendering service will compete with the goods (services) manufactured by the franchisor itself, affect negatively on the reputation of the franchising system or impose any additional liability to the franchisor.

Conclusion

Thus, in spite of the fact that mentioned system has some clear possible risk-factors, namely, franchisee often meets exaggerated controls from the franchisor, on the other hand, franchisor will never be quite sure if the new franchisee will be competitive and trustworthily in a given sphere in order not to humiliate franchisor's business reputation, it has a lots of positive characteristics. For example, Franchisee gets the proved commercial activities with the minimal risk-factors, with the approved business-processes, conceptions, technologies and installations, already known and widely advertised company name and trademark on a market. And the Franchisor has the ability to rapidly settle on a marketplace and has an opportunity to direct enterprise activities effectively by producing products or services with its own trademark and a chance of more popularization on a national and international market, possibility of easily receiving extra incomes, save time and the recourses and so on.

References

1. Akhvlediani Z. 1999. *Obligation Law*. Tbilisi: Samartali.
2. Kokiashvili M. 2009. *Franchising and Its Legal Regulation*. Tbilisi: Meridiani.
3. Pirskhalaishvili A. National Library of the Parliament of Georgia. *Franchising*. www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.exe?e=d-01000-00---off-0period--00-1--0-10-0--0---0prompt-10---4-----0-11--11-en-50---20-about---00-3-1-00-0-0-11-1-0utfZz-8-00&cl=CL4.1&d=HASH0119a4e2052953b3d90f3e6d.7&x=1 (22.02.12).
4. Georgia, the Parliament of Georgia. 2012. Law: Civil Code of Georgia. 1997. №786-II. Tbilisi: legislative herald. კანონი: საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი 1997 წელი, ხ. თბილისი: საკანონმდებლო მაცნე.
5. Barkoff R. M. 2008. *Fundamentals of Franchising*. USA. American Bar Association.
6. Justis R.T. and Vincent W.S. 2001. *Achieving Wealth through Franchising*. USA. Adams Media.
7. Sherman A.J. 2011. *Franchising and Licensing: two powerful ways to grow your business in any economy*. USA. AMACOM.
8. Franchising.ua. *Fundamentals of Business. Conducting Business. Checkup and Control of Quality Service*. <http://ru.franchising.ua/osnovy-biznesa/764/proverka-kontrol-kachestva-obslujivaniya/> (22.02.12).

Shalva Berikashvili

Grigol Robakidze University

1 level student of the Master's Programme in Law

Racketeering

Introduction

A racket is an illegal business, usually run as part of organized crime. Engaging in a racket is called racketeering.

There are several forms of racket. The best-known is the protection racket, in which criminals demand money from businesses in exchange for the service of "protection" against crimes that the racketeers themselves instigate if unpaid (see extortion). The second example is the numbers racket, a form of illegal lottery.

Traditionally, the word racket is used to describe a business (or syndicate) that is based on the example of the protection racket and indicates a belief that it is engaged in the sale of a solution to a problem that the institution itself creates or perpetuates, with the specific intent to engender continual patronage. One example is computer spyware that pretends to be detecting infections and offers to download a cleaning utility for a fee, being itself distributed by the maker of the cleaning utility.

In the example of a protection racket, the racketeer informs a store-owner that a substantial monthly fee will be required in exchange for protection. The concurrent "protection" provided takes the form of the absence of damage inflicted upon the store or its employees by the racket itself.

The term "racketeering" was coined by the Employers' Association of Chicago in June 1927 in a statement about the influence of organized crime in the Teamsters union.

Racketeering in Criminal Code of Georgia

On June 24, 2004 the Article 17¹ related to racketeering, racketeering group and racketeer was added to the general part of the Criminal Code of Georgia, and on July 25, 2006 the Article 224¹ – participating in the activities of the racketeering group - was added to the private part of the Criminal Code of Georgia.

In general, racketeering means extortion, but our legislator does not imply only extortion under this word.

Public order and security is an object of criminal defense. The objective element of the crime is revealed in action and the emergence of grave outcome is not necessary in order to consider the

crime completed. Thus, there is a formal composition. Namely, this action is governing the activities of the racketeering group independently or together with other person(s), so that a person governs the activities of the racketeering group independently or together with other person (s). In order to understand the essence of the racketeering group, first we need to elucidate the notion of racketeering itself. According to the Article 17¹ of the Criminal Code of Georgia, racketeering is an organized and permanent activities carried out systematically (at least three times) in order to get an income (for instance – money) or any other property benefits (for example – free travel), which is connected with committing intentional crime, if this crime was committed at least two times during five calendar years.

As we can see, the activity of the racketeer should be not only permanent, but organized as well (definition of the organized group is given in the Article 27 §3 of the Criminal Code of Georgia). So, committing misappropriation permanently and in an organized way at least two times during five calendar years, as well as bribe-taking under the same conditions and etc shall be considered as racketeering. I.e. commission of any kind of, even forcible, crime in order to get a benefit under the circumstances envisaged by the Article 17¹ §1 of the Criminal Code of Georgia, is considered to be racketeering.

As for racketeering group, legal entity, as well as any union of physical or/and legal persons, being an organized group by its form, connected to racketeering with their activities shall be considered as such.

Following sing of objective element of the crime under consideration is any other kind of participation in the activities of racketeering group, which means supporting (not governing) the activities of the racketeering group, by concealment or committing any intentional crime in order to get an income for instance.

Illegal settlement of disputes between racketeering groups or a racketeering group and other person means, that the racketeering group settles such disputes willfully, in absence of proper legal grounds, i.e. plays the role of a judge. Such disputes are property-related as a rule. The above mentioned format – “Illegal settlement of disputes” – is one of the characteristic features of criminal underworld. Although while participating in settling the disputes racketeer does not play a role of unilateral judge (in contrast to thief in law), he is the participator of the process together with other racketeer.

In case of existence of dispute between racketeering groups at least two racketeering groups should be involved in the dispute, any other person is a physical person (14 years old, responsible).

It is very interesting, that according to Georgian scientist-lawyers “disputes between racketeering group should be differentiated from criminal inquiry (Article 223¹). In case of criminal inquiry the member of criminal underworld settles the dispute emerged between two or more persons and this inquiry should be accompanied by threatening, coercion, intimidation and other illegal actions (for instance: mockery and degrade), in contrast to racketeering inquiry. Besides, in case of criminal inquiry the dispute is settled by the member of criminal underworld acting and settling the disputes according to “criminal laws”, while racketeering disputes does not fall under the jurisdiction of any law established beforehand” [1, 320]. So that racketeering inquiry may be even more severe, to which I cannot agree, as settlement of disputes in this case carries the same character and components and does not differ from the moment whether it was apparent or under impact of other persons (threatening, coercion, intimidation and etc), if the process was apparent, visible format of “friendly conversation”. The point is that the statute of “thief in law”, the fact of participation in inquiry by him and “necessity of decision” according to the “criminal laws” includes failure to comply with them, threatening, coercion, and intimidation.

Herewith, it is noteworthy that in practice in terms of material law the goal, scope of regulation of counter-racketeering provision is still obscure, as it became problematic while demarcating it from other forms of crime. Due to the abovementioned reasons the new counter-racketeering norms are practically stagnant. According to the information of the Unit of Statistics and Information of the Supreme Court of Georgia, criminal cases related to racketeering have not been examined in court proceedings: “In 2005-2007 cases under Article 17¹ and 224¹ of the Criminal Code of Georgia has not been submitted”.

Abovementioned norm is special, criminalized form of organized group. According to Georgian legislation, there is no general norm directed against organized crime. Abovementioned special norms regulate only some concrete kinds of organized crime, but outside these norms there is a large number of criminal actions without regulations.

The Article 224¹ of the law of July 15, 2006 may be considered as a positive step forward in counter-racketeering norms, as due to the aforesaid innovation the norm was equipped with sanction and formed an independent type of crime in private part of the criminal law, but it is still uncertain what is considered as racketeering activities. Assuming that the legislator considers the racketeering as one of the types of extortion, existence of two components of extortion – general and special – is meaningless when we cannot distinct them from one another.

§1961 of the Law of “Rico” establishes fairly extensive list of offenses that are considered as “racketeering activity”. For instance, violation of the Law of “Hobs”, money laundering, murder, hostage-taking, bribe-taking, international transportation of stolen objects, illegal obtaining of credit and etc are considered as the abovementioned activities” [2,110].

According to the Article 17¹ and 224¹ of the Criminal Code of Georgia and the Special Law on Organized Crime and Racketeering the main sing of the racketeering is organized criminal activity, and the high number of crime is the form of expression of aforesaid organization. "As it is understood from the content of the Article 171 of the Criminal Code of Georgia, racketeering is standing on the boundary of the institutes of high number of crime and organized crime. Namely, according to the definition of racketeering, offender should act permanently and in an organized way."

The institute of "criminal agreement" is an effective instrument in fighting against organized crimes, especially its upper echelons. It gives an opportunity to make the heads of organized groups subject to criminal liability even in cases when they have not committed any "apparent action"; it is enough to prove the fact that they are the member of "agreement". Authors of American Law of "Rico", based on the statute of "criminal agreement" and provisions described in them, developed new conception of "organized agreement". One of the reasons to effectiveness of the Law of "Rico" in connection to fight against organized crimes is the conception of "organized agreement".

"Organized agreement" became an important instrument in fighting against the leaders of organized crimes. Despite the fact that they were governing the criminal groups, they violated the law in person very rarely. "Rico" gave the formulation to the provisions of "criminal agreement" in such way that it became possible to make a subject to criminal liability the person who in fact governed the organized crimes.

According to the opinion of one part of Georgian scientists, "in order to fight against organized crime effectively, the Article 27 of the Criminal Code of Georgia should envisage the notion of criminal organization (union) and while developing the aforesaid notion we should build on the main provision of "organized agreement" of the Law of "Rico", especially in connection with the issues related to determining the responsibility, as the scopes of responsibility of the Law of "Rico" became the basis for fair punishment of the leader of organized crimes" [3,10].

According to the Article 27 §3 of the Criminal Code of Georgia and the note to this Article the notion of organized crime includes organized group as well as criminal organization. Simply saying, Georgian legislator combined these two different phenomena in one notion.

Conclusion

In the end, we can conclude that counter-racketeering provisions did not fit effectively in the system of Criminal Code of Georgia and existing legal institutions. Their scope of regulations is uncertain. As the present analysis shows, critical remarks expressed against counter-racketeering provisions of USA has not been taken into consideration in Georgia and the progressive conceptions of the Law of "Rico" has not been transmitted properly. In the process of reception

of legal institution it is most important to take into consideration the content and not the form. Unfortunately our legislator reflected in our counter-racketeering provision the form and not the content of "Rico". Due to all abovementioned, counter-racketeering provisions are practically stagnant nowadays and there is a danger for them to turn into dead composition.

References

1. Lekveishvili M. Todua N. Gvenetadze N. Mamulashvili G. 2008. *Guidelines to the Private Part of the Criminal Code*. Tbilisi: meridian.
2. Dautashvili P. 2008. *Criminal Legislation of Georgia, General Part*. Tbilisi: Grigol Robakidze University Press.
3. Gorashvili G. 2007. Comparative-Legal Analysis of Several Problematic Issues of Georgian Counter-Racketeering Legislation. *Journal "Justice"*. March 10-11.
4. Georgia. Parliament. 1999. Criminal Code of Georgia. Tbilisi: legislative herald #41.

Jemal Belkania

Grigol Robakidze University

II level student of the Master's Programme in Law

Tourist Service and the Legal Basis of Its Regulation

Introduction

Tourism as the important part of Business Activity, International Links or Economics of the country, needs special legal regulation. Tourism Industry is able to contribute to consolidation of peace and development in the country, with the way of Approximation of Cultures and Environment, Diversification of Economics and Revenue Growth. This sphere has been established on the contemporary stage, as the most rapidly developing field of Economics which importantly ensures the inflows of Foreign Currency, creation of jobs, Poverty Reduction, Social-Economical wellbeing of the population and accordingly, expedited development of Economics in the country. Tourism creates new jobs more quickly than other fields of Economics and gives balancing tool of growth of economic opportunities. Development of the National Strategy and reasonable introduction of legislation in this direction by the State importantly stimulates Tourism Development.

Legal Regulation of Tourism Services

Regulations of the issues connected with Tourist Service on the international level are on the basis of Conventions and International Contracts and Agreements. There was made the important solutions in International Society about Tourism Development in the Helsinki Agreement signed on August 1, 1975. The World Tourist Organization is based at United Nations Organization which was established on January 2, 1975. It is the most recognized and known organization in Tourist World. The aim of the mentioned Organization is development of such norms and rules which will simplify the tourists exchange in International Society.

Manila International Conference about Tourism held in 1980 appeared to be the important event in activities of the World Tourist Organization. Representatives of over 100 countries participated in it. The Conference reviewed such important issues as: Responsibility of States for Tourism Development; regulation of demands and proposals; training of specialists for Tourism Industry, etc. [3, 19].

In 1985 Tourism Charter and Tourist Code were accepted on the sixth Session of the General Assembly of World Tourist Organization. The Charter and the Code were recognized by the Member States of this International Organization. The Parliament of Georgia foresaw the great value of the membership of Georgia in World Tourist Organization for accelerating Tourism

Development in Georgia; it adopted the resolution about Tourist Code Recognition and the Charter of World Tourist Organization on January 27, 1994 [3, 20]. Tourist Charter and Tourist Code are the important International Agreements identifying the trends of Tourism Development and showing the place of Tourism in the life of International Community; both documents consist of 14 articles which include all directions of Tourism and the rules of a tourist's behavior.

At the first Parliamentary Conference in the field of Tourism held in April of 1989 in Hague was noted that Tourism contributes to enhancing of mutual understanding of people and individuals, it presents the most important element of consolidation of peace [3, 7].

On October 1, 1999, on the General Assembly of World Tourist Organization was adopted "Global Code of Ethics in Tourism". This document is based on the ideas of the current Codes and provides guide of Sustainable Development of the World Tourism [1, 211].

National Laws regulating Tourism are introduced in a lot of countries where are defined the basic concepts and principles of development.

As for the Institutional Arrangement and Legal Framework of the field of Tourism in Georgia: Nation Agency of Tourism of the Ministry of Economy and Sustainable Development is the Executive Authority of the field of Tourism of Georgia. The main functions of the Ministry of Economy and Sustainable Development are: ensuring Sustainable Economic Development, creating the Favorable Business Environment for undertakers, developing the infrastructure of communications, touring and transport and promote of transit potential of the country. There was realized the liquidation of Resorts and Sub-Institution-Tourism Department of the Ministry of Economy and Sustainable Development of Georgia, from August 10, 2010, by the Resolution of the Government of Georgia, and as its assignable, there was created Legal Entity of Public Law – The Nation Agency of Tourism in Georgia, whose goals and objectives are: forming and realizing the State Policy of Tourism Development in Georgia on the basis of the Tourism Development, opportunities for new employment and the growth of Export Revenues in the country, promoting Human Resource Development in the Sphere of Tourism and Infrastructure.

Now let us get acquainted with the Legal Framework of Georgia in correlation with this issue: in 1997-1999 many laws and normative acts were adopted in Georgia with the purpose of legally ensuring this field. In 1997, the Law of Georgia "On Tourism and Resorts" was adopted that is the fundamental act in Legislation of Tourism and Resorts. Although, it should be noted that at the time of adoption of the mentioned law the country was facing difficult and different from today Economic and Political Situation. Tourism is famous as the rapidly developing field in the World; it is clear that this development is followed by many changes which should be as consistent with economic and political development of the country. Regulation of Tourist Activity and Politics of Tourism Development in the country should be conducted by the Organ

of Executive Government of the field – Nation Agency of Tourism of the Ministry of Economics and Sustainable Development, but outdated Legal Base restricts the ability of spectacularly directing of this activity. The Law of Georgia “on Sanitary Protection Zones of the Place of Resorts and Health Resorts” adopted on March 20, 1998 is also very important. The law of Georgia “on Arrangement of Accounting the Tourists, who are incoming in Georgia and outgoing from Georgia” was also adopted on December 24, 1998. The Law of Georgia “on Promoting of Development of Free Tourism Zones, adopted on October 26, 2010 is also very important. Its purpose is Tourism Development and Promotion of Entrepreneurship in Georgia, for which this law establishes the conditions in Free Tourism Zones, for building and Functioning the Hotels, also Tax and other benefits. As for the Civil Legislation of Georgia: the eleventh chapter deals with exactly Tourist Service in the Civil Code of Georgia.

The document formed between a Travel Agency and a traveler is the legal tool of security for the both parties. That is why it should be profitable and safe. A traveler must know what the legal right he/she has, but a Travel Agency must know what a traveler can demand for it and what unforeseen expenses may be laid on it according to the demand of the second party of this agreement. Tourism Agreement defines the rights and responsibilities of the participants of the communication of service and regulates specific areas of service with other similar agreements of Bank Service, Transportation and Moving and Expedition Vehicle; the subject of this agreement is the provision of non-defected travel. The parties of Tourism Agreement are: on the one hand, an arranger of travel and on the other hand - a tourist. In the article 657 of the Civil Code of Georgia is marked that Tourist Enterprise presents the Travel Arrangement, ergo the legislator considers the Travel Service as the Industrial Activity; therefore, the arranger of travel may be only Enterprise, which realizes the accordance of Industrial Activity with the protection of the requirement of the Law “on Entrepreneurs” in the sphere of Tourist Service. The mentioned agreement is the bilateral consensual agreement where the one party - Tourist Enterprise has to arrange travel according to the condition foreseen with this agreement, but the second party – the tourist has to pay the respective amount to the arranger of travel in the term fixed in the agreement. The Consensual Nature of Tourism Agreement is that it is valid only after freedom of will and from the moment of signing the agreement by the parties. It should be noted, that the regulated norms (the articles 657-667 of the Civil Code) of the agreement of Tourism Service do not include the direct reference about the form of the agreement in the Civil Code of Georgia, but with the content of adequate articles and the observer practice there turns out that it must be signed in written form and even the simple written form is enough for the authenticity of such agreement. However, it is also possible to draw up such agreement with oral form, but in this case the parties will not feel themselves secure, in view of the fact, that if one side violates the taken commitments and then refuses the existence of such agreement, because of being the agreement in written form, settlement of disputes of similar type is related to the whole range difficulties in the practice.

In Georgia the biggest difficulty in Tourist Service is the fact that calculation of incomes received from Tourism cannot be implemented in our country today. Because of the lack of mechanism of regulation and appropriate Accounting System, the incomes received from rented premises by the private persons in the resorts cannot be recorded. Everything this leads to the fact that funds in fact included in the budget of the country from Tourism are very limited, or it is not in compliance with the number of incoming tourists. The given problem can be solved by the World Tourism Organization with the other International Organization in Georgia by studying the system of Satellite Accounting of developed tourism, with adaptation for Georgia and then by its introduction in the country.

The most important instruments of the State Regulation of Activities of Tourist Organization are: standardization, licensing and certification. So the State must define the methods and criteria of evaluation of degree of activities, in order to ensure a customer the comfort and service meet strictly defined rules and standards accepted by him/her. Despite the fact that the State Politics of Tourism of Georgia is quite effective and dynamic for today, there is much work with the mentioned direction, these are: from this point of view, development of more liberal mechanism of taxation as well as introduction of strict standards of licensing is very important. Particular attention should also be given to the question of certification of hotels, which should be the guarantee of stability for an owner, but the good opportunity of supplying the information on the quality of existent service for a customer.

Conclusion

Together with all the above mentioned, we should not miss out of sight the fact that the existing legislation needs serious overview, because it no longer responds to the modern requirements and realities. In the last decade the new directions of tourism, the new technologies and the new requirements became urgent; that is why for Tourism Development in Georgia it is necessary to revise the existing law and propose the relevant amendments, in order to harmonize it with the Current Legislation of Georgia as well as with International Requirements and Agreements. It should also be noted that Tourism Development will be impossible without multi-sector cooperation; that is why it is desirable to revise the relevant sector legislation from time to time and carry out the appropriate changes. In the sphere of Tourism, in addition to legislation, it is very important to form the well-thought-out regulatory system and the documents. Regulatory Framework should be as simple as possible; although, it should foresee the protection of interests as of the State, also Users and Suppliers. Such Action Plan would bring all efforts directed towards Tourism Development in the United Coordinated System, which will increase the efficiency and save resources and time.

References

1. Metreveli. I.M. 2008. Basis of Tourism and Hospitality. Tbilisi. LTD “Forma”.
2. Metreveli M. 2011. Economics and Politics of Tourism. Tbilisi. LTD “Favorite Print”.
3. Karumidze V. 2001. Law of Tourism and Sport of Georgia. Tbilisi. “Knowledge”.
4. Tchanturia L. 2001. Civil Code Comments, the fourth book. Tbilisi. “Law”.
5. The World Tourist Organization. <http://unwto.org/>
6. Ministry of Economics and Sustainable Development of Georgia.
<http://www.economy.ge/>

Achiko Kontselidze

Grigol Robakidze University

II level student of the Master's Programme in Law

Jury Trial Institute in Georgia

Introduction

Since the early 1990 s Georgia's judicial system has become one of the most corrupt institutions, distrust of which has become a tradition in society. Unfortunately, even in the 21st century the judicial system cannot manage to restore the prestige in society.

Judicial reforms began in Georgia since the 1990s, in particular, by the President's leadership was established the high Council of Justice, the process of appointing judges became stricter, changes were made in the legislative database [3, 1], but in light of these reforms there have not been done any effective measures to modernize the judicial system so far. The main changes in terms of reform began in 2003 – since the Rose Revolution. That was expressed in the dismissal of several judges from the position, the pay rise and lowering the working age for judges. Though, the judicial rating has not increased in society. That is why this problem has become the major preoccupation of the government. The way-out from this difficult situation was found in the transmission of innovations from the domestic legislation of western democratic countries in Georgia. That is the way how the jury appeared in the Georgian justice system. The indicated institute is considered as the highest expression of democracy in a number of Western countries.

Body

In this review I will try to discuss in detail the advantages and disadvantages, as well as the obstacles that these innovation lead and what may come in the form of problem in Georgian reality.

Before the introducing this novelty in Georgia, a very interesting research was conducted in the local population. First of all researches aimed at determining the readiness of Georgia society towards the incorporation of the new Institute of Justice. Studies have shown very interesting results in the form of statistics, outlining the main trends in the society. It should be noted that according to the research, in general, community is more or less informed about the institute, but the public is less informed about the introduction of this institute in Georgia. In general, taking into consideration the fact that there is not any kind of confidence towards the judiciary, public is looking at this institute with a hope - as a solution to the problem.

It is an interesting fact that the public opinion was divided into several parts, those who are below the poverty line for them it is all the same, because they look at all news with a hope; and

for them who are strong economically, all novelties are potentially dangerous. As we see, the approach of public to this novelty is different. The fact is, society looks at this institute with a hope; moreover, some of them regard it as a means of reducing the level of democracy. However, considering the risk and disadvantages, the part of the community has a negative attitude towards this novelty. According to the general trends, the society's attitude towards the jury is more positive than the expectation that this institute will work in Georgian Reality.

According to the researches, there was highlighted the skeptical attitude towards the society's readiness for the reform and the hypothesis was revealed that the illegal public mentality will impede the normal functioning of a jury trial. We can clearly conclude that it is necessary to prepare the society before introducing the novelty. It is necessary to increase legal education in society; otherwise, in Georgian reality this institute will work like "mobile phone in the Stone Age." We can say that the introduction of jury trial appears as a social order. However, this requirement is not for the fact that this institute will be the highest standard of formal democracy in Georgian legislation, but for the certain court decision made by jurors – they must be fair and impartial [6, 28].

The changes for introducing jury trial began in February of 2004. Particularly, the changes were made in the Article 82 of the Constitution but it was impossible to take any affective measures to activate the institute until 2008.

In 2009, as a result of intensive work of legislative body, the above mentioned institute came into force in stages. In fact, the jury trial came into force in Georgia in 2010. Perhaps it was limited to the specific types of crimes committed in the specific territorial unit.

The question arises – did the government introduce the jury trial in order to raise the level of democracy or to increase public trust in a court? There are no answers to these questions due to the fact that this institute has not yet been fully adapted to the Georgian legislation. The estimation of this institute will be possible only from 2013 when it entirely comes into force. The estimation of the results will take approximately 10 years at least. It certainly is quite a long time. Accordingly, it is connected with big risks because if this institute does not work in Georgian reality, the image of Georgian Court will come into discredit.

Here is my answer to the above mentioned questions: is jury trial more democracy or improvement of the Court image? I think the government adopted this institution in the domestic legislation in order to show everyone the high level of democracy in Georgia. In my opinion, it was not necessary to introduce such an expensive institute in a country with such a small budget like Georgia. Public confidence to the court will be restored only in the case of free and independent judiciary. The government could create an independent democratic judiciary instead of corrupt judge system. In this way it would be easier to regain public trust in court than to

expend colossal amounts of money for introducing such an institution that will work or not in Georgian reality.

Let us consider briefly one by one the main advantages and disadvantages of jury trial in Georgian reality and make conclusions based on the information.

Advantages of jury trial:

- ✓ More democracy – the fact of introduction of this institute significantly raised the level of democracy in Georgia from the perspective of other countries.
- ✓ Jury trial institute was considered to the beacon of democracy in a number of western countries. This institution has succeeded in a country like United States; it is most likely to work in Georgia as well.
- ✓ In terms of this honor, it is certain that from the defendant's point of view it will be more objective if they will be judged by people like themselves rather than judges acting like "justice robots." It is more difficult make influence on them than on ordinary men.
- ✓ It is also a positive fact that the number of jurors is 12. Obviously, it is more difficult to manipulate and bribe 12 people than one judge whose salary is financed by the state budget.
- ✓ Judges receive salary from the state while jurors perform their duties honestly. This fact raises public trust to them.
- ✓ From the defendant's point of view, it is edsy to reach a justification verdict from jurors by the manipulation of human feelings than in the case of an experienced judge.
- ✓ On a jury trial people are involved in justice which increases their confidence. Besides, if desired results are not achieved concerning justice rating, the society can no longer claim the government because they were involved in justice as ordinary citizens.
- ✓ When a person commits a crime, it affects not only the state but also the society. Due to this novelty, criminals are judged by public for the action that hurts the whole society.
- ✓ The greatest honor of the mentioned institute is that it increases competition on the trial as each side has equal power to prove his truth to jurors.

Disadvantages of jury trial:

After we have discussed the advantages of jury trial now let us move on the consideration of disadvantages that accompany the denoted institute.

- ✓ Jury trial is particularly expensive. For example in America each process is associated with huge amounts of money. Accordingly, it is doubtful to transmit such a luxury institute in the country with small budget like Georgia.
- ✓ The high risk of non objectivity. Some defendants prefer to be judged by well experienced judge rather than 12 citizens with no legal education.

- ✓ On the jury trial it is possible to release a murderer by the manipulation of human values. There is high probability of such kind of action particularly in Georgia considering Georgian mentality. (E.g. **The trial of O.J SIMPSON in 1995 in the USA.**)
- ✓ On the jury trial the principle of competition is protected that arises another problem – the winner of the trial becomes that who has a good lawyer. A good lawyer requires a great expenditure of money. Correspondingly, those who do not have money to take a good lawyer could not win the trial. That is injustice.
- ✓ There is most likely a danger in Georgia that judges can be bribed. Georgia is a small country where everyone knows each other. Georgian character must also be taken into consideration – everyone wants to know the fate of the accused.
- ✓ We must also consider the fact that just 10 years ago in Georgia there was a group of people with a criminal mentality whose roots remain even nowadays. Therefore, it is doubtful how this type of society will accept such an institute like jury trial.
- ✓ A good example will be the terrible fact that took place in Georgia (Gldani) when the husband cut a head from his wife's lover. If we image virtually the jury trial in this case I can say with certainty that each of Georgian jurors will find a defendant not guilty.
- ✓ The process of giving a verdict is very risky because 4 jurors' agreement from 12 is enough for finding a defendant not guilty.
- ✓ It is also a very problematic issue that jury's decision is final. If jurors find a murderer not guilty a judge is obliged to release a defendant.
- ✓ Institute of unjustified challenge on jury trial is a direct expression of non objectiveness. Having everything this in mind we can conclude that the jury composition is artificially formed by the parties; the party that makes better calculation will be the winner. Thus, jury trial resembles a game. In my opinion, it is illegal one's fate to depend on the game when we speak about 25 years imprisonment or life sentence.
- ✓ Jury trial is more expensive than a usual trial. Those who do not have costs for compensation will be judged by judges with the exclusion of any jury trial. That ignores the principle of equal access to the justice system for each person and leads to bias.
- ✓ Considering the objective reality of Georgia, it is doubtful how it will be possible to protect the privacy of jurors.
- ✓ There is a danger that by introducing this institution the government is trying to avoid public protest to the government engaging people in the process of judiciary. If there is not restored the court rates in the community.
- ✓ If this institution does not work, it will cause violation of thousands of defendants' rights.
- ✓ In the case of unlawful conviction, the state can refuse to pay the compensation for rehabilitation indicating that it was the society not the state who judged a defendant. In this situation the community cannot distribute any compensation.
- ✓ There is a high probability of media impact on jury regarding well known cases. This raises the level of bias.

- ✓ If we take into consideration the fact that the society does not believe in impartiality and rightness of the decision made by a judge with 25 years of experience, it is doubtful that the same community will believe in the verdict adopted by ordinary legally uneducated citizens.
- ✓ The probability of manipulation of jurors is much higher than that of judges.
- ✓ Gradual introduction of this institute in Georgia is also an extremely problematic and important issue. Let us imagine two murder cases in Tbilisi and Mtskheta (the distance between these two towns is only a few kilometers). In Tbilisi this kind of crime is judged by jurors whereas in Mtskheta it is judged by the regional court. In the case of jurors the probability of verdict of not guilty is much higher. That means if the resident of Mtskheta decides to kill someone, he prefers to fulfill his decision in Tbilisi where he is more likely to be justified. This certainly is absurdity and embodiment of human discrimination.
- ✓ Through this institute it is freely available to release a murderer, which I assure you, does not contribute to the increase in court rating.
- ✓ It is also worth mentioning the fact that a modified version of modern jury trial existed in Georgian reality during the Soviet Union. Then they were called "Public Jurors". We must consider the fact that the institute did not work in Georgia and was cancelled. This is the most likely reason for us to believe that this institute cannot be settled firmly in the roots of today's reality.

Conclusion

After we have reviewed the advantages and disadvantages of the above mentioned novelty, it can be concluded that the introduction of jury trial in the Legislation of Georgian is a natural extension of the process which began in 2003 after the Rose Revolution in Georgia.

In my opinion, it would be better to save money instead of introducing such an expansive institute and create independent judiciary and not to intervene in the prerogatives of a judge. If the government does not stop the interference in the activities of the Court – with or without a jury, the court cannot restore the confidence of society.

References

1. The Parliament of Georgia. 2011. *Criminal Code of Georgia*. Tbilisi: RISE.
2. The Parliament of Georgia. 2011. *Criminal Procedural Code of Georgia*. Tbilisi: Law Firm "Bona Causa".
3. Council of Justice of Law. <http://hcoj.gov.ge/?i=2448&l=2>

4. Adler F., Mueller G. O., Laufer W. (Editor-in-chief Dr. Glonti G). 2004. *Comparative Criminology and Criminal Justice System in the United States of America*. Tbilisi.
5. Team of authors. (Editor-in-chief Dr. Glonti G). 2004. *Criminology and Criminal Justice System in Georgia*. Tbilisi.
6. The research was implemented by the Company "Nikolo M". 2007. Tbilisi. <http://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/researchjurytrial.pdf>
7. HEINRICH BOLL STIFTUNG (South Caucasus). <http://georgien.boell-net.de>.
<http://georgien.boell-net.de/web/101-882.html>
8. Radio Freedom. <http://www.radiotavisupleba.ge/>.
9. <http://www.radiotavisupleba.ge/content/article/2160774.html>
10. WebPortal on Human Rights in Georgia. <http://www.humanrights.ge/>.
11. <http://www.humanrights.ge/index.php?a=text&pid=12885&lang=geo>
12. TRU TV (NOT REALITY, ACTUALITY). <http://www.trutv.com/index.html>.
http://www.trutv.com/library/crime/notorious_murders/famous/simpson/index_1.html

Aleksandre Glonti

Grigol Robakidze University

1 level student of the Master's Programme in Law

Cybercrime Problem in Georgia and Foreign Countries

Brief History Introduction

As an object of scientific observation, cybercrime has its origins coming from the late 20th century, eventually when computers were invented. Now essential to modern life, computers and other Internet-connected devices have also become increasingly important to criminals who steal information, commit fraud and stalk victims online. Computers are used not only for committing crime but, thanks to the burgeoning science of digital evidence forensics, also to combat crime. During the period when computers became affordable, law enforcement agencies of the world faced the dawn of the IT era with growing concern about the deficiency of criminal laws available to combat computer crimes [9]. Eventually, massive popularization of computers resulted in the arousal of serious threats not only to banking operations, copyright and normal functioning of public services, but also to the national security [4]. According to the statement of FBI, the annual losses to the businesses in the United States alone estimated \$67 billion and these numbers are still growing". Mirroring the international openness of the internet, cybercrime is a transnational phenomenon [8]. *

Definition of Cybercrime

Cybercrime, or computer crime, refers to any offence that involves computers or network. Cybercrimes are defined as "*Offences that are committed against individuals or groups of individuals with a criminal motive to intentionally harm the reputation of the victim or cause physical, financial or mental harm to the victim directly or indirectly, using modern telecommunication networks such as Internet and mobile phones*". Computer crime captures within its scope a broad range of illegal activities. Generally, they may be divided into two main categories:

- Crimes that target computers directly
- Crimes facilitated by computer networks or devices, the primary target of which is independent of the computer network or device [11].

Majority of Cyber offences consist of spam, fraud, obscene or offensive content, harassment, drug trafficking, and cyber terrorism, cyber warfare.

High-Tech Criminals and how they use computers for criminal purposes

High-tech criminals, a.k.a. hackers, have also created their own crime courses. While some “old fashioned” delinquents seek the same ends as more traditional property offenders, modern technology gives new age criminals (hackers) totally new criminal possibilities. They use computers to achieve their illegal sources of income, virus attacks and other cyber offences. Computer crimes are divided into three main categories:

First, the computer can be used as a storage or communication device whereby information can be created, stored, manipulated, and communicated electronically. In this instance, the computer is incidental, since it is not required for a crime itself but is used in some way that is connected to criminal activity; for example financial records that are kept on a drug dealer’s computer.

Second, the computer can be used as an instrument or a tool of crime. In this case, the computer is used to commit traditional offences, such as the printing of fake money or forging official documents, or newer computer crime offences, such as the distribution of child pornography or phishing websites on the internet.

Finally, computer can be used as a weapon to commit attacks on the confidentiality, integrity, and availability of information, including theft of information, theft of services, and damage to computer systems. This type of computer crime involves the widespread problem of viruses and other forms of siege attacks, such as those referred to as “denial of service” (an attempt to make a computer or network resource unavailable to its intended users) attacks. It is often committed by so called “Cyber Vandals”. An increasing number of electronic siege attacks employing some form of cybercrime have initiated against organizations world-wide in recent years [1].

International Legislation on Cybercrime

With the growth of computer crime, it has become necessary to implement regulative acts against cyber offences. In this period, several conventions took place and anti-cyber-crime legislations were adopted. However, despite the clear need for international cooperation on cybercrime, there is yet no genuinely global multilateral treaty (convention) dealing with this issue.

The Secretariat of the United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) prepared draft materials concerning cybercrime for the Twelfth United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice. It has suggested that “the development of a global convention against cybercrime should be given a careful and a favorable consideration”. But the United Nations Congress rejected a Russian-backed proposal of a treaty on cybercrime, despite widespread agreement that closer international cooperation is vital in a world more closely connected by global computer networks [13].

Currently, the main international convention on cybercrime is the Council of Europe’s Convention on Cybercrime which was signed in Budapest in 2001 and forced in 2004. In 2010, the Convention on Cybercrime was signed by forty-six states and ratified by twenty-six. Though

the Convention was drafted under the aegis of the Council of Europe, it is open for signature to non-members (the United States, Canada, Japan and South Africa). However, it cannot be referred to as a global convention. The Convention gives a list of crimes signatories of which are required to be implementing in their domestic law. The Council of Europe's Convention on Cybercrime has now been in force for more than seven years and has the widest coverage of any international agreement dealing with cybercrime. The signature is open to countries which are not members of the Council of Europe, and four non-European countries have signed it already. Currently, scientists and scholars are discussing role of Convention on Cybercrime in development of legislative global standard.

Transnational Cybercrime

The traditional concepts and methods of terrorism have taken new dimensions, which are more destructive and deadly in nature. This new age terrorism is called "cyber terrorism". In the age of information technology the terrorists have acquired an experience to produce the most deadly combination of weapons and technology that will take its own toll, without proper attention from law enforcement agencies. The damage produced from cyber terrorism would be almost irreversible and most catastrophic in nature. The definition of "cyber terrorism" includes an intentional negative and harmful use of the information technologies for producing destructive effects to the property of others, whether tangible or intangible. For instance, hacking of a computer system and then deleting the useful and valuable business information of the rival competitor is a part and parcel of cyber terrorism.

The most widely cited paper on the issue of Cyber terrorism is Denning's Testimony before the Special Oversight Panel on Terrorism (Denning, 2000). Here, she makes the following statement: "Cyber terrorism is the convergence of terrorism and cyberspace. It is generally understood to mean unlawful attacks and threats of attack against computers, networks, and the information stored therein when done to intimidate or coerce a government or its people in furtherance of political or social objectives. Further, to qualify as cyber terrorism, an attack should result in violence against persons or property, or at least cause enough harm to generate fear. Attacks that lead to death or bodily injury, explosions, plane crashes, water contamination, or severe economic loss would serve as examples. Serious attacks against critical infrastructures could be acts of cyber terrorism, depending on their impact"[3].

There are four forms of cyber terrorism:

- **Secret information appropriation and data theft:** The information technology can be misused for appropriating the valuable Government secrets and data of private individuals and the State and its agencies.
- **Destroying of e-governance base:** The aim of e-governance is to make the interaction of the citizens with the government offices hassle free and to share information in a free and transparent manner.

- **Distributed denial of services attack:** The cyber terrorists may also use the method of distributed “denial of services” (DDOS) to overburden the Government and its agencies electronic bases. This is made possible by first infecting several unprotected computers by way of virus attacks and then taking control of them [6].
- **Network damage and disruptions:** The main aim of cyber terrorist activities is to cause networks damage and their disruptions. This activity may divert the attention of the security agencies for the time being thus giving the terrorists extra time and achieve their task comparatively easier. This process may involve a combination of computer tampering, virus attacks, hacking, etc.

Some Cybercrime Cases

Recent cyber-attacks have proved that even strongest firewalls (software protection against cybercrime) are sometimes ineffectual against professional hackers. A common axiom for any digital protection is that it can be always broken. Here are examples of most terrifying and costly cyber offences [10]:

1. US vs Osowski (2001) - Geoffrey Osowski and Wilson Tang were each sentenced today to 34 months in prison for exceeding their authorized access to the computer systems of Cisco Systems in order to illegally issue almost \$8 million in Cisco stock to themselves.
2. Juvenile that was sentenced for successfully releasing a cyber-attack against Microsoft Corporation in 2005 [7].
3. Kevin Mitnick hacking IBM, Motorola, NEC, Nokia, Fujitsu Siemens and other corporations [1].

If such enormous software corporation, as Microsoft were victimized by the juvenile hacker, how can we be sure that someday a hacker with some mental disorders would not breach the nuclear weapon control panel?!

Cybercrime in Georgia

Process of computerization in Georgia started later than in Europe and North America. Personal computers were quite uncommon in houses of Georgians until the beginning of the 21st century. That is why the process of entry into era of cybercrime has been postponed in our country. Another factor which slowed impact of hi-tech criminality is lack of accessibility of Internet in Georgia.

Nevertheless, today we have already encountered some cyber offences, concerning copyright violations and software piracy issues. There were also several incidents related to website hacking. Such offences are leading to considerable economic loses. However, Georgians have

not felt grave consequences of serious computer crimes such as cyber terrorism and cyber warfare, but unfortunately, this process is ongoing. In order to stop the further growth of cyberspace criminalization, Georgian law enforcement agencies must consider computer crime as a serious threat. If proper preventive, organizational and legislative measures are not adopted, in the nearest future Georgian economy and even national security might be endangered [2].

Penal Code of Georgia has chapter XXXV "COMPUTER CRIME" and chapter XXXVII "TERRORISM" that include 4 articles that are related to the cybercrime:

Article 284. Illegal Access to Computer Information - Illegal access to the computer information protected by law, i.e. the information reflected in data-carrier, computer, computer system or their network that has caused a loss, blocking, modifying or copying of information or malfunctioning of the computer, computer system or their network.

Article 285. Creation, Use or Circulation of Computer Damaging Programs - Creation of the program that damages computer or entering changes into the existing system that intentionally gives rise to any non-sanctioned loss, blockage, modification or copying of information or malfunctioning of the computer, computer system or their networks, as well as the use or spread of such program or a data-carrier replacing such program.

Article 286. Violation of Rule on Maintenance of Computer, Computer - Violation of the rule on maintenance of a computer, computer system or its network by the one who had access to the computer, computer system or their networks, that through negligence has caused a loss. Modification or copying of the computer information protected by law, or that has caused a substantial damage [5].

Article 324 (1). Cyber terrorism. Cyber terrorism is defined as "illegal acquisition of computer information protected by law, its use or threat of use, which poses the threat of grave results, and violates public security, state strategic, political or economic interest, committed with the purpose of coercing the population and/or influencing the state agency."

The article was amended to the Criminal Code in July 25, 2006 (amendment No.3530).

In 24 September 2010 Georgia Parliament adopted next amendments in Criminal Code:

- ✓ Criminal Liability of legal entities for cybercrime;
- ✓ Improved article concerning rights of intellectual property;
- ✓ Amendments were included in the article "child pornography";
- ✓ Amendments were included in the article "illegal access to computing system"

- ✓ Amendments were included in the article “illegal usage of computer data or/and computer system”

Conclusion

High-tech crimes pose a special problem to law enforcement agencies of the whole world for two reasons. First, these crimes are not easily detected since the offenders can quietly commit them from any computer terminal, usually in comfort of their own homes. Second, while a few organizations have mobilized to attack high-tech crime, most law enforcement agencies are not equipped well enough to deal with this phenomenon. It is clear that the police forces of the future need to address this problem by concentrating on detection and by arming themselves with technological tools necessary to deal with it.

Modern Georgia lacks specialists in the field of cybercrime. Cyber criminals and cyber terrorists among them could use this factor to their advantage. No literature is available for next generations to learn from. This problem should be solved as soon as possible, before Georgians face grave problems.

References

1. Adler F., Mueller G, Laufer W. 2008. *Criminology and Criminal Justice System*. Edition 5th.
2. Alasania G. International Cooperation as a Strategy of Prevention and Fighting with terrorism in Georgia.
<http://transcrime.cs.unitn.it/tc/fso/IMG%20altre%20iniziative/conference%20booklet%20washington.pdf>
3. Gordon S., Ford R. Cyberterrorism? Symantec Security Response.
<http://www.symantec.com/avcenter/reference/cyberterrorism.pdf>
4. Harley B. A Global Convention on Cybercrime? on March 23rd, 2010.
<http://www.stlr.org/2010/03/a-global-convention-on-cybercrime/>
5. Tsatsanashvili M., Sikharulidze T. 2007. Law Problems of Cyber terrorism in Georgia. *Cybersecurity*. Tbilisi.
6. Criminal Code of Georgia. 2010.
7. Cyber Terrorism - The Dark Side of the Web World.
<http://www.legalserviceindia.com/article/1169-Cyber-Terrorism.html>
8. FBI 2005 Internet crime survey. [http://www.digitalriver.com/v2.0-
img/operations/naievigi/site/media/pdf/FBIccs2005.pdf](http://www.digitalriver.com/v2.0-img/operations/naievigi/site/media/pdf/FBIccs2005.pdf)

9. Internet and Electronic Crimes. 11/05/2011 National Institute of Justice USA.
<http://nij.gov/topics/crime/internet-electronic/welcome.htm>
10. United States Department of Justice – Computer Crime and Intellectual Property Section.
11. Wikipedia - http://en.wikipedia.org/wiki/Kevin_Mitnick
12. Understanding and Responding to Terrorism. 2007. *NATO – Security through Science*, Vol. 19,
13. <http://www.computerweekly.com/news/1280092617/UN-rejects-international-cybercrime-treaty>

Business and Management

Nata Adeishvili

Grigol Robakidze University

I level student of the Master's Programme in Business Administration

Peculiarities of Management of the Higher Education System of Georgia

Higher education is one of the important units and constantly developing components of the education system. A lot of considerable changes and reforms have been carried out in higher education system of Georgia in the recent years. The legislation regulation of the education system significantly changed in 2004. Georgia joined the Bologna process at Bergen summit in 2005.

The Parliament and government of Georgia define the higher education state policy, though they are implemented by the Ministry of Education and Science of Georgia. On the other hand, the Ministry defines certain rules of execution of regulation and policy for its own system bodies as well as for higher education institutions.

129 higher education institutions operate in Georgia, out of which 20 are state and 109 – private. Among the operating higher education institutions 52 are accredited, out of which 20 are legal entity of public law and 32 – legal entity of private law.

Seventy per cent of accredited higher education institutions are located in Tbilisi and the rest of them in the regions. In accredited higher education institutions at all three levels (three cycle degree studies) and one level medical program study about 85 thousand students and over 6,6 thousand professors and teachers provide their education.

Regulation of the higher education system of Georgia is mainly implemented by the Law of Georgia on Higher Education and the rules in accordance with the resolution of the Ministry of Education and Science of Georgia.

Law of Georgia on Higher Education, adopted on December 21st 2004, regulates the implementation conditions for educational and research activities of higher education institutions, the principles and rules of higher education management and financing, defines the status of all higher education institutions and the rules for their establishment, operation, reorganization, liquidation, licensing and accreditation.

The types of higher education institutions in Georgia are as follows: 1. University; 2. Institute (School of Higher Education). 3. Collage. A higher education institution may exist as a legal entity of public or private law. Nowadays, quantitatively most prevalent are higher education institutions registered as legal entity of public law. On the next place are higher education

institutions formed as limited company and least of them are institutions formed as non-profit legal entity. State is allowed to establish a higher education institution only in the form of legal entity of public law, although by the law amendment from 2010-2011 academic year the state may establish an institution in the form of non-profit legal entity.

In accordance with the active legislation and the demands of the Bologna process, academic higher education in Georgia is a three-level system:

- First level (Bachelor's Program) – educational program which consists of at least 240 credits.
- Second level (Master's Program) - educational program which consists of at least 120 credits.
- Third level (Doctoral Program) – educational program which consists of at least 180 credits.

The basis of the state economic growth and the improvement of citizens' well-being are business development, improvement of its functioning mechanisms and increase of numbers of employees in it. As a result of transfer from the planned economy to the market economy, it is possible and had an opportunity to develop small, medium and large businesses. As the examples of countries developed market economy show, improvement of medium and large businesses made the demand for qualified business managers (administrators) and the so called top managers. It is already a (formed) trend that world's large or small corporations increase the demand for qualified managers. Namely this trend resulted in increasing the number of MBA students/applicants. Globalization and economic integration have a great influence on business and make it renew constantly and implement changes. Businesses are not located within two countries and quite often are involved in transactions with foreign companies or individuals.

Preparation of administrators consistent to contemporary requirements becomes the actual task around the world. Hence, creating programs appropriate to modern standards become necessary, in order Georgian citizens to be able to travel abroad and become modern managers without spending huge amount of money and compete with oversea trained managers.

All the actual businesses whether they are large or medium should take part in international trade and other operations with certain dose, because it is a rare case when a company operates within one country. This requires managers trained in Georgia to correspond to international level and be able to implement similar operations with success and high-efficiency.

The goal of the Master's program of business administration at any university in the world is to prepare high qualified managers who will be capable to manage businesses on the world's developed markets under the current rapid pace of changes and high speed. To achieve this goal, besides theoretical knowledge, students are required to obtain practical experience through trainings/internships or other activities.

The EU in the current years strives to achieve standardization in the education system what is known as the Bologna process. The main aim of this process is the standards of all the programs offered to students by accredited higher educational institutions to be consistent with Europe standards. The mentioned approach will facilitate graduate/postgraduate students to start work in other EU member countries, in order potential employers not to find it difficult to check a candidate's qualification and knowledge.

Joining the Bologna process and aiming at creation of the education system corresponding to European standards by 2010 is considered as a step forward for Georgia, but unlike other EU member countries, Georgia faced more troublesome tasks as despite the date of accession to the process (2005), the aim of all countries (bringing the education system to conformity with the united standards) should be reached by 2010. Thus, the education reforms carried out in force majeure situation may have negative results. Although the introduction of credit system and setting the general requirements by the Ministry of Education and Science are step forward for Georgia, it is necessary the frames and content of each Master's (and Bachelor's) course to be determined in compliance with the European standards. This means that a student who is taught corporate finances at any Georgian university should be provided with the same materials (that are given to) as well as a student of any other European universities. So Georgia has to create the education system appropriate to the Bologna process standards in a short term that undoubtedly is a difficult task.

In the table below show the official data of the National Center for Educational Quality Enhancement of the Ministry of Education and Science about higher education institutions which offer MBA program (according to data of 2011).

Table 1: The number of higher education institutions according to territorial and legal form whose academic programs include MBA programs (master of business administration).

	State	Public	Total	Per cent
Tbilisi	7	20	27	67,50%
Regions	9	4	13	32,50
Total	16	24	40	
Per sent	40%	60%		100%

Source: National Center for Educational Quality Enhancement of the Ministry of Education and Science.

Few years' activities of the higher education reforms in Georgia are important in terms of approach to the European space. As a result of the implemented reforms the accreditation system

of higher education institutions has been introduced, the practice of enrolling students through national exams and the European credit transfer and accumulation system (ECTS) have been established, syllabi and curriculums have been improved, quality assurance system have been developed and other. As a result of these increased competitiveness among universities which reflected on the quality of learning.

Since higher education in the world is not an unchangeable but dynamic system, it is constantly improved and brought in conformity to market requirements. Therefore, it is essential for Georgia to keep pace with a rhythm of the world education and be focused on market demand.

It should be mention that it is already 2012 and consequently, this it is timely Georgia higher educational system to be studied, including the existing business administration programs (also MBA programs). Proposals and recommendations should also be prepared which will enable universities to form their educational system in conformity with the Europe standards and gain international acknowledgement.

References

1. "Law of Georgia on Higher Education. *Legislation Herald*. Parliament of Georgia, December 24th, 2004.
2. "The results of Higher Education Reforms - Descriptive report according to the Bologna process". 2008, Tbilisi. The International Institution for Education Policy, Planning and Management" (EPPM).
3. Bering Summit, Bologna Process. 2005. Bologna process reports.

Aleksandre Azmaiparashvili

Grigol Robakidze University

II level student of the Master's Programme in Business Administration

The Role of Social Media in Business

The latest tendencies indicate the greatly increased role of information in business as well as in other spheres. Development of the Internet considerably accelerated business processes which heightened the price of valuable information. Society is much more informed. This makes manufacturers and managers use the ways which simplify the process of delivering their products to society and brand development. Social media represents one of these ways which itself is characterized as being fast-developing. Forums, social networks, web-pages where music, images and videos are being uploaded, blogs, encyclopedic pages, etc. can serve as examples of social media. Today, consumers' and business attention is mostly on Facebook. There are companies which use Youtube, Twitter, blogs, but mostly these serve as the promotion of Facebook.

The difference between social and traditional media is that social media enables a consumer to express his/her ideas, get involved into discussion with a company representatives; this give us a positive effect what is expressed in increased loyalty of consumers and the brand development. As we see, Facebook serves as marketing tool which is effectively used by large and small businesses. The fact is that creating web page or making social media page is only beginning; after what starts the real work. At this stage, this serves as placing oneself on the Internet space, after which the balanced steps should be taken to reach the main goals of the company. As it is known from marketing, choosing the exact segment is crucial for establishing oneself on a market. In this case, Facebook has the capacity that enables us to advertise our product and service which will be foreseen on the desired segment. Segments are chosen according to sex, age, location and other data. The denoted capacity almost absolutely excludes purposeless budget expenses. Though, together with advertising, developing certain business pages on a social media is very important and this can be reached by standard methods and different applications. It is very important not to miss the certain business goals in order to avoid wasting time and the advertisement budget. For an effective usage of social media, it is crucial to accept certain principles which will be discusses on an example of Facebook.

First of all, it should be admitted that social media implies two-way communications and business representatives should try to establish straight contacts with consumers. In case the business succeeds in this, the new ways of improving product and service qualities will appear. In itself, it is good when the page is liked by many people and the chosen segment expresses its approval. But the negative messages also demand attention from the company. In case, the company accepts negative estimations and makes proper judgments, it will get a new ability to

develop and win the customer loyalty. In other case, their loyalty may change for the worse. The worst results may be caused by deleting negative messages. This may lead to "Streisand Effect." This term comes from the attempt of the well-known actress Barbra Streisand to delete the photo of her house from the Internet but this attempt caused the contrary effect; it led to more spreading of the photo. Except the customers' comments, a company's attitude and posts are also very important. While promoting its product, business should try to avoid bringing too much useless information; sincerity is also significant because it is not difficult to discover false information on the Internet. In case the company finds such information and makes some corrections, this will definitely raise the customer loyalty.

In order to estimate the consumers' activity level on Facebook, organizations use the amount of "Likes" as an indicator. It should be admitted that only surplus of "Likes" should not be the aim of a company. "Likes" should express a consumer's real interest and not only a one-time action. For instance, from 1000 "Likes" 100 might be active. On the other hand, having 1000 "Likes" might mean that the post may be shared by 5000 consumers. This depends on how much consumers like the post. According to this, materials on business page should be interesting and of a high quality. Often companies make use of different applications, which make the page more entertaining and hasten the rise of consumer number. For example, it is possible to create catalogue of the product and enable consumers to make orders without leaving their home place. Companies either hire specialized marketing firms or do everything with their own forces. The more difficult the application is the higher is the possibility of using those specialized firms. Besides, some firms announce contests, for example on images. The winner will be awarded with money and his/her image will become popular and might be used for the brand advertisement. This way was chosen by "Domino's Pizza" page on Facebook. They announced the best Pizza image and awarded the winner with \$500 dollars. This activity resulted in many new "Likes" and consumers for the company. The numerous segments of social media expect interesting offers and something new; so, the company representatives should try their best to satisfy their demands but without changing their marketing views.

Small business which really cannot afford holding immense marketing arrangements, currently has a chance to accomplish desirable results in the frames of social media could it be the product popularity or increased sales. For this, using standard functions of Facebook and putting periodical advertisements on desirable segments are necessary, which also can be quite affordable. As it has already been admitted, the most important is the right promotion which first of all means the openness of the business and interaction between a company and a consumer. Besides, companies should often renew their pages, could it be Facebook or any other social network. Business page should be different compared with other competitors' pages which can be shown by the product strategy, page design, application diversity and its frequency. For instance, on Dell's Facebook page we often see the information about their new products.

While developing business pages of the social network, much attention is paid to such details as, for instance, the refined title of the web-page instead of senseless figures. Besides, using other standard functions is acceptable, such as posting the loyal client images, giving them the right to tag themselves.

For large firms as well as for small ones developing relations not only with consumers but also with the players of the industry who accomplish their activities should be priority. Relationships with brokers increase the possibility of entering into profitable contracts. As for relations with competitors, it supports making strategic contacts.

Social media is a new phenomenon and together with the success that was brought by the long term experience in this sphere, some failures occurred as well. This was caused by the mistakes from the side of companies while using social media. Problems are various, but we can single out mostly spread ones. Let us begin with the firms which while joining the social media forget the most distinctive factors – direct contact with consumers. Here occurs discussion about the brand, evaluation of advertisement direction, etc. Often from the business side an immediate question poses - how the social network is going to grow its income. They also forget that people join social networks in order to establish new contacts and feel themselves as part of unification. Besides, many small businesses do not estimate time properly. They think since the Facebook page has already been created, their success is guaranteed. This opinion is absolutely wrong. You should get a consumer interested in your product and in the promotion variety.

Establishing oneself in social media is also a responsibility and business representatives, especially marketers, should acknowledge this perfectly well. Another common mistake is that a company does not take into consideration one of the reasons why people involve themselves in the social media – relaxation and entertainment. Therefore, we can consider that a company should not bore consumers with monotony, but try to keep their high spirits without changing the main theme. Company actions should not become automatic, but often offer novelties to consumers. Other common mistakes are: creating standard web pages for business, incomplete information, ignoring relevant statistics, ripped logos instead of posters, etc. All of these have a negative effect on a company image, this works especially for big companies which already have their segment. On the other hand, for small businesses such mistakes are less risky, especially in the first period. Among privileges of small business should be admitted the possibility of direct and rapid contact with consumers. This factor presents quite serious assets for small businesses and thanks to the social media the price of this asset rises. The following question arises: how the company effectiveness should be estimated by means of the social media data? According to practice, most marketers use the indicator which counts the return on an investment. First of all, expenses of creating a web page are determined. This process may include different measures like advertisements, applications, etc. Some marketers still request quantitative indices to estimate the results, while others despite the real quantitative prognosis are convinced in

inevitability of social media. Managers who request quantitative data are oriented on short-term goals and others – on long-term. Statistics show that social media develops and the number of user accounts and business representations increase. All these create one big international market. From the foresaid we should consider social media as a strong marketing tool which, if used properly, makes it possible to reach short- and long-term goals.

References

1. <http://blog.socialmaximizer.com>
2. <http://mashable.com>
3. <http://www.gaebler.com/Importance-of-Social-Networking.htm>
4. <http://www.smallbusinessbranding.com/2985/the-importance-of-social-networking-for-small-businesses/>
5. <http://www.businessweek.com/technology/network-effects-social-medias-role-in-the-london-riots-08082011>
6. <http://soshable.com/social-networking-for-business-8-tips-on-how-to-relate-and-communicate/>
7. <http://www.asiaentrepreneurshipjournal.com/AJESII3Tesfom.pdf>

Gvantsa Burduli

Grigol Robakidze University

I level student of the Master's Programme in Business Administration

Features of multinational concerns operating in Georgia (On an example of company "IKEA")

Furniture business is one of the popular businesses in Georgia. After the crisis, this business even more revived. Furniture stores, which suffered the crisis, say that, only those companies survived from the difficult period, which appeared to be stronger. Some representatives of furniture business also say that sometimes bad news have advantages and "on the one hand financial crisis was good, in the market only the strong companies stayed". In Georgian furniture market more and more companies are fixed. In domestic market competition is really strong. Some firms manufacture furniture, some sell it and some import it. It should be noted that from Georgia furniture is exported and is sold in central Asian market.

World's influential business-edition "Forbs" published the list of the most popular brands in the world. Multinational concern "IKEA" took the first place in this list. The company was established in 1943 and until now operates successfully. Nowadays, "IKEA's" chain includes over 180 stores in 50 countries. For ordinary mortals "IKEA" is one of the most popular manufacturers in prefabricated furniture, household accessories and equipments. For businessmen and marketing specialists it is Swedish "know-how's" most famous example. Company's name has spread rapidly, as a cheap furniture store. "IKEA's" furniture is created for the economic and innovation-loving people who prefer simple furniture.

Except unique design and innovative ideas about household, it is also known that the company's furniture and household equipment is much cheaper than other manufacturers'. However, low price does not mean bad quality. IKEA's main marketing trick is at the affordable prices. Company's stores are spread throughout the world where a lot of people go and buy many, even useless things. However, we should note that they buy not casually, but by the effort of Swedish furniture manufacturers who are based on the several important principles.

One of the most important things is low prices on what the company has been focusing for half a century. Advertisement continuously reminds customers about it, at the stores it is advertised in every 50 meter. Few people know that when it is decided to produce any kind of furniture, first of all they define price and then according to the price they create a new model. The company has a very strict pricing policy. Everybody knows that the brand is proud with its flat packaging. And the fact that every store is located in the suburbs aspires brand managers and their followers to make prices lower, because land in the suburbs is cheaper, according to it the price decreases.

All stores are arranged so that a customer is obliged to go through the entire shop. For constant customers there are short invisible exits which are known only to constant customers.

When the company's founder saw how his employee took down a leg of chair in order to somehow put it in the car, he got an idea about producing furniture in flat packaging. To the manufacturer's opinion fashionable and modern designers methods make furniture more expensive and for customers it is difficult to buy. That is why "IKEA's" designers should know everything in furniture production chain, from the idea – to the delivery to a customer. This helps a designer to understand the process of price formation. Price, in its turn, should be as low as possible. Exactly this makes "IKEA's" products famous. Furniture is also sold in the white. Orders on production of furniture are sent all over the world. The company is looking for partners who will make the orders cheaper.

In the company it is approved to make emphasis on its origin – "We are from Sweden and we are abnormally proud about it, we are really trying to restore Sweden here with you".

The company tries to sell as many products and interior things as possible, but it is done with love: taking care of people's comfort and considering even their weaknesses, the world brand of furniture is the leader in its sector.

It is interesting why such a popular brand does not exist in Georgia.

First of all, it should be noted that IKEA cannot bring everything from Sweden; most of the furniture should be produced here and must be cheap; so, it is necessary to organize the entire industry for the company what, in its turn, needs millions of investments. I think such project will be profitable economically. First of all, it should be noticed that Georgia has made significant progress in terms of easy doing business and it is confirmed by the international researches. If "IKEA" enters the Georgian market, a factory and warehouses should necessarily be built for it which will contribute to developing the infrastructure. It will also contribute to employment what will be profitable for them too, because workers do not cost very expensive. It will be easy to export successfully products produced in Georgia to different countries of the Caucasus. Georgia is a regional center for Azerbaijan, Turkey, Ukraine, and Armenia. Thus, the company will be able to find business partners very easily.

If "IKEA" enters our local market, its competitors will be "Embawood", "Belux", "My House" and other small firms, but it will definitely compete with these companies, because quality compared to the price is ideal. The prices for the companies operating in Georgian market are quite high, so companies often make sales for their product and try to sell product with the lower price. With their tactic they also try to make purchasing easier for the customer, particularly they sell kits separately what facilitates a customer to make decision.

Nowadays, millions of copies of the company's catalogue are printed in 34 languages and distributed in those countries where company's stores exist. During the year nothing is added to the prices marked in the catalogue. The idea about the catalogue was very successfully for the company and currently it is an integral element for the company, as well as the concept of prefabricated furniture, which gave to business unprecedented success and a profit. Nowadays, "IKEA's" low prices are conditioned by the fact that buyers can take furniture with their car without any problem; they do not need to call the craftsmen to set up a furniture, because the manual of instruction is followed with the furniture; with this manual it is no problem to set it up.

Despite the fact that the company "IKEA" has not entered the Georgian market yet, it is possible to order and import the product from the web-site. The furniture chosen by you will decorate your house and villa just in one week.

"IKEA" is popular almost in all countries, but it has not entered the Georgian market yet for some reason. Though, in my opinion, the demand will be really high.

References

1. Natroshvili N. *Reviving furniture market*. 24hour. www.24saati.ge (24.02.2012)
2. Natroshvili N. *Innovation in furniture market*. 24hour. www.24saati.ge (24.02.2012)
3. Kvlivdze N. *It's sold little and cheap furniture*. Kviris Palitra. www.kvirispalitra.ge (25.02.2012)
4. *"Forbs" has published list of the world's popular brands*. www.commersant.ge (23.02.2012)
5. www.ikea.com

The Role of Foreign Economic Relations in Rising Economic Effectiveness

In modern world, joining of national and world economy, expansion of foreign economic relations and strengthening of economic connections became natural phenomena. Deepening and broadening of these processes were contributed by the recent political changes and the liberalization of the national economic relations in the world.

Efficiency of foreign economic relations may be defined as comparison between labor costs level of intended production for export and similar expenses of production which can be replaced by import. Obviously, if the expenses which are necessary for the purchasing a certain quantity of goods abroad are less than production costs for the same goods in the country, some economic effect will be achieved. For example, there is possibility of purchasing raw materials and food-stuffs, not only those species that cannot be produced in the given country, because of the natural circumstances, but also those products which are produced in the country, but are cheaper in the world market. Buying such goods in the countries where there are better conditions for manufacturing makes it possible to refuse making serious investments for processing such deposits where the minerals are less effectively arranged or we should deny manufacturing such rural-agricultural products, for which there is lack of suitable climatic conditions.

A. Smith tried to substantiate that world trading is valuable for all countries. He noted: "If any other country can supply us with some goods in cheaper prices than we could produce them ourselves, it is much better to buy them from it with some part of our production, which is implemented in the field where we have some advantage."

According to the famous scientist-economist D. Ricardo's theory, every country will get profit from international trade if they use differences in manufacturing costs. But, unlike Smith, who operates with absolute categories, Ricardo introduces advantages of the relative concept in expenses. He gives such an example: In Portugal certain amount of wine production requires 80 human's work during a year, as for cloth industry requires 90 human's work in the same time period. In England for manufacturing of the same amount of wine is needed 120 human's work, for cloth manufacturing - 100 human's work.

For Portugal it will be profitable to export wine in England and exchange it in cloth. But it was possible to produce cloth itself with less costs of labor than it is done by England. The point is that exchanging capital and labor from cloth manufacturing to wine business in the field where Portugal has greater relative advantages than England, Portugal, by exchanging wine and cloth, will be able to get cloth what will actually cost it only 80 human's work i.e. it will reach economy of 10 human's work. Exchange will be profitable for England, because it has can

already concentrate all recourses in cloth manufacturing; with the exchange it can get certain amount of wine for what it will spend not 120 but 100 human's work. Nowadays, Ricardo's theory is known as the theory of production of relative costs. It comes from the existing differences of expanses in various countries. But it passes over the reasons of these differences.

One reason for these differences is the natural conditions. But the main factor which influences the level of costs is the technical level of production. Structure of people's economy is also very important. That is why, in the world market from the viewpoint of sale of the manufacturing industry's products, the countries having the higher level of economic developed, undoubtedly, have more advantages. From the point of view of the growth of industrial forces, it is essential in which fields the given country's production is concentrated. If we are talking about agriculture, the possibility of this sector to attract additional labor force in terms of the growth of technical support of manufacture is extremely limited. Supporters of the relative costs' theory advised economically less developed countries to specialize primarily in agriculture, which in fact should have caused (and still is) the growth of hidden agrarian excess of population in these countries.

The absence of modern industrial fields still precludes the developing countries from using rationally able-bodied population. The graphic image shows the general terms established in foreign trade, according to 2006-2011 dynamic columns. (See the diagram №1).

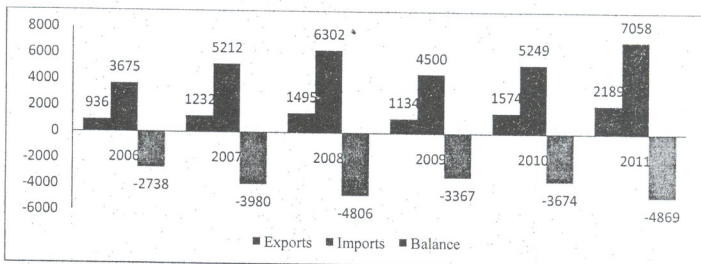

Diagram №1. General data of Georgia's foreign trade

As seen from the above given diagram №1, despite an increase of the absolute indicator of trade deficit, its share in total foreign trade turnover after 2007 is tendentiously descending and currently it is 52.7%. In 2011, the ten largest trading partners' share amounted 67 per cent. Georgia's major trading partners are still Turkey, Azerbaijan and Ukraine. (See the diagram №2).

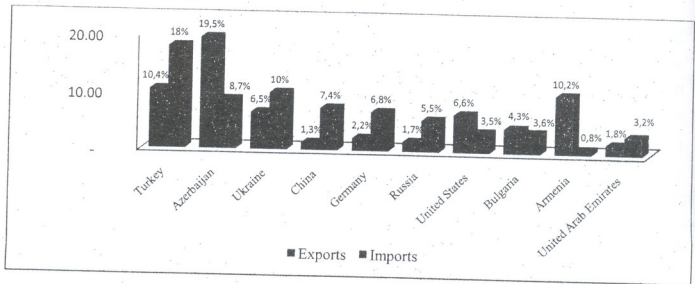

Diagram №2. Ten major trading partner countries in Georgia in 2010

In 2011, in Georgia, from the ten largest export products, the largest growth was observed in export of nuts (103%), nitrogenous fertilizers (100%) and cars (98%). But the largest import product group in Georgia is still remaining oil and petroleum, followed by cars.

Thus, despite the positive trend of growth of export rate, its meaning is obviously lower than import. The process of transition to a market economy is irreversible and the realization process of economic reforms is more or less successful. On this background, the problem of expanding participation of countries and economic systems in international division of labor is rather urgent. This case is new for us, because during the three-quarter of the century, our economy in fact became withdrawn from the independent foreign relations. Starting new business from the beginning is always connected with difficulties. That is why we need the experience in this business, suitable material-technical base, modern level of production organization and technology. The country is still constrained to maintain the orientation of the various international countries' financial aid – preferential credits. I think that it is strictly necessary to take into account theories of A. Smith and D. Ricardo and it only those goods and services should be imported in Georgia whose manufacturing within the countries would be more expansive.

References

1. Baratashvili E. Zarandia J. 2007. *Regional Economic development of Georgia*. Tbilisi.
2. Khaduri N. 2009. *Micro economical policy*. Tbilisi.
3. Foreign trade and direct foreign investments. National Statistics Office of Georgia. www.geostat.ge (23.02.2012).

Sophio Tsenteradze

Grigol Robakidze University

II level student of the Master's Programme in Business Administration

Modern Tendencies of Energy Development

The modern world is facing new challenges and problems. Among them one of the most important challenges is global warming which can lead mankind to irreparable results. Negative consequences already exist and every year they are getting more and more large scales. Actually, every country acknowledged that this problem needs to be solved immediately. In this respect, the documents of international significance are adopted which have the force of law; developed and developing countries as well as relevant state or non-state entities make great effort for their accomplishment.

Despite the fact that according to its financial and other resources Georgia does not belong to the ranks of the world's leading states, I consider that it should still take an active part in solution of this problem. Georgia is a small country and it seems that its role should be smaller, but if we foresee the significant potential of renewable and first of all hydro-energy resources, it may even play a leader's role in the regional context. I can also bring some figures about our country's renewable energy resources. In Georgia researches in this direction have been carried out since the beginning of the last century. According to the density of technical potential of hydro-energetic resources, Georgia occupies one of the leading positions in the world. In Georgia the theoretical energy of annual runoff is 220 billion kilowatt hour, capacity – 26.1 thousand megawatt. Potential energy of the basic part of rivers is 137 billion kilowatt hour (13.6 million tne/m), capacity – 15.6 thousand megawatt. Runoff of rivers' total potential together with small rivers' potential is 160 billion kilowatt hour, capacity – 18.3 thousand megawatt. Main rivers' average annual technical hydropower potential is within 80-85 billion kilowatt hour (6.9-74 million tne/m). Estimated potential of economically effective part approximately equals to 32-50 billion kilowatt hour. In this potential a large part is spent namely on small energy which belongs to the renewable energetic category.

Nowadays, there are 13 hydro-electric power stations – licensees. The electricity generated by them is changing according to the order of energy market and by the removal of the cost of the used energy. The number of small electric power stations is about 27. The portion of small hydro-electric power stations in the total capacity of all hydro-electric power stations is 3.1%, in generation of electricity – 5.35%, in production of the annual total balance sheet (including thermal power stations) - 3.8%, in capacity - 1.9%. In Georgia, the development of electricity manufacturing is supported by the following conditions: economic development in general, development of those fields of economy in which power consumption takes an important space,

demographic growth (the more consumers are the more electricity is needed), tendency of car manufacturing (cars are important consumers of energy and if they pass on hybrid fuel, the demand on electricity will increase significantly). Besides hydro-electric power stations, equipments of renewable energy sources, such as wind, solar, geothermal waters equipments are also involved in generating electricity. In the countries, which are rich in gas and oil products, energy generation is mainly held in thermal power stations; such countries are: Russia, Nigeria, Venezuela, the Arab countries, etc. In several countries, mainly in developed countries an important part of energy is generated in nuclear power stations, for example: France, whose energy independence greatly depends on the electricity generated in nuclear power stations. Follows from that, we can say that thermal power stations and nuclear power stations are the related fields of hydro-electric power stations. As for the energy system in Georgia, in our country electricity is produced only in thermal- and hydro-electric power stations; a nuclear power station does not operate.

As a result of stable economic growth, gradually increases the demand on electricity. I think that in 2015-2016 mass production of electric cars will start what will significantly increase the demand on electricity. In power industry, the so-called unloaded "Surplus" installed power i.e. potential possibility of power stations should exceed the nominal requirement at least 30%. Currently, in Georgia the project on building 40 hydro-electric power stations is being accomplished, whose total installed power is 1872 megawatt, while the average annual output is more than 7350 million kilowatt hours. In the above mentioned project the expected implemented investment is about 3billion US dollars. The main part of hydro-electric power stations will have been completed by 2018. In the politics, energy represents such factor which has an influence on the results of state's foreign policy; also, it can be used as a potential tool for the implementation of a state policy. Strengthening energy security represents national security agenda's main motive for energy importing countries, while for energy exporting countries - the main objective is not stable markets maintenance. A stable ensuring of oil and energy materials, including the military situation, is an important component of national security policy and military planning. When in the conditions of international energy market the situation becomes strained, energy has a tendency to become a dominating factor in the country's foreign policy and to be given the highest priority in political agenda.

References

6. The ministry of energy. www.minenergy.gov.ge
7. Tavadze G., Chomakhidze D., QavTaradze I., Menabde D. 2006. *Regulation of Energy: Theory and Practice*. Tbilisi.
8. Professional consulting service – research and projects of technical-economic expediency: Strategic assessment and final report of energy sector development's impact on the environment. Tbilisi, December of 2007.

9. Arveladze R., Kereselidze N. 2000. Energetic of XX Century – Its Following Problems and Perspectives. *Energy*. №4. 3-13.
10. www.minenergy.gov.ge
11. <http://georgia.usaid.gov/ka/node/31>
12. www.energo-pro.ge
13. www.telasi.ge
14. www.esco.ge

Tinatin Tinikashvili

Grigol Robakidze University

II level student of the Master's Programme in Business Administration

Corporate Social Responsibility and Its Advantages

Corporate Social Responsibility is the core strategy whereby companies consider the interests of society by taking responsibility for the impact of its activities on customers, employees, shareholders, communities and the environment in all aspects of its operations. This obligation is seen to extend beyond the statutory

obligation to comply with legislation and sees organizations voluntarily taking further steps to improve the quality of life for employees and their families as well as for the local community and society at large.

Internationally recognized features of CSR are:

- CSR is voluntary choice of business implementation of which provides long-term and various benefits for all interested parties;
- CSR implies compliance of a company's activities with regulation laws, voluntary accountability, but not an interchange of legislation requirements;
- CSR is a contribution to achieve sustainable development which includes three aspects – economic, social and environmental;
- CSR is not an “additional” activity but an new method of managing business itself;
- CSR is not simple specialization which means merely charity, sponsorship etc, but it is a broad concept containing the above mentioned features in the form of components [1, 4-5].

Despite the fact that these features are broadly recognized, it is quite possible they change over the time, because, as we have already mentioned, CSR is a management method and according to the environment dynamics, changes are urgent in the management methods and in its features.

The basic components which CSR comprises are as follows:

- Corporate mangment and ethics;
- Protection of the human rights communicating with employees, providers and comsumers;
- Protection of rights and standards of labour activity;
- Protection of environment;
- Social policy with respect to society;
- Anti-corruption activities and struggle against bribery;
- Human resoures management and staff communication policy (care for staff professional development, safety work environment, salary policy ect.);
- Communication with consumer and product liability;
- Transparency and accountability for social and environmental parameters.

In resent years more and more attention is paid to CSR as its role is widely acknowledged in solving global problems, improving social welfare, solving social, environmental or other problems. According to the above mentioned components, it is clear how positive consequences CSR brings for society and country. It should be noted that CSR can have a big and positive effect on the company itself. Just profit maximization is not sufficient for long and sustainable development, but carrying out market-oriented and responsible activities are essential. CSR increases business competitiveness, promotes innovation, helps companies manage risks related to their activities better, attracts investors, improves relationship with interested parties, state structurs or non-governmental organizations (NGOs). It is internationally recognized that the costs related to voluntary correspondance with intentional social-environmental conventions and standards are considerably lower compared with those opportunities and advantages which follow the mentioned events. This proves that CSR is an investment to achieve long-term success and not just costs. Basic positive results which CSR can bring to a company are the following:

- More effective prevention and management of the growing diversity of risks;
- Company's positive status, improved reputation;
- Increase of customer loyalty;
- Better opportunities for attracting and retaining qualified staff;
- Improved competitiveness;
- Better ability to react to changes;
- High efficiency and decrease of costs;
- Capital avialability;
- Authority goodwill and improved relation between legislation bodies.

CSR is comparatively new concept in Georgia. Its level of development is significantly lower in our country than in western developed countries. Media and non-governmental organizations (NGOs) play huge role in these countries. There is pressure on companies from customers, trade unions and government. From this point of view the situation is different in our country, activity is lower from the individuals who should be more actively involved in similar situations and the development of corporate social responsibilities. Media, government, society, trade union, investors, customers and labour organizations are not active. There is minimal reaction to irresponsible actions. The quality of recognition and encouragement of socially responsible companies is low towards interested parties, what further decreases motivation of companies. Despite this, due to globalization and growing competition in other countries as well as in Georgia, CSR has great potential for development. Researches show that most of the Georgian large companies are ready to act with more responsibility in case of appropriate recognition and encouragement. Though, for development of corporate social responsibility in Georgia, it is necessary to foresee two issues: 1. Responsible business conducts should be promoted and supported, companies should be informed about CSR issues. 2. Government's active involvement in the development of CSR, drawing out and implementation of accurate state policy, emphasizing its role for country's development. The basic positive outcomes of development of CSR are the following:

Intensification of international relations of the country: EU and, in general, the whole world pays more and more attention to CSR; a lot of intergovernmental agreements are signed, internationally agreed guidelines are worked out and implemented. One of their most important objectives is development of CSR.

Georgia is the member of international organizations and various initiatives, Georgia is connected to a lot of international agreements and one of their most important priorities is development of CSR, regulation of implementation of its (CSR) various components (human rights, labour rights, environmental protection etc.) by an enterprises or other institutions, etc. So, development of CSR can perform significant role in the improvement of country image through improving international relations, investment attractions and better meeting of undertaken engagements of international agreement [4].

Overall development of the Country and implementation of strategic goals of national policy. From this point of view CSR can settle the following tasks:

- Settling the problems of separate areas: in order a state to be able to implement social and environmental programs, it is also essential to bring about responsibility supporting policy. Supporting CSR policy the government of Georgia will have an opportunity to solve problems, such as slow pace of economic growth, poverty, unemployment, low birth-rate, promoting various international standards of activity – human rights, labour activity, product liability, etc. Also, development of CSR can play a significant role in

solving important environmental problem and in increasing the quality of life for our country.

- Protecting minimal standards prescribed by the law: as Georgia is carrying out liberal economic policy and the law requirements in respect to business activities are quite low, CSR can be considered as the effective mechanism to manage the impact on business activities and for more effective implementation of minimum standards. This is important for the country, because it is possible to solve social, environmental, economic problems; also this is required by international agreements, to which Georgia is connected and will have positive impact on Georgia's more effective integration in the international bodies.
- Increase of economic competitiveness of the country is a facilitation of trade and investment: as we have already mentioned, CSR is considered as the investment which on the other hand can play significant role in attracting foreign investments and increasing investments effectiveness. This is especially important if we would like to attract investors from western developed countries, because performing corporate social responsibility standards in the decision making process is important for them. In addition, the constituent component of CSR, in particular, conformity of products and services to international standards, will significantly help development of international trade and transmission of Georgian products to a new market. CSR allows small and medium companies to be involved in the supply chain of large multinational companies.

Hence, development of corporate social responsibility will have positive effect on sustainable development of the country, improvement of foreign relations and the existing problems in the country.

Public sector should implement appropriate activities in order private sector to perform important role in the implementation of the country's development and goals of national policy. For countries have transitional economic policy CSR can be a powerful instrument which will be able to revive the country and achieve public objectives. Hence, development of CSR is significantly important for Georgia.

References

1. Khoperia L. 2011. Corporate Social Responsibility and the Role of Public Sector. *Center for Strategic Researches and Development, Bulletin № 120.*
2. Large businesses in Tbilisi and Corporate Social Responsibility (Attitude and Practices). 2007. *Center for Strategic Researches and Development.*
3. Public Perception and Expectation toward Corporate Social Responsibility in Georgia. 2007. *Center for Strategic Researches and Development.*
4. New Policy on Corporate Social Responsibility. 2011. European Commission, http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sustainable-business/files/csr/necsr/act_en.pdf

n 86/25

გრიგოლ რობაქიძის სახელობის
უნივერსიტეტის საგანმრეტალო ცენტრი.

საქართველო, თბილისი, 0160.

ჯანო ბაგრატიონის 6.

ტელეფონი: (995 32) 2 38 44 06,

ფაქსი: (995 32) 2 25 29 81

www.gruni.edu.ge

